

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ВЛАДА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
МИНИСТАРСТВО ПРАВДЕ

**УПОРЕДНОПРАВНА АНАЛИЗА ПРОПИСА О ПРАВНОМ
ПОЛОЖАЈУ И ПОСТУПКУ РЕГИСТРАЦИЈЕ ЦРКАВА И
ВЕРСКИХ ЗАЈЕДНИЦА У ДРЖАВАМА ЧЛАНИЦАМА ЕУ ИЗ
ОКРУЖЕЊА**

БЕОГРАД, 2016.

1. САДРЖАЈ

1. САДРЖАЈ.....	2
2. УВОДНА РАЗМАТРАЊА.....	4
3. СЛОВЕНИЈА.....	7
3.1. Становништво према верској припадности.....	7
3.2. Правни оквир деловања цркава и верских заједница.....	7
3.3. Државни органи надлежни за послове вера.....	8
3.4. Регистрација цркава и верских заједница.....	10
3.5. Регистроване цркве и верске заједнице.....	12
3.6. Права регистрованих цркава и верских заједница.....	14
3.7. Кратко поређење поступка регистрације цркава и верских заједница у Словенији и Србији.....	15
4. ХРВАТСКА.....	18
4.1. Становништво према верској припадности.....	18
4.2. Правни оквир деловања цркава и верских заједница.....	18
4.3. Државни органи надлежни за послове вера.....	22
4.4. Регистрација цркава и верских заједница.....	23
4.5. Евиденција верских заједница у Републици Хрватској.....	25
4.6. Права регистрованих цркава и верских заједница.....	28
4.7. Кратко поређење поступка регистрације цркава и верских заједница у Словенији и Србији.....	28
5. МАЂАРСКА.....	31
5.1. Становништво према верској припадности.....	31
5.2. Правни оквир деловања цркава и верских заједница.....	32
5.3. Државни органи надлежни за послове вера.....	34
5.4. Регистрација цркава и верских заједница.....	34
5.5. Регистроване цркве у Мађарској.....	40
5.6. Права регистрованих цркава и верских заједница.....	41
5.7. Кратко поређење поступка регистрације цркава и верских заједница у Словенији и Србији.....	42
6. РУМУНИЈА.....	46
6.1. Становништво према верској припадности.....	46

6.2.	Правни оквир деловања цркава и верских заједница	47
6.3.	Државни органи надлежни за послове вера.....	49
6.4.	Регистрација цркава и верских заједница	51
6.5.	Регистроване цркве у Румунији.....	54
6.6.	Права регистрованих цркава и верских заједница.....	56
6.7.	Кратко поређење поступка регистрације цркава и верских заједница у Румунији и Србији	58
7.	БУГАРСКА	62
7.1.	Становништво према верској припадности.....	62
7.2.	Правни оквир деловања цркава и верских заједница	63
7.3.	Државни органи надлежни за послове вера.....	64
7.4.	Регистрација цркава и верских заједница	66
7.5.	Регистроване цркве и верске заједнице у Бугарској.....	69
7.6.	Права регистрованих цркава и верских заједница.....	73
7.7.	Кратко поређење поступка регистрације цркава и верских заједница у Румунији и Србији	74
8.	ГРЧКА.....	78
8.1.	Становништво према верској припадности.....	78
8.2.	Правни оквир деловања цркава и верских заједница	79
8.3.	Државни органи надлежни за послове вера.....	82
8.4.	Регистрација цркава и верских заједница	84
8.5.	Регистроване цркве и верске заједнице у Републици Грчкој	88
8.6.	Права регистрованих цркава и верских заједница.....	90
8.7.	Кратко поређење поступка регистрације цркава и верских заједница у Грчкој и Србији	91
9.	ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА-СРБИЈА И РЕГИОН	94
9.1.	Становништво Србије према верској припадности	94
9.2.	Правни оквир деловања цркава и верских заједница	95
9.3.	Државни органи надлежни за послове вера.....	97
9.4.	Регистрација цркава и верских заједница	98
9.5.	Позитивна искуства из региона примењива у Србији.....	103

2. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Слобода мисли, савести и вероисповести сврстава се међу основна људска права, заштићена бројним међународним уговорима. За разлику од неких других права и слобода, слобода вероисповести поред индивидуалног обавезно има и колективни аспект. То се јасно види из формулација које се користе у великој већини (ако не и у свим) међународним инструментима заштите људских права. У одредбама којима се штити слобода мисли, савести и вере увек стоји да та слобода обухвата, између осталог, и право на испољавање вере „у заједници са другима“.¹ Европски суд за људска права у Стразбуру представља највишу судску инстанцу у Европи која тумачи Европску конвенцију за заштиту људских права и основних слободаи чијим се пресудама стварају јединствени стандарди њеног тумачења који обавезују национална законодавства.² Из судске праксе се види да Суд посебно штити право на оснивање верских организација, тако што право на слободу вероисповести (чл. 9 Конвенције) доводи у везу са заштитом права на удруживање (чл. 11 Конвенције).³ Оснивање верских организација врши се у складу са домицилним законодавством и циљ је да такве организоване структуре постану носиоци права и обавеза, односно да поседују својство правног субјекта.

Право на слободу удруживања и оснивања верских организација, међутим, није апсолутно. Дозвољена су ограничења која су „прописана законом, неопходна у демократском друштву, у интересу јавне безбедности, ради заштите јавног реда, здравља или морала, или ради заштите права слобода других“.⁴ Међу ограничењима која се срећу у упоредном праву јесу посебни услови и процедуре које треба да испуни верска организација како би стекла својство правног субјекта. У европским државама не постоји унифицирана пракса када је реч о тим условима. Значајне разлике постоје и када се ради оправном и фактичком положају верских организација, као и о обиму права и привилегија које уживају. Управо та разноликост показује да су бројни историјски, национални, политички, културни и социјални фактори узети у обзир приликом законодавног регулисања ове материје.

У овој анализи биће приказани прописи којима је регулисан поступак стицања правног субјективитета цркава и верских заједница у државама које се налазе у блиском окружењу Србије. Пошто је стицање правног субјективитета верских организација неодвојиво повезано и са стицањем посебног статуса који оне уживају у правном поретку, биће анализирани и одредбе којима се дефинише њихов правни положај. Анализа прописа се ограничава само на оне државе у окружењу које су већ постале

¹ Универзална декларација о правима човека из 1948. године (чл. 18), Међународни пакт о грађанским и политичким правима из 1966. године (члан 18), Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода (чл. 9), Повеља Европске уније (чл. 10), Америчка конвенција о људским правима (члан 12) и др.

² Р. Етински, С. Ђајић, *Међународно јавно право*, Нови Сад 2012, 427.

³ *Metropolitan Church of Bessarabia and others v. Moldova*, бр. представке 45701/99, став 118.

⁴ Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода, *Службени лист СЦГ – Међународни уговори*, бр. 9/2003.

чланице Европске уније. Таква одлука произилази из сврхе овог подухвата. Наиме, основни циљ ове анализе јесте идентификација примера позитивне праксе у области заштите колективног аспекта слободе вероисповести ради њихове имплементације у српском законодавству, а све у оквиру процеса приступања Европској унији. Поред тога, циљ је да се упоредноправним методом утврди колико су српски прописи усклађени са европским стандардима у тој области. Имајући у виду разноликост европских решења неизбежно је да се компарација врши са оним државама Европске уније које су по својим историјским, националним, политичким, културним и социјалним условима сличне Србији. Дакле, биће анализиран правни положај и поступак регистрације цркава и верских заједница у Словенији, Хрватској, Мађарској, Румунији, Бугарској и Грчкој.

Анализа обухвата приказ ширег контекста односа државе и цркава и верских заједница. За сваку државу дати су подаци о структури становништва према верској припадности. Подаци који су коришћени потичу углавном од званичних институција и прикупљени су током последњег пописа 2011. године. Треба их узимати за резервом, пошто пописана лица нису у обавези да се изјасне о својим верским уверењима. Поред тога, у једном броју држава се не прикупљају информације о верској припадности становништва (Грчка, Словенија). У таквим случајевима коришћени су подаци из приватних истраживања или подаци са последњег пописа на којем се становништво изјашњавало о верској припадности. Подаци о верској припадности становништва су значајни, јер указују на везу која постоји између броја верника одређене верске организације и правног положаја који јој држава признаје. Цркве и верске заједнице којима припада већина становништва често уживају посебан статус и привилегије, које су евидентне и када се ради о поступку регистрације.

Анализом је обухваћен и приказ правног оквира деловања цркава и верских заједница. Он се заснива на приказу уставних и законских одредби којима је заштићено право на слободу вероисповести. Дат је и сумаран приказ уговора између државе и цркава и верских заједница (конкордата) уколико такви уговори постоје. Приказ је ограничен на опис најважнијих уставних и законских одредби, док су бројни закони који уређују различите аспекте деловања верских организација (финансирање, штампа, идр.) само поменути. Разлог за то лежи у чињеници да би превише детаљна анализа таквих одредби била сувишна, пошто се не доводи у везу са циљем и предметом ове анализе. Пред тога, таква анализа захтевала би много више простора и времена од оног који је предвиђен.

Затим су приказани државни органи надлежни за послове вера. Пошто су ти органи задужени за поступак регистрације цркава и верских заједница, веома је значајно да се утврди њихов састав, надлежности, организациона структура и стручност кадрова. Ти органи не само да су задужени за правилну примену прописа, већ неретко учествују у формирању владине политике у области вера. Проблем са којим се истраживач сусреће јесте чињеница да постојање таквих органа није увек предвиђено законом којим је уређен положај цркава и верских заједница, већ низом других општих правних аката.

За све државе које припадају бившем источном блоку карактеристично је да се стицање правног субјективитета верских организација доводи у везу са уписом у посебан регистар. Међутим, поступак регистрације никада није исти за све цркве и верске заједнице. Зато су у анализи приказани услови и поступак регистрације који важе за све постојеће групе верских организација. Детаљно је приказана и документација која се прилаже приликом подношења захтева надлежном државном органу. Затим је дат и списак свих регистрованих цркава и верских заједница. У већини држава региона јавни регистри са именима регистрованих цркава и верских заједница су доступни преко интернета. За оне државе које такав регистар не поседују, дата је најажурнија доступна информација о броју и именима регистрованих цркава и верских заједница.

Права и привилегије које су обезбеђене регистрованим црквама и верским заједницама најбољи су индикатор њиховог статуса у правном поретку. Зато је дат сумарни приказ права регистрованих верских организација. Приликом прикупљања информација узети су обзир сви релевантни правни извори: устав, закони, уговори (конкордати) и др. Анализа сваке државе завршава се кратким поређењем њеног поступка регистрације верских организација са поступком који се примењује у Србији. Циљ поређења је да се установе разлике и идентификују примери позитивне праксе који би били примењиви у Србији. Зато се на крају увек налазе предлози за унапређење поштовања слободе вероисповести у Србији, а који се базирају на примерима и искуству државе која је анализирана.

Свеобухватна анализа правног положаја цркава и верских заједница у окружењу, са посебним акцентом на поступак њихове регистрације и стицање правног субјективитета, даје могућност да се сагледа положај српског законодавства у односу на државе са упоредивим правним системима, као и да се пронађу начини за његово унапређење. Имајући у виду да су државе које су предмет ове анализе прешле пут од статуса кандидата до чланства у Европској унији, њихова искуства могу бити више него значајна за процес европских интеграција Србије.

3. СЛОВЕНИЈА

3.1. Становништво према верској припадности

Према званичним статистичким подацима у Словенији живи 2 063 077 становника.⁵ Пописом из 2002. године утврђено је да 58% становника припада Римокатоличкој вероисповести, 2,4% исламској заједници, 2,3% православној вероисповести, док протестаната има 0,8% укупне популације. За Словенију је карактеристично да се велики број становништва изјашњава као верски неопредељен. Међу њима се налазе атеисти (10,1%), затим они који су верници али не припадају ниједној вероисповести (3,5%) и они који се сврставају под непознато (7,1%). На питање о верском уверењу није дало одговор 15,7% укупно пописаних становника.⁶

3.2. Правни оквир деловања цркава и верских заједница

Словеначки Устав изгласала је Скупштина Републике Словеније децембра 1991. године.⁷ Правни положај верских заједница регулише члан 7. Устава, који прописује да су држава и верске заједнице одвојене и да су верске заједнице једнаке и њихово деловање слободно. Уставом се гарантује слобода вероисповести у свим њеним аспектима. Конкретно, у члану 41. Устава Републике Словеније који носи наслов „Слобода савести“, штити се слобода испољавања вере и других уверења у приватном и јавном животу, али и слобода да се не откривају верска или било која друга уверења. У ставу 3. истог члана гарантује се родитељима право да у складу са својим уверењима, могу својој деци пружити верски и морални одгој који мора бити у складу са годинама, зрелашћу и слободом верског опредељења. У члану 63. Устава забрањује сепропагирање верске неједнакости и подстицање верске нетрпељивости.

Правни положај цркава и верских заједница регулисан је детаљније Законом о верским слободама (ЗВС), који је ступио на снагу 3. марта 2007. године. Тим законом стављен је ван снаге Закон о правном положају верских заједница из 1976. године, осим његовог члана 20. који је остао на снази.⁸ Њиме је предвиђено да друштвена заједница пружа верским заједницама финансијску потпору уз могућност да одреди у коју сврху се та финансијска средства дају. Верске заједнице саме располажу са добијеним средствима, док уколико су та средства наменски дата, орган који их је одобрио има право да захтева извештај о начину њиховог коришћења. Законом о верским слободама регулисани су индивидуално и колективно остваривање верске слободе, правни положај цркава и верских заједница, поступак њихове регистрације, правне регистрованих цркава и верских заједница и њихових припадника, као и овлашћења надлежности органа надлежног за цркве и верске заједнице (чл. 1 ЗВС).

⁵Податак са званичне интернет презентације Статистичког уреда Републике Словеније, www.stat.si, 20.10.2015. године.

⁶М. Šircelj, *Verska, jezikovna in narodna sestava prebivalstva Slovenije*, Ljubljana 2003, 73-85.

⁷Ustava Republike Slovenije, *Uradni list RS*, бр. 33/1991.

⁸Zakon o pravnem položaju verskih skupnosti v Republiki Sloveniji - *ZPPVS*, *Uradni list SRS*, бр. 15/76.

Поред Устава и Закона о верским слободама, поједина права регистрованих верских заједница посебно су регулисана уговорима склопљеним између једног броја цркава и верских заједница и Владе Републике Словеније. Најважнији такав уговор јесте Споразум (конкордат) између Републике Словеније и Свете столице о правним питањима потписан 14. децембра 2001. године. Споразум је потом ратификован у Државном збору 28. јануара 2004. године (Закон о ратификацији Споразума између Републике Словеније и Свете столице о правним питањима).⁹ Као и сви међународни споразуми, он је ступио на снагу даном размене документације о ратификацији између Свете столице и Републике Словеније. Сличног садржаја су и споразуми о правном положају склопљени са следећим црквама и верским заједницама:

1. Евангеличка црква у Републици Словенији, потписан 25. јануара 2000. године);
2. Пентекостална црква у Републици Словенији, потписан 17. марта 2004. године);
3. Српска православна црква – Митрополија загребачко-љубљанска, потписан 9. августа 2004. године;
4. Исламска заједница у Републици Словенији, потписан 9. јула 2007. године и
5. Будистичка конгрегација Дармалинг, потписан 4. јула 2008. године.¹⁰

Споразумом се горе поменути црквама и верским заједницама потврђује њихов правни субјективитет, гарантује слобода деловања, приступ медијима, оснивање верских школа и удружења. Посебно се јемчи њихово право да слободно обликују своју интерну организацију и да врше верску делатност у државним органима попут војске, полиције, здравствених установа и других јавних установа.

Може се закључити да се правни положај цркава и верских заједница у Словенији темељи на три стуба: то су Устав, Закон о верским слободама и посебни уговори – споразуми, којима су додатно прецизирана права појединих цркава и верских заједница. Наравно, у правном поретку Републике Словеније правни положај цркава и верских заједница и различити аспекти верске слободе уређени су и многим другим законима, у које спадају и сви закони у којима се изричито помињу одређене верске заједнице или закони који се односе на правна лица приватног права уопштено.

3.3. Државни органи надлежни за послове вера

Уредбом од 07. децембра 1993. године Влада Републике Словеније основала је *Канцеларију за верске заједнице (Uradzaverskeskupnosti)*.¹¹ Предвиђено је да Канцеларија

⁹Zakon o ratifikaciji Sporazuma med Republiko Slovenijo in Svetim sedežem, *Uradni list RS*, br. 04/04.

¹⁰Текст ових споразума објављен је на званичној страници Уреда за верске заједнице Владе Републике Словеније, http://www.mk.gov.si/si/delovna_podrocja/urad_za_verske_skupnosti/zakonodaja_in_drugi_dokumenti/drugi_dokumenti, 10. октобар 2015.

представља Владину стручну службу која има бројне надлежности међу којима је и вођење евиденције активних верских заједница и издавање потврде о пријави њиховог оснивања и гашења (чл. 2 Уредбе о оснивању). Након што је 2007. године усвојен Закон о верским слободама, Влада Републике Словеније донела је Уредбу о изменама и допунама Уредбе о оснивању Канцеларије за верске заједнице. На основу те Уредбе поменута Канцеларија постала је државни орган надлежан за верске заједнице које су основане у складу са Законом о верским слободама.¹² Законом о изменама и допунама Закона о државној управи предвиђено је да Министарство за културу врши послове из области верских слобода.¹³ Тако је Канцеларија за верске заједнице наставила да функционише у оквиру Министарства културе Републике Словеније.

Са циљем стварања институционализованих облика трајне сарадње у области верских слобода и обезбеђивања отворености и транспарентности дијалога између Владе Републике Словеније, као органа извршне власти верских заједница, као дела цивилног друштва, Влада Републике Словеније установила је 12. јуна 2015. године *Савет за дијалог о верској слободи*.¹⁴ Савет је заправо настао из истоимене комисије која је основана као радна група Владе задужена за спровођење њених одлука преко надлежних министарстава и владиних канцеларија. Чланови Савета су: министар културе (председник), директор Канцеларије за верске заједнице при Министарству културе (заменик председника), представник Римокатоличке цркве, представник Исламске заједнице у Републици Словенији, представник Српске православне цркве-Митрополије загребачко-љубљанске, представник Евангелистичке цркве АВ у Републици Словенији, два представника регистрованих верских заједница које нису директно представљене у Савету и два стручњака из области социологије религије и борбе против дискриминације. Административне и техничке послове Савета обавља Канцеларија за верске заједнице при Министарству културе. На седнице Савета позива се и заштитник грађана, који има право активног учествовања у раду Савета. Такође, седницама могу и без позива присуствовати, као део заинтересоване јасности, представници регистрованих верских заједница, али немају право активног учешћа у њеном раду.

Надлежности Савета дефинисане су чл. 3 Уредбе о његовом оснивању. Савет је задужен за :

1. креирање нових облика институционализованог дијалога између Владе и регистрованих верских заједница у области верских слобода;
2. разматрање питања из области верских слобода, које Савету предлажу регистрована верске заједнице, влада, министарства, владине службе и чланови Савета који су стручњаци заверска питања изабрану дискриминације;

¹¹ SklepoustanovitviUradaVladeRepublikeSlovenijezaverskeskupnosti, *UradnilistRS*, br. 72/1993.

¹² SklepospremembiSklepaoustanovitviUradaVladeRSzaverskeskupnosti, *UradnilistRS*, br. 22/2007.

¹³ Zakonospremembahindopolnitvahzakonaodržavniupravi (ZDU-1G), *UradnilistRS*, br. 47/2013

¹⁴ SklepoustanovitviSvetazadiialogoverskisvobodi, Одлука Владе РС бр. 00405-4/2015/5 од 12.06.2015. године.

3. обезбеђивање заједничких (или појединачних) ставова, препорука и мишљења чланова Савета, што може бити основа за креирање политике у областима верских слобода.

Конститутивна седница Савета за дијалог о верској слободи одржана је 18. новембра 2015. године.¹⁵

Дакле, Влада Републике Словеније основала је два органа задужена за послове вера: Канцеларију за верске заједнице и Савет за дијалог о верској слободи. Канцеларија за верске заједнице представља орган задужен за спровођење Закона о верској слободи и обавља све административне послове из области верских слобода. Са друге стране, новоосновани Савет за дијалог о верској слободи представља саветодавни орган, преко којег широк круг регистрованих верских заједница може утицати на формирање владине политике у области верских слобода. Његово оснивање представља пример позитивне праксе, јер омогућава остваривање институционализованог дијалога између државе и верских заједница и пружа могућност њихове делотворније и ефикасније сарадње. Имајући у виду да се ради о новооснованом органу, остаје да се у будућности сагледају ефекти његовог оснивања на развој и остваривање верских права и слобода у Републици Словенији.

3.4. Регистрација цркава и верских заједница

Поступак регистрације цркава и верских заједница у Републици Словенији регулисан је Законом о верским слободама из 2007. године, Одлуком Уставног суда Републике Словеније из 2010. године и Законом о изменама и допунама закона о верским слободама из 2013. године. Тим прописима утврђени су услови и поступак стицања правног субјективитета цркава и верских заједница у Републици Словенији.

Услови за регистрацију цркве или верске заједнице прописани су чл. 13 Закона о верским слободама. Првобитни услови који су били предвиђени овим Законом (чл. 13, ст. 1) су следећи:

1. црква или друга верска заједница се може регистровати уколико има **100 пунолетних чланова**, који су држављани Републике Словеније или имају пријављено пребивалиште на њеној територији и
2. уколико делује на територији Републике Словеније најмање задњих **десет година**.¹⁶

¹⁵ Информације о Савету доступне су на интернет адреси Канцеларије за верске заједнице Владе РС: http://www.mk.gov.si/si/delovna_podrocja/urad_za_verske_skupnosti/svet_vlade_rs_za_dialog_o_verski_svobodi/, 10. октобар 2015.

¹⁶ Zakonoverskisvobodi, *UradnistRS*, бр. 14/2007.

Након одлуке Уставног суда којим је ст. 1 чл. 13 Закона о верским слободама стављен ван снаге,¹⁷ ови услови престали су да важе. Законом о изменама и допунама закона о верским слободама из 2013 године извршена је допуна чл. 13 ЗВС новим условима регистрације цркава и верских заједница.¹⁸ Услови су тим законом ублажени, па се одређена верска организација може регистровати уколико има **10 пунолетних чланова** који су држављани Републике Словеније или имају пријављено стално пребивалиште на њеној територији. Захтев за регистрацију подноси заступник цркве или верске заједнице. Необавезан образац захтева за регистрацију доступан је на интернет страници Канцеларије за верске заједнице.¹⁹ Захтев обавезно треба да садржи:

1. назив цркве или верске заједнице, написан латиничним писмом, који мора бити другачији од имена других цркава и верских заједница и не сме доводити у заблуду;
2. адресу седишта цркве или верске заједнице у Републици Словенији и
3. отисак печата са називом цркве или верске заједнице, који ће се користити у правном промету (чл. 13 ЗВС).
4. Приликом подношења захтева плаћа се административна такса, која тренутно износи 22,66 евра.²⁰

Законом о верским слободама из 2007. године прописано је да уз гореспоменути захтев заинтересована црква или верска заједница надлежном органу доставља следеће:

1. списак у којем се налазе подаци о најмање десет чланова са њиховим потписима који морају бити оверени. Подаци који се обавезно достављају су следећи: име и презиме, јединствени матични број или датум рођења, пол, држављанство и пребивалиште;
2. списак у којем се налазе подаци о заступницима цркве или верске заједнице у Републици Словенији са њиховим овереним потписима. Предвиђено је да се од података обавезно достављају име и презиме, јединствени матични број или датум рођења, пол, држављанство и пребивалиште, односно боравиште;
3. приказ основи верског учења на словеначком језику, у којем су садржани основи верске доктрине, верска мисија, верски обреди и верски празници;
4. Основни верски текстови цркве или верске заједнице у интегралном облику;
5. Оснивачки акт цркве или верске заједнице у Републици Словенији;

¹⁷Odlučba U-I-92/07-23 од 15. 4. 2010, *Uradni list RS*, бр. 46/2010.

¹⁸Zakon o spremembi in dopolnitvi Zakona o verski svobodi (ZVS-A), *Uradni list RS*, бр. 100/2013.

¹⁹http://www.mk.gov.si/si/delovna_podrocja/urad_za_verse_skupnosti/registracija_cerkve_ali_druge_verse_skupnosti, 10. октобар 2015.

²⁰Податак преузет са званичне интернет странице Канцеларије за верске заједнице: http://www.mk.gov.si/si/delovna_podrocja/urad_za_verse_skupnosti/registracija_cerkve_ali_druge_verse_skupnosti/, 10. октобар 2015.

6. Основни акт цркве или друге верске заједнице, која мора садржати, између осталог, услове и начин стицања чланства и престанак чланства, права и обавезе чланова, приказ унутрашње и територијалне организација и називе унутрашњих организационих структура, начин заступања верске заједнице као целине и њених организационих јединица, начин именовања или избора свештеника и других верских службеника, изворе финансирања и начин остваривања надзора над финансијским и материјалним пословањем, поступак гашења или укидања саме цркве или верске заједнице или њене организационе јединице и начине за обезбеђивање јавности њеног деловања.

Законом о верским слободама предвиђена су и одређена ограничења права на регистрацију цркава и верских заједница (чл. 18). Није дозвољена регистрација цркве или верске заједнице за коју надлежни орган утврди да се њени циљеви, начин остваривања верског учења, верске мисије, верске службе или друге делатности заснивају на насиљу. Такође, забрањена је регистрација верске организације чије деловање угрожава живот, здравље, права слободе њених припадника и других лица, или уколико промовише националну, расну, верску или било коју другу дискриминацију, изазива националну, расну и верску мржњу и нетрпељивост подстичена насиљем или рат.

О захтеву решава надлежни орган, односно Канцеларија за верске заједнице у року од 60 дана од дана пријема документације. На поступак регистрације примењују се одредбе закона којима је регулисан општи управни поступак, осим ако је Законом о верским слободама другачије предвиђено (чл. 15 ЗВС). Уколико надлежни орган утврди да подносилац испуњава све законом прописане услове, при чему има право да затражи и мишљење стручњака различитих дисциплина, он доноси одлуку о упису у Регистар цркава и верских заједница у Републици Словенији. У супротном, надлежни орган доноси решење о одбацавању захтева, против којег је могуће покренути управни спор.

3.5. Регистроване цркве и верске заједнице

Регистар цркава и верских заједница у Републици Словенији је јаван и доступан на званичној интернет страници Канцеларије за верске заједнице.²¹ У регистар су уписани релевантни подаци о регистрованим црквама и верским заједницама.²² У Републици Словенији тренутно је регистровано 49 цркава и верских заједница, док су само две верске организације до сада избрисане из Регистра. Треба истакнути да је

²¹http://www.mk.gov.si/si/delovna_podrocja/urad_za_verске_skupnosti/register_cerkva_in_drugih_verskih_skupnosti, 10. октобар 2015.

²²У складу са чл. 19, ст. 3 ЗВС у Регистар се уписују следећи подаци о црквама и верским заједницама: редни број уписа и јединствени идентификациони број цркве или верске заједнице, број и датум одлуке о њеном упису у Регистар, назив, седиште и адреса цркве или верске заједнице, затим име, јединствени матични број и датум рођења, пол и адреса њеног заступника, свака промена података и број и датум решења о упису промене, број и датум решења о брисању цркве или верске заједнице из Регистра и белешке.

Законом о верским слободама предвиђен и један изузетак када се ради о обавези регистрације цркава и верских заједница. Наиме, у складу са чланом 33. став 1. све цркве и верске заједнице које су биле пријављене при Канцеларији за верске заједнице на дан ступања на снагу ЗВС-а, задржавају статус правног лица и њихови подаци уносе се у Регистар *ex officio*.²³ Њима је дат рок од три године да доставе надлежном органу документацију која је предвиђена Законом о верским слободама у поступку регистрације новооснованих цркава и верских заједница.

У Регистар цркава и верских заједница у Републици Словенији уписане су следеће цркве и верске заједнице:

Редни број уписа	Име цркве или верске заједнице	Година уписа
1	Католичка црква	1976
2	Евангеличка црква АВ у Р. Словенији	1976
3	Јеврејска заједница Словеније	1976
4	Савез баптистичких цркава у Републици Словенији	1976
5	Српска православна црква Митрополија загребачко-љубљанска	1976
6	Исламска заједница у Словенији	1976
7	Евангеличка пентакостална црква	1976
8	Хришћанска адвентистичка црква	1976
9	Јеховини сведоци-хришћанска верска заједница	1976
10	Христова црква браће	1981
11	Новоапостолска црква у Словенији	1982
12	Слободна црква у Републици Словенији	1983
13	Друштво засвесност Кришне	1983
14	Слободна католичка црква	1984
15	LECTORIUM ROSICRUCIANUM Међународна школа Златног Ружиног Крста	1987
16	Црква Исуса Христа и светаца последњих дана	1991
17	Универзални живот	1991
18	Црква уједињења	1991
19	Ваха'и заједница Словеније	1992
20	Ordo Templi Orientis	1992
21	Реформатска хришћанска црква Словеније	1993

²³Vladimir

„Slobodaveroinispovestii pravnisubjektivitet crkava i verskih zajednica u zemljam bivše Jugoslavije“, *Pravozemalja u regionu* (ur. Vladimir Čolović), Institut za uporedno pravo, Beograd 2010, 191.

22		
23	Македонска православна заједница у Словенији „Свети Климент Охридски“	1994
24	Buddha Dharma –савез будиста Републике Словеније	1995
25	Сајентолошка црква	1995
26	Црква Исуса Христа „Живавода“	1995
27	Хришћански центар Нова Генерација	1995
28		
29	Међународна хришћанска заједница	1997
30	Бела гностичка црква	1999
31	Sakrament Prehoda	1999
32	Хришћанска црква Голгота	2003
33	Будистичка конгрегација Dharmaling	2003
34	Хиндуистичка верска заједница у Словенији	2003
35	Хришћански центар Љубљана	2003
36	Универзална верска заједница излазећег сунца	2003
37	Раелова религија у Словенији	2004
38	Црква новог завета - Словенија	2004
39	Света црква Annasann	2004
40	Реформирана Јеванђеоска црква	2004
41	Словеначка исламска заједница	2006
42	Црква нови живот	2006
43	Духовна заједница Oriš-енергија природе	2007
44	MGVS	2012
45	UPASANA - SANJAVA	2014
46	Транс-свемирска зомби црква блаженог звоњења	2014
47	Евангеличка хришћанска црква	2014
48	Међународна заједница Kairos хришћанска црква	2014
49	Верска заједница једнаких могућности-VSEM	2014
50	Хришћанска Коптска Православна Епархија Словеније	2014
51	Духовна заједница Карма Словенија	2015

3.6. Права регистрованих цркава и верских заједница

Регистроване цркве и верске заједнице могу склопити споразум са државом ради остваривања права загарантованих Уставом и законима. Иако у начелу држава може склопити споразум са свим регистрованим црквама и верским заједницама,

пракса је показала да се такви споразуми склапају углавном са верским организацијама које постоје на територији Републике Словеније дужи временски период.²⁴

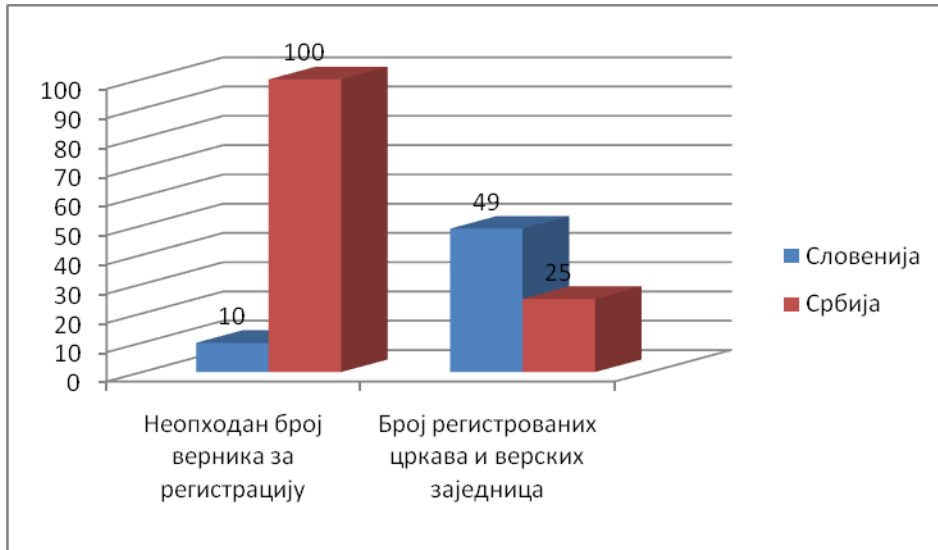
Регистроване цркве и верске заједнице имају право на вршење верске службе у војсци, полицији, заводима за издржавање казни, болницама и социјалним установама. Законом о верским слободама предвиђено је и право на наменску финансијску помоћ државе ради плаћања доприноса за социјално осигурање лица запослених код цркава и верских заједница, као и могућност да држава финансијски помаже рад регистрованих цркава и верских заједница (чл. 29, ст.3 ЗВС).

3.7. Кратко поређење поступка регистрације цркава и верских заједница у Словенији и Србији

Регистрација као начин стицања правног субјективитета цркава и верских заједница постоји у правном поретку свих земаља у региону југоисточне Европе. За Словенију је карактеристично да су услови регистрације међу најлибералнијим у односу на државе које су предмет ове анализе, али и у односу на европску праксу. Иако би се на основу ове констатације могло очекивати да постоје веће разлике између српског и словеначког модела регистрације цркава и верских заједница, детаљнија анализа прописа указује да то није тако. Штавише, може се рећи да су разлике минималне и више ствар форме него суштине.

Свакако најочљивија разлика јесте чињеница да је за регистрацију цркве или верске заједнице у Словенији довољно 10 оверених потписа, док је у Србији неопходно прикупити потписе најмање 0,001% пунолетних држављана Републике Србије према последњем званичном попису (у пракси се ради о потписима најмање 100 пунолетних грађана РС). Иако се на први поглед може чинити да је разлика велика, такав утисак се губи ако се упореди број становника Србије и Словеније. Наиме, када би се модел из српског Закона о црквама и верским заједницама (ЗЦВЗ) примењивао у Словенији, било би неопходно прикупити 20 потписа (0,001% од 2 000 000 становника) за регистрацију цркве или верске заједнице. Дакле, услови регистрације у погледу минималног броја припадника новоосноване верске организације незнатно су строжији у Србији, али се због вишеструко већег броја становника може створити привид да је разлика много већа.

²⁴Ради се о црквама и верским заједницама које су регистроване 1976. године. Изузетак представља споразум са будистичком конгрегацијом Dharmaling, који је склопљен 2008. године, само пет година након њеног уписа у Регистар цркава и верских заједница у Републици Словенији.

Закон о црквама и верским заједницама (ЗЦВЗ) садржи још једну одредбу која је често била мета различитих критика. Ради се о чл. 19 ЗЦВЗ, којим се фактички уводи још један услов за регистрацију верских организација, а тиче се њиховог имена и идентитета. Наиме, у Регистар се не може уписати верска организација чији назив садржи назив или део назива који изражава идентитет цркве, верске заједнице или верске организације која је већ уписана у Регистар или која је раније поднела захтев за упис. Сличан захтев поставио је и словеначки законодавац пошто се Законом о верским слободама захтева да се име верске организације која се уписује у Регистар мора разликовати од имена других цркава и верских заједница и не сме доводити у заблуду (ст. 2 чл. 13 ЗВС). Овај члан појачан је и казним одредбама ЗВС-а који у члану 31. став 1. прописује казну у висини од 150 000 до 300 000 толара за ону верску заједницу или њен организациони део који у правном промету користи другачије име од оног које је уписано у јавни Регистар. Треба напоменути да ове одредбе немају за циљ дискриминацију нових и мањих верских заједница нити да дозволе држави мешање у верска питања, већ да сачувају неповређен идентитет цркава и верских заједница (члан 5. став 2. ЗВС-а), као и да не дозволе злоупотребу идентитета и довођење у заблуду мање обавештених верника и чланова већ постојећих верских заједница. Може се закључити да је *ratio* ових одредби у српском и словеначком закону идентичан: спречити новоосноване верске организације да неовлашћеном употребом имена друге цркве или верске заједнице претендују на њен идентитет и тако доведу у заблуду евентуалне будуће чланове. Сама чињеница да таква одредба постоји у словеначком ЗВС који је крајње либералан, те да није укинута одлуком Уставног суда Р. Словеније попут једног броја одредби тог Закона, показује да таква одредба не представља недозвољено ограничење права на слободу вероисповести, односно права на стицање правног субјективитета верских организација.

Често се уз критику чл. 19 ЗЦВЗ наводе као негативни примери одбијање надлежног органа Републике Србије да региструје Црногорску и Македонску православну цркву. Овде је довољно само скренути пажњу на чињеницу да Македонска православна црква у Словенији није призната под тим називом. Штавише

није призната ни као црква, већ као православна заједница под називом: Македонска православна заједница у Словенији „Свети Климент Охридски“. На тај начин она се јасно диференцира од Српске православне цркве, односно Митрополије загребачко-љубљанске, која једина у Регистру има у називу речи „православна црква“.

Неретко се могу сустрести тврдње да ЗЦВЗ дискриминише нетрадиционалне верске заједнице које, за разлику од традиционалних, за упис у Регистар цркава и верских заједница подносе обимну документацију. У овом случају словеначки пример иде у прилог српском законодавству.²⁵ Наиме, као што је већ поменуто, и у Словенији цркве и верске заједнице које су биле пријављене при Канцеларији за верске заједнице на дан ступања на снагу ЗВС-а, задржавају статус правног лица и уписане су у Регистар *ex officio*.²⁶ Дакле, закони којима се регулише поступак регистрације цркава и верских заједница могу уважавати објективне разлике које постоје између традиционалних цркава и верских заједница и новооснованих верских организација, барем када се ради о формалним процедурама.

Сумирајући сенаведено,
можесезакључити да условиза стицање правног субјективитета цркава и верских заједница у Србији и Словенији имају више сличности него разлика. Поступак регистрације као начин стицања правног субјективитета у обе државе скоро је идентичан. Као примери позитивне праксе у Словенији, а који би могли бити примењени и у Србији могу се навести:

- оснивање Савета за дијалог о верској слободи, који не би био стручна служба Владе попут Управе за сарадњу са верским заједницама, већ би учествовао у формирању Владине политике према црквама и верским заједницама. У раду таквог тела било би пожељно да учествују представници традиционалних цркава и верских заједница, али и мањи број представника нетрадиционалних регистрованих цркава и верских заједница, као и експерти из области заштите људских права.
- освежавање података на интернет презентацији Управе за сарадњу са црквама и верским заједницама и то посебно са релевантним информацијама о процедури регистрације. Било би пожељно објавити необавезан образац захтева за регистрацију, као и износе административних такси које се том приликом плаћају.

²⁵ Nenad Đurđević, *Ostvarivanje slobode veroispovesti i pravni položaj crkava i verskih zajednica u Republici Srbiji*, Beograd 2008, 198.

²⁶ Vladimir

Đurić,

„Sloboda veroispovesti i pravni subjektivitet crkava i verskih zajednica u zemlji bivše Jugoslavije“, *Pravozemalja u regionu* (ur. Vladimir Čolović), Institut za uporedno pravo, Beograd 2010, 191.

4. ХРВАТСКА

4.1. Становништво према верској припадности

Према званичним статистичким подацима у Хрватској живи 4 284 889 становника.²⁷ Пописом из 2011. године утврђено је да 86,3% становника припада Римокатоличкој вероисповести, 1,5% исламској заједници, 4,4% православној вероисповести, док се као агностици и скептици изјашњава 0,8% укупне популације. Атеисти и они који нису верници чине 3,8% укупног становништва, док је у категорију „остали и непознато“ сврстано 1% испитаних. На питање о верском уверењу није желело одговорити 2,2% укупно пописаних становника.²⁸

4.2. Правни оквир деловања цркава и верских заједница

Правни оквир деловања цркава и верских заједница у Републици Хрватској регулисан је релевантним одредбама хрватског Устава, Законом о правном положају верских заједница (*ЗППВЗ*) и појединачним уговорима склопљеним између Владе Р. Хрватске и једног мањег броја цркава и верских заједница.

Уставом Републике Хрватске загарантована су основна права верских заједница и дефинисан је њихов положај у односу на државу.²⁹ Уставом се јемчи слобода савести и вероисповести и слободно јавно испољавање вере или уверења (чл. 40). Поред заштите индивидуалног аспекта слободе вероисповести, Устав Р. Хрватске бави се и колективним аспектом слободе вероисповести. Најпре, Устав прокламује да су све верске заједнице одвојене од државе. Гарантује свим верским заједницама једнакост пред законом као и слободу да у складу са законом јавно обављају верске обреде, оснивајушколе, заводе, социјалне и добротворне установе.³⁰ Предвиђено је да оне у својој делатности уживају заштиту и помоћ државе. На крају треба истакнути да Устав РХ садржи одредбу која се сусреће у већини устава европских држава, а којом се забрањује изазивање верске мржње и свих облика нетолеранције (чл. 39 Устава РХ).

Правни положај верских организација дефинисан је детаљније Законом о правном положају верских заједница (*ЗППВЗ*) који је ступио на снагу 2002. године и заменио ранији Закон о правном положају верских заједница из 1978. године.³¹ Тим Законом верска заједница дефинисана је као „*заједница физичких лица које остварују*

²⁷Податак са званичне интернет презентације Државног завода за статистику Републике Хрватске, <http://www.dzs.hr/>, 25.10.2015. године.

²⁸*Hrvatska u brojkama 2015*, DržavnizavodzastatistikuRepublikeHrvatske, Zagreb 2015, 7.

²⁹UstavRepublikeHrvatske, *Narodnenovine*, бр. 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10.

³⁰У Уставу РХ не постоји реч „црква“, већ се користи искључиво термин „верске заједнице“.

³¹Zakonopravnompoložajuvjerskihzajednica, *Narodnenovine*, бр. 83/02, 73/13.

слободу вероисповести једнаким јавним обављањем верских обреда и другим испољавањима своје вере уписана у Евиденцију верских заједница у Републици Хрватској“ (чл. 1 ЗППВЗ). Дакле, црквом или верском заједницом може се сматрати једино заједница физичких лица која је уписана у Евиденцију верских заједница. Услови за упис као и начин вођења Евиденције детаљно су прописани Законом. Верске организације регистрацијом стичу правни субјективитет и сва права која им гарантују Устав и бројни закони. Закон не забрањује оснивање и деловање удружења са или без правног субјективитета, чији је циљ остваривање верских уверења његових чланова. Међутим, таква удружења немају положај верских заједница и не могу стицати права која према одредбама Устава и закона имају регистроване верске заједнице (чл. 7 ЗППВЗ).

Закон о правном положају верских заједница гарантује регистрованим црквама и верским заједницама слободно обављање верских обреда, оснивање школа и училишта свих нивоа, неповредивост верских објеката, извођење верске наставе у јавним школама, вршење верске службе у здравственим, социјалним и казним установама, оружаним снагама и полицији. Истим законом заштићена је и аутономија верских заједница тако да имају право да самостално и слободно уређују унутрашњу организацију, садржај и начин испољавања вере и одржавање веза са другим верским заједницама, али увек у складу са Уставом Републике Хрватске (чл. 2 ЗППВЗ).

Законом о правном положају верских заједница предвиђено је да се питања од заједничког интереса за Републику Хрватску и неку или више верских заједница могу уређивати уговором који склапају Влада и та верска заједница (чл. 9 ЗППВЗ). Овде се акценат ставља на реч „могу“, што значи да држава није у обавези да склопи уговоре са свим регистрованим верским заједницама. Међутим, још пре доношења поменутог Закона, Влада Републике Хрватске склопила је четири међународна уговора са Светом Столицом, којима се регулишу различити аспекти положаја Римокатоличке цркве у Хрватској. Три уговора су потписана 18. децембра 1996. године, а то су: Уговор о правним питањима, Уговор између Свете Столице и Републике Хрватске о сарадњи на подручју образовања и културе и Уговор о душебрижништву католичких верника припадника оружаних снага и редарствених служби Републике Хрватске.³² Ти уговори ступили су на снагу разменом инструмената о ратификацији 9. априла 1997. године у Ватикану.³³ Регулисање правног положаја Римокатоличке цркве заокружено је потписивањем Уговора о економским питањима 9.

³²ZakonopotvrđivanjuUgovoraizmeđuRepublikeHrvatskeiSvetestoliceopravnimpitanjima, *Narodnenovine-Međunarodniugovori*, бр. 03/97; *ZakonopotvrđivanjuUgovoraizmeđuRepublikeHrvatskeiSveteStoliceodušobrižništvakatoličkihvjernika, pripadnikaoružanihsnagairedarstvenihslužbiRepublikeHrvatske*, *Narodnenovine-Međunarodniugovori*, бр. 02/97; *ZakonopotvrđivanjuUgovoraizmeđuRepublikeHrvatskeiSvetestoliceosuradnjinapodručjuodgojajkulture, Narodnenovine-Međunarodniugovori*, бр. 02/97.

³³N.Eterović, „UgovoriizmeđuSveteStoliceiRepublikeHrvatske“, *Crkvausvijetu* 1997, 181.

октобра 1998. године.³⁴Садржај ових уговора сличан је садржају уговора који су касније потписани са једним бројем верских заједница у Републици Хрватској. Овде само треба напоменути да је Уговором о правним питањима Република Хрватска признала јавни правни субјективитет Римокатоличке цркве и свих њених установа које поседују правни субјективитет у складу са њеним унутрашњим правом (чл. 2 Уговора). Како би се олакшао упис правих лица Римокатоличке цркве у државни регистар, Влада Републике Хрватске и Хрватска бискупска конференција потписале су Протокол о начину уписа правних лица Католичке цркве.³⁵ Тим протоколом формирана је посебна Евиденција правних лица Католичке Цркве у Републици Хрватској. Дакле, сва правна лица Римокатоличке цркве у Хрватској уписују се у посебну евиденцију, док се све остале верске заједнице и њихова правна лица уписују у општу Евиденцију верских заједница у Републици Хрватској. Осим поменутих међународних уговора, треба споменути да је Хрватска бискупска конференција потписала више уговора са различитим јавним установама, којима су регулисана права Римокатоличке цркве у односу на те установе.³⁶

Након доношења Закона о правном положају верских заједница Влада Р. Хрватске потписала је следеће уговоре са верским заједницама:

1. Уговор између Владе Републике Хрватске и Српске православне цркве у Републици Хрватској о питањима од заједничког интереса.³⁷
2. Уговор између Владе Републике Хрватске и Исламске заједнице у Републици Хрватској о питањима од заједничког интереса.³⁸
3. Уговор између Владе Републике Хрватске и Евангеличке цркве у Републици Хрватској о Реформираних хришћанских цркве у Хрватској о питањима од заједничког интереса.³⁹
4. Уговор између Владе Републике Хрватске и Еванђеоске (пентекосталне) цркве у Републици Хрватској која заступа још две цркве: Савез Христових

³⁴Zakon o potvrđivanju Ugovora između Republike Hrvatske i Svete Stolicе gospodarskim pitanjima, *Narodnе novine-Mеđunarodni ugovori*, бр. 18/98.

³⁵Protokol o načinu upisa pravnih osoba Katoličke crkve, *Narodnе novine*, бр. 15/03.

³⁶Sporazum о међусобним односима између Хрватске бискупске конференције и Хрватске радио-телевизије, Споразум о душобрижњаштву у казоницама, затворима и одгојним заводима, Уговор о душобрижњаштву у болницама и осталим здравственим установама и социјалне скарби, Споразум о поврату црквених матичних књига, књига станјадуша, лјетописа и других књига које су у вријеме комунистичког режима незаконито одузете Католичкој цркви после 1945. V. Lončarević, *Pravni položaj crkava i vjerskih zajednica u njihovoj pravnoj osobnosti u Republici Hrvatskoj*, Zagreb 2008.

³⁷Уговор између Владе Републике Хрватске и Српске православне цркве у Републици Хрватској о питањима од заједничког интереса, *Narodnе novine*, бр. 196/03.

³⁸Уговор између Владе Републике Хрватске и Исламске заједнице у Републици Хрватској о питањима од заједничког интереса *Narodnе novine*, бр. 196/03 и 86/14.

³⁹Уговор између Владе Републике Хрватске и Евангеличке цркве у Републици Хрватској о Реформираних хришћанских цркве у Хрватској о питањима од заједничког интереса, *Narodnе novine*, бр. 196/03.

Пентекосталних цркава и Цркву Божју; и Хришћанске адвентистичке цркве у Републици Хрватској која заступа и Реформни покрет адвентиста седмог дана и Савеза баптистичких цркава у Републици Хрватској који заступа и Христову цркву о питањима од заједничког интереса.⁴⁰

5. Уговор између Владе Републике Хрватске и Бугарске православне цркве у Хрватској, Хрватске старокатоличке цркве и Македонске православне цркве у Хрватској о питањима од заједничког интереса.⁴¹
6. Уговор између Владе Републике Хрватске и Координације јеврејских општина у Републици Хрватској о питањима од заједничког интереса.⁴²
7. Уговор између Владе Републике Хрватске и Јеврејске верске заједнице Bet Israely Хрватској о питањима од заједничког интереса.⁴³
8. Уговор између Владе Републике Хрватске и Савеза цркава „Ријеч живота“, Цркве целовитог еванђеља и Протестантске реформиране хришћанске цркве у Републици Хрватској (уговор потписан након пресуде Европског суда за људска права).⁴⁴

Садржај ових уговора је идентичан, при чему постоје мање разлике због прилагођавања особеностима сваке од верских заједница које се појављују као уговорне стране. Њима се потврђује да су верске заједнице-уговорнице поседовале правни субјективитет и пре ступања на снагу Закона о верским заједницама, одређује се орган верске заједнице који ће обавештавати министарство надлежно за послове опште управе о променама и упису верске заједнице и њених организационих јединица у Евиденцију верских заједница у складу са законом. Истовремено, гарантује се слободно уређивање интерне организације верских заједница и избор или именовање верских службеника у складу са унутрашњим правом сваке верске заједнице. О покретању кривичног поступка против верских службеника суд ће обавестити надлежну власт цркве или верске заједнице. Уговором се уређују и слобода штампе, право на изградњу верских објеката, правно дејство верског брака, оснивање установа за хуманитарно деловање и социјалну бригу, верска настава у јавним школама, положај културне и уметничке баштине, верска служба у оружаним снагама, полицији, казним, здравственим и социјалним установама. Посебно су занимљиве одредбе које се налазе при крају сваког уговора, којима се прецизирају годишња издвајања из државног буџета за потребе деловања верске заједнице-потписнице уговора.

⁴⁰Уговор између Владе Републике Хрватске и Еванђеоске (пентекостне) цркве у Републици Хрватској, Кршћанске адвентистичке цркве у Републици Хрватској и Савеза баптистичких цркава у Републици Хрватској о питањима од заједничког интереса, *Narodnovenine*, бр. 196/03.

⁴¹Уговор између Владе Републике Хрватске и Бугарске православне цркве у Хрватској, Хрватске старокатоличке цркве, и Македонске православне цркве у Хрватској о питањима од заједничког интереса, *Narodnovenine*, бр. 196/03.

⁴²Уговор између Владе Републике Хрватске и Координације жидовских општина у Републици Хрватској о питањима од заједничког интереса, *Narodnovenine*, бр. 4/12.

⁴³Уговор између Владе Републике Хрватске и Жидовске јеврејске заједнице Bet Israely у Републици Хрватској о питањима од заједничког интереса, *Narodnovenine*, бр. 4/12.

⁴⁴Уговор између Владе Републике Хрватске и Савеза цркава »Ријеч живота«, Цркве целовитог еванђеља и Протестантске реформиране кршћанске цркве у Републици Хрватској, *Narodnovenine*, бр. 112/14.

Примењени су различити модели прорачуна висине финансијске потпоре верским заједницама, при чему је за све њих заједничко да се државне дотације рачунају на основу брутоосновице заобрачунплата јавних и државних службеника.⁴⁵

Имајући у виду све наведено може се закључити да у Републици Хрватској *de jure* постоји више категорија верских организација: Римокатоличка црква чији је правни положај регулисан међународним уговорима, цркве и верске заједнице које су потписале посебан споразум са Владом Републике Хрватске о питањима од заједничког интереса, затим регистроване цркве и верске заједнице које нису потписале такав споразум и на крају удружења која су основана ради остваривања верских уверења и слободе вероисповести њихових чланова. Све те категорије верских организација делују слободно, али не уживају једнак обим државне финансијске подршке и не могу остварити у пуном обиму сва права која су доступна верским заједницама које су потписале споразум са Владом Р. Хрватске.

4.3. Државни органи надлежни за послове вера

Законом о правном положају верских заједница предвиђено је да Евиденцију верских заједница у Републици хрватској води министарство надлежно за општу управу (тренутно Министарство управе). У оквиру Министарства управе формирана је Служба за политичке странке, фондације, удружења и верске заједнице. Уредбом о унутрашњем устројству Министарства управе прописано је да поменута Служба води регистар, те обавља друге управне и стручне послове који се односе на регистрацију верских заједница и њихових организационих јединица и обавља упис правних особа Католичке цркве у евиденцију правних особа Католичке цркве у Републици Хрватској (чл. 16 Уредбе).⁴⁶ Дакле, у Хрватској не постоји посебна служба или канцеларија задужена за вођење регистра верских заједница и обављање свих других техничких и административних послова у вези са њиховом регистрацијом. Тај посао поверен је служби која уједно води регистре политичких странака, удружења и фондација.

Закон о правном положају верских заједница у чл. 9, ст. 2 предвиђа оснивање Комисије за односе са верским заједницама. Влада Републике Хрватске је 10. октобра

⁴⁵ Као пример овде ће бити приказан модел финансирања Српске православне цркве у Хрватској који је установљен чл. 23. Уговора између Владе Републике Хрватске и Српске православне цркве у Републици Хрватској о питањима од заједничког интереса. Да би Српска православна црква у Хрватској могла на доличан начин наставити своје деловање Република Хрватска се обавезала да јој на месечном нивоу уплаћује из државног буџета износ који одговара двама бруто основицама за прорачун плата јавних и државних службеника помноженим са бројем парохија СПЦ у Републици Хрватској. Епископски савет Српске православне цркве у Хрватској обавезује се да сваке године до 1. новембра достави овлашћеном државном уреду попис нових или укинутих парохија. У тај попис неће улазити парохије које немају сталног пароха, као и новоосноване парохије које у граду броје мање од 1500 верника, а на селу мање од 500. Овај новчани износ покрива, осим трошкова за издржавање духовника и других верских службеника, трошкове изградње и одржавања цркава, црквених зграда и верских средишта која нису у попису културних добара, као и допринос за хуманитарну делатност Српске православне цркве у Хрватској. Када једна парохија опслужује три или више парохија износ се увећава за 25 % за ту парохију. Износ се уплаћује Епископском савету Српске православне цркве у Хрватској, односно његовом средишњем фонду.

⁴⁶ Uredba o unutarnjem ustroju Ministarstva uprave, *Narodne novine*, бр. 28/12.

2013. године донела Уредбу о оснивању Комисије за односе с верским заједницама и Канцеларије Комисије за односе с верским заједницама.⁴⁷ Комисија представља међуресорно тело Владе Републике Хрватске за спровођење аката који уређују односе државе и верских заједница, као и за друга питања од значаја за положај и деловање верских заједница, док Канцеларија представља стручну службу Владе Републике Хрватске (чл. 1 Уредбе). Чланове Комисије за односе с верским заједницама именује Влада Р. Хрватске. Комисија се састоји од осам чланова и председника. Већину чланова чине министри, који се налазе на челу ресора значајних за остваривање слободе вероисповести.⁴⁸

У складу са поменутом Уредбом „Комисија помаже верским заједницама у остваривању права и слобода приписаних Уставом Републике Хрватске, међународним уговорима и конвенцијама, законима Републике Хрватске и уговорима склопљеним између Владе Републике Хрватске и верских заједница“. Поред тога, она „разматра питања односа између верских заједница и државе, посебно појединих тела државне власти те питања везана за склапање и извршавање међународних уговора и уговора Владе Републике Хрватске који се односе на уређивање положаја и права верских заједница“ (чл. 3 Уредбе).

Канцеларија Комисије за односе са верским заједницама између осталог „обавља стручне послове у вези с остваривањем утврђене политике заштите права верских заједница у Републици Хрватској, сарађује са надлежним министарствима и другим телима државне управе, као и другим институцијама, у раду на остваривању права верских заједница, прати међународне документе, припрема мишљења и стручне анализе у вези са остваривањем права верских заједница и припрема нацрте аката и прати извршавање финансијских обавеза Републике Хрватске према верским заједницама утврђених државним буџетом Републике Хрватске“ (чл. 5 Уредбе).

4.4. Регистрација цркава и верских заједница

Поступак регистрације цркава и верских заједница у Републици Хрватској регулисан је одредбама Закона о правном положају верских заједница. Како би верске заједнице стекле правни субјективитет у складу са тим законом, што им омогућава уживање већег броја повластица и остваривање бројних права, неопходно је да се упишу у Евиденцију верских заједница у Републици Хрватској, коју води министарство надлежно за послове опште управе.

Најпре треба истаћи да Закон прави разлику између постојећих и новооснованих верских заједница (чл. 5 Закона). Верске заједнице које су постојале у тренутку

⁴⁷UredbuosnivanjuKomisijezaodnosoveskimzajednicamaiUredaKomisijezaodnosovesjerskimzajednicama, *Narodnenedvine*, бр. 126/13.

⁴⁸ То су министри правде, културе, рада, управе, здравља, финансија, просвете, директор Држаног уреда за управљање државном имовином и шеф кабинета председника Владе. Odluka oimenovanjupredsjednikaiclanovaKomisijezaodnosovesjerskimzajednicama, *Narodnenedvine*, бр. 131/13.

доношења Закона подносе надлежном министарству само пријаву која треба да садржи:

- назив верске заједнице,
- седиште верске заједнице,
- функцију особе овлашћене за заступање верске заједнице и
- печат и штамбиљ, које ће у свом деловању користити верска заједница (отисак).⁴⁹

Са дуге стране, новооснована верска заједница поред захтева који треба да садржи горе наведене податке треба да достави:

- акт из којег је видљиво да има најмање 500 верника,
- акт из којег је видљив садржај и начин испољавања вере, обављања верских обреда, подручје и начин њеног деловања и
- акт из којег је видљиво да је новооснована верска заједница као заједница верника пре подношења захтева била уписана у регистар удружења најмање пет година.

Ако је новооснована верска заједница део верске заједнице са седиштем изван Републике Хрватске према праву те верске заједнице, уз захтев дужна је да приложи сагласност надлежног тјелаверске заједнице са седиштем изван Хрватске.⁵⁰

Законом је предвиђено да Министарство решењем о упису верске заједнице у Евиденцију утврђује:

- назив и седиште верске заједнице,
- датум уписа и евиденцијски број под којим се верска заједница уписује у Евиденцију,
- да верска заједница даном уписа стиче својство правног лица у смислу Закона о правном положају верских заједница и
- функцију особе овлашћене за заступање верске заједнице.

Наравно, Законом су предвиђена и одређена ограничења. Министарство може одбити пријаву, односно захтев верске заједнице уколико оцени да су садржај и начин обављања верских обреда и других испољавања вере противни правном поретку, јавном моралу или на штету живота и здравља или других права и слобода верника и других грађана (чл. 22, ст. 23 ППВЗ). Поред тога, назив и обележја верске заједнице не смеју бити истоветни називу и обележјима верске заједнице која је раније уписана у Евиденцију (чл. 8, ст. 5 ЗППВЗ).

Министарство може донети решење о брисању верске заједнице из Евиденције, ако надлежно тело верске заједнице донесе одлуку о њеном престанку, ако судски

⁴⁹Чл. 20 Закона о правном положају верских заједница.

⁵⁰Чл. 21 Закона о правном положају верских заједница.

орган правноснажно утврди да верска заједница својим деловањем позива или подстиче верску, националну или расну мржњу или други облик нетолеранције међу грађанима Републике Хрватске и ако надлежно министарство утврди да су садржај и начин обављања верских обреда и других испољавања вере противни правном поретку, јавном моралу или на штету живота и здравља или других права и слобода њених верника и других грађана. Упис и брисање из Евиденције представља управни поступак, па се против решења о упису или одбијању уписа у Евиденцију може покренути управни спор (чл. 22, ст. 3ЗППВЗ).

4.5. Евиденција верских заједница у Републици Хрватској

Евиденцију верских заједница у Републици Хрватској води Министарство управе. У складу са чл. 36, ст. 1 Закона о правном положају верских заједница Министар управе донео је Правилник о обрасцима и начину вођења Евиденције верских заједница у Републици Хрватској.⁵¹ Тим правилником прописано је да се Евиденција води у електронској форми. У Евиденцију се могу уписати верске заједнице, организационе јединице верских заједница и заједнице верских заједница. Приликом сваког уписа у Евиденцију се уносе следећи подаци:

1. евиденцијски број,
2. датум уписа,
3. назив,
4. назив верске заједнице чија се организациона јединица уписује у евиденцију,
5. адресе седишта (место, улица и кућни број),
6. функција особе овлашћене заступање,
7. брисање из евиденције.

У складу са чл. 26. ЗППВЗ и чл. 11 Правилника, Евиденција верских заједница је јавна и свака заинтересирана особа има право увида у Евиденцију. Евиденција верских заједница доступна је и преко званичне интернет странице Министарства управе. За похвалу је чињеница да је то Министарство израдило претраживач података похрањених у Евиденцији, који уз помоћ посебне форме за претрагу олакшава приступ жељеним информацијама. Могуће је претраживати верске заједнице по основу три критеријума: назива, седишта и жупаније. Такође, постоји могућност претраживања организационих јединица, при чему се претрага може вршити на основу верске заједнице којој она припада, као и на основу њеног назива, седишта и жупаније. За организационе јединице Српске православне цркве постоји посебна форма за претрагу.

У Евиденцију верских заједница у Републици Хрватској тренутно су уписане 52 верске заједнице. Ради се о следећим црквама и верским заједницама:

⁵¹Pravilniko obrascimainačinuvođenjaEvidencijevjerskihzajednicauRepubliciHrvatskoj, *Narodnenovine*, бр. 09/03.

Евиденцијски број	Име цркве или верске заједнице	Година уписа
2	EVANGELIČKACRKVAUREPUBLICIHRVATSKOJ	2003
3	KRŠĆANSKA ADVENTISTIČKA CRKVA U REPUBLICI HRVATSKOJ	2003
4	SAVEZ BAPTISTIČKIH CRKAVA U REPUBLICI HRVATSKOJ	2003
5	ISLAMSKA ZAJEDNICA U HRVATSKOJ	2003
6	REFORMIRANA KRŠĆANSKA KALVINSKA CRKVA U HRVATSKOJ	2003
7	EVANĐEOSKA (PENTEKOSTNA) CRKVA U REPUBLICI HRVATSKOJ	2003
8	CRKVA BOŽJA U REPUBLICI HRVATSKOJ	2003
9	SAVEZ KRISTOVIH PENTEKOSTNIH CRKAVA U REPUBLICI HRVATSKOJ	2003
10	REFORMNI POKRET ADVENTISTA SEDMOG DANA	2003
11	HRVATSKA ZAJEDNICA CRKVE ISUSA KRISTA SVETACA POSLJEDNJIH DANA	2003
12	B'AHAI ZAJEDNICA HRVATSKE	2003
13	JEHOVINI SVJEDOCI - KRŠĆANSKA VJERSKA ZAJEDNICA	2003
14	PROTESTANTSKAREFORMIRANAKRŠĆANSKACRKVAUREPUBLICIHRVATSKOJ	2003
15	NOVOAPOSTOLSKA CRKVA U REPUBLICI HRVATSKOJ	2003
16	KRISTOVA DUHOVNA CRKVA "MALOKRŠTENIH"	2003
17	MAKEDONSKA PRAVOSLAVNA CRKVA U HRVATSKOJ	2003
18	HRVATSKA STAROKATOLIČKA CRKVA	2003
19	MEĐUNARODNO DRUŠTVO ZA SVJESNOST KRIŠNE U REPUBLICI HRVATSKOJ	2003
20	REFORMATSKA KRŠĆANSKA CRKVA MAĐARA U HRVATSKOJ	2003
21	BUGARSKAPRAVOSLAVNACRKVAUREPUBLICIHRVATSKOJ	2003
22	EVANGELIČKA CRKVA VALDESE	
23	KRŠĆANSKA NEOPENTEKOSTALNA CRKVA U REPUBLICI HRVATSKOJ	2003
24	CRKVA CJELOVITOG EVANĐELJA	2003
25	HINDUISTIČKA VJERSKA ZAJEDNICA HRVATSKE	2003
26	SAVEZ CRKAVA "RIJEČ ŽIVOTA"	2003
27	SCIJENTOLOŠKA CRKVA U HRVATSKOJ	2003
28	NEOVISNA BAPTISTIČKA CRKVA	2004
29	EVANGELIČKA METHODISTIČKA CRKVA U HRVATSKOJ	2004
30	CRKVA KRISTOVIH UČENIKA	2004
31	BUDISTIČKA VJERSKA ZAJEDNICA DHARMALOKA	2004

32	ŽIDOVSKA OPĆINA RIJEKA	2004
33	ŽIDOVSKA OPĆINA VIROVITICA	2003
34	MEĐUNARODNA UJEDINJENA PENTEKOSTNA CRKVA U REPUBLICI HRVATSKOJ	2004
35	ŽIDOVSKA OPĆINA KOPRIVNICA	2004
36	ŽIDOVSKA OPĆINA ZAGREB	2004
37	ŽIDOVSKA OPĆINA SPLIT	2004
38	ŽIDOVSKA OPĆINA DUBROVNIK	2004
39	ŽIDOVSKA OPĆINA ČAKOVEC	2004
40	ŽIDOVSKA OPĆINA OSIJEK	2004
41		
42	KRISTOVE CRKVE U HRVATSKOJ	2004
43	UNIVERZALNI ŽIVOT	2004
44	KRŠĆANSKA PROROČKA CRKVA	2004
45	ŽIDOVSKA OPĆINA SLAVONSKI BROD	2004
46	ŽIDOVSKA OPĆINA DARUVAR	2004
47	SLOBODNA KATOLIČKA CRKVA	2004
48	CRKVA RADOSNE VIJESTI	2005
49	KOORDINACIJA ŽIDOVSKIH OPĆINA U REPUBLICI HRVATSKOJ	2005
50	EVANĐEOSKI KRŠĆANI	2005
51	CRNOGORSKA PRAVOSLAVNA CRKVA U HRVATSKOJ	2006
52	ŽIDOVSKA VJERSKA ZAJEDNICA BET ISRAEL U HRVATSKOJ	2006
53	KRŠĆANSKA NAZARENSKA VJERSKA ZAJEDNICA HRVATSKE	2010
54	KRISTOVA DUHOVNA CRKVA	2011

На крају треба напоменути да Католичка црква и Српска православна црква нису уписане у Евиденцију верских заједница у Републици Хрватској. Правилником о изменама и допунама Правилника о обрасцима и начину вођења Евиденције верских заједница у Републици Хрватској уведена је могућност да се верској заједници која није уписана у Евиденцију, а пријавила је своје организационе јединице, може одредити привремени евиденцијски број, уз који се уписује само назив верске заједнице.⁵² Тако је Српској православној цркви додељен евиденцијски број 41, иако она као верска заједница није регистрована, па су под тим бројем у Евиденцију уведене њене организационе јединице (епархије, парохије, црквене општине) којих је укупно уписано 431.

Као што је раније поменуто, Протоколом између Владе Републике Хрватске и Хрватске бискупске конференције предвиђено је формирање посебне Евиденције за правна лица Католичке цркве у Хрватској. У складу са чл. 2 тог Протокола у

⁵²Pravilnikom

oizmenamaidopunamaPravilnikaobrascimainačinuvođenjaEvidencijeverskihzajednicauRepubliciHrvatskoj, *Narodnenovine*, бр. 24/04.

Евиденцију се уносе следећи подаци о правном лицу Римокатоличке цркве: назив и седиште, назив и седиште оснивача, време оснивања, функција лица овлашћеног за заступање и жиг и печат које се користе у правом промету. Пријаву за упис у Евиденцију, подноси над/бискупија на чијем се подручју налази седиште правног лица које се уписује (чл. 3). У Евиденцију правних лица Католичке цркве у Хрватској тренутно је уписано укупно 2046 правних лица те верске заједнице.

4.6. Права регистрованих цркава и верских заједница

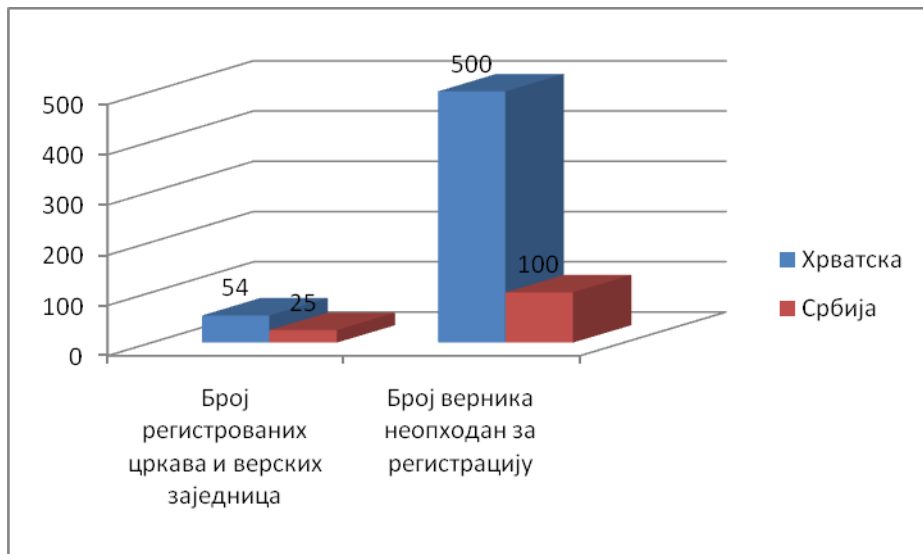
Цркве и верске заједнице које су уписане у Евиденцију верских заједница у Републици Хрватској стичу правни субјективитет у смислу Закона о правном положају верских заједница. Регистроване верске заједнице имају могућност да склопе споразум са Владом Републике Хрватске о питањима од заједничког интереса. Потписивање таквог споразума обезбеђује им, између осталог, редовне дотације из државног буџета, извођење верске наставе у јавним школским и предшколским установама и признање верске форме брака од стране државних органа.

Оним регистрованим верским заједницама које не потпишу споразум са Владом Републике Хрватске, Закон о правном положају верских заједница гарантује слободно вршење верских обреда, оснивање школа и училишта свих нивоа, неповредивост верских објеката, извођење верске наставе у јавним школама, вршење верске службе у здравственим социјалним и казним установама, оружаним снагама и полицији.

4.7. Кратко поређење поступка регистрације цркава и верских заједница у Словенији и Србији

Услови за регистрацију новооснованих цркава и верских заједница у Републици Хрватској доста су ригорознији у односу на исте у Републици Србији. Наиме, као верска заједница може се уписати у Евиденцију верских заједница једино регистровано удружење грађана. Три су критеријума које треба да испуни удружење које се жели регистровати као верска заједница: временски, квантитативни и квалитативни. Временски критеријум подразумева да удружење мора доставити доказ да је регистровано у регистру удружења најмање пет година. Српски законодавац није установио временски критеријум као услов за регистрацију цркава и верских заједница. Што се тиче квантитативног критеријума, у Хрватској је неопходно да удружење достави списак са именима и потписима 500 верника, док се у Србији захтева вишеструко мање - само 100 потписа. Ако се узме у обзир да Хрватска има мање становника од Србије, онда постаје јасно да су захтеви хрватског законодавца процентуално далеко строжији. И на крају, да би верска заједница испунила квалитативни критеријум, неопходно је да достави доказе о свом учењу, обредима, циљевима и активностима, што је исто као и у Србији. па и у многим другим државама. Из свега изнетог јасно је да одређена верска организација у Хрватској мора испунити најпре услове за упис у Евиденцију удружења грађана, па тек након пет година и под условом да претходно испуни остале услове може се уписати у Евиденцију верских

заједница. Српски закон о црквама и верским заједницама не захтева од новоосноване верске организације да поседује правни субјективитет пре регистрације и прописује доста блаже услове за упис у Регистар цркава и верских заједница.

Што се тиче прописаних ограничења права на регистрацију цркава и верских заједница треба истаћи да не постоје веће разлике. Верске организације чија су учења, обреди и циљеви противни јавном поретку и моралу не могу се регистровати како у Србији, тако и у Хрватској. Такође, законима обе државе предвиђено је да назив верске заједнице не сме бити истоветан називу верске заједнице која је раније уписана у Евиденцију, односно Регистар цркава и верских заједница (чл. 8, ст. 5 ЗППВЗ и чл. 19 ЗППЦВЗ).

Често се приговара српском Закону о црквама и верским заједницама да дискриминише новоосноване и нетрадиционалне верске организације, пошто оне приликом уписа у Регистар подносе обимнију документацију од традиционалних цркава и верских заједница. Међутим, као што је већ указано, и хрватски Закон о правном положају верских заједница прави јасну разлику између постојећих и новооснованих верских заједница. Прве подносе само пријаву ради уписа у Евиденцију, док су друге у обавези да поднесу захтев и документацију предвиђену Законом. Наравно, постоје разлике у критеријумима на основу којих се прави разлика у поступку регистрације верских заједница. Без обзира на то, хрватски пример потврђује став да је приликом регулисања поступка регистрације неопходно имати у виду објективне разлике међу верским организацијама и дефинисати различите моделе који су прилагођени њиховом правном и друштвеном статусу.

На крају треба направити краћи осврт на један од квантитативних показатеља стања верских слобода и верског плурализма. Наиме, у Евиденцији верских заједница у

Републици Хрватској уписано је укупно 54 цркве и верске заједнице.⁵³ Са друге стране, у Регистар цркава и верских заједница Републике Србије на основу Закона или на основу посебних решења уписано је укупно 25 цркава и верских заједница. На основу ових података могао би се донети закључак да српско законодавство и/или надлежни органи спутавају регистрацију већег броја верских организација. Међутим, ако се погледа списак регистрованих верских заједница у Хрватској, лако се може уочити да су јеврејске општине у хрватским градовима регистроване свака засебно као посебне верске заједнице. Када би се све регистроване јеврејске општине свеле под једну верску заједницу, као што је то случај у Србији, онда би се укупан број регистрованих верских заједница смањило за 11. Наравно и поред тога, број регистрованих цркава и верских заједница у Хрватској већи је него у Србији, али не толико да може представљати индикацију недостатка квалитетних правних норми у области верских слобода или њиховог недоследног спровођења.

Може се на крају закључити да су услови регистрације новооснованих верских организација у Србији блажи од услова које прописује хрватски Закон о правном положају верских заједница. Међутим, то не значи да се у хрватском законодавству и у начину његове примене не могу пронаћи примери позитивне праксе, која би своју примену нашла у Србији. Сасвим напротив, поједина решења која примењују хрватски државни органи у области верских слобода су веома иновативна и могу допринети ефикаснијој примени законских норми. Као такви примери могу се издвојити:

- оснивање међуресорног владиног тела (комисије) које би сачињавали министри који се налазе начелу ресора који су значајни за остваривање свих аспеката слободе вероисповести. Уз то тело пожељно би било основати и канцеларију која би обављала техничке и административне послове за рачун тог тела. Наравно, у ту сврху могле би послужити и службе при Управи за сарадњу са црквама и верским заједницама.
- вођење Регистра цркава и верских заједница у електронском облику. На тај начин подаци би били трајно сачувани, док би се истовремено олакшала њихова употреба.
- повезивање Регистра цркава и верских заједница са осталим електронским сервисима Владе Р. Србије, како би се обезбедио јавни приступ основним подацима који се у њему налазе преко софтверских решења која се већ налазе у примени.

⁵³Римокатоличка црква и Српска православна црква нису уписане у Евиденцију, већ у посебне евиденције. Свеједно, може се рећи да заједно са њима постоје 54, регистроване цркве и верске заједнице у Хрватској.

5. МАЂАРСКА

5.1. Становништво према верској припадности

Према званичним подацима Мађарског централног статистичког бироа у Мађарској тренутно живи 9 938 000 становника.⁵⁴ Последњи попис урађен је 2011. године и тада је утврђено да 37,1% укупног становништва припада римокатоличкој вероисповести, 11,6% су калвинисти, 2,2% лутеранци, док припадника осталих верских заједница има мање од 1%. Ниједној цркви или вероисповести не припада 16,7%, док се 1,5% изјашњава као атеисти. Питање о верској припадности било је опционо, па стога 27,2% пописаних није желело одговорити на питање о верској припадности.

⁵⁴Податак са званичне интернет презентације Мађарског централног статистичког бироа: <http://www.ksh.hu/nepszamlalas/?lang=en>, 25. октобар 2015. године.

5.2. Правни оквир деловања цркава и верских заједница

Оснивање, регистрација и деловање цркава и верских заједница у Мађарској регулисани су релевантним одредбама Устава (Мађарски основни закон), Законом о црквама из 2011. године, Законом о финансирању цркава из 1997. године и појединачним уговорима склопљеним између Владе Мађарске и једног броја цркава и верских заједница, као и другим законима којима се регулишу поједини аспекти деловања цркава и верских заједница.

Мађарски Устав (званично: Основни закон Мађарске) усвојен је 25. априла 2011. године. У првој и последњој реченици Устава помиње се реч „Бог“.⁵⁵ У преамбули Устава признаје се улога Хришћанства у очувању државности и истиче вредност различитих верских традиција Мађарске. Право на слободу мисли, савести и вероисповести заштићено је чл. VII Устава, који је допуњен 5 амандманом 26. септембра 2013. године. Уставом је прецизирано да то право укључује слободу избора и промене вере или уверења и слободу испољавања или неиспољавања вере и вршења других верских активности у заједници са другима или индивидуално. У ставу 2 истог члана предвиђено је да лица која деле исте верске принципе могу ради упражњавања своје религије оснивати верске заједнице у организационим облицима предвиђеним кардиналним Законом. Уставом је прописано да су држава и верске заједнице одвојени и да су верске заједнице аутономне. Предвиђено је и да држава и верске заједнице могу сарађивати ради промоције заједничких циљева. Сарадња се успоставља одлуком Парламента на захтев заинтересоване верске заједнице, која мора имати статус признате цркве. У циљу њиховог учешћа у активностима које промовишу циљеве заједнице, држава ће доделити посебна права регистрованим црквама. На крају Устав предвиђа да ће општа правила која се тичу верских заједница, признатих цркава и услова сарадње са њима бити дефинисана и прописана кардиналним Законом.⁵⁶

Кардинални закон којим се регулише правни положај цркава и верских заједница као и њихова регистрација и деловање донет је 2011. године. Њиме је стављен ван снаге Закон о црквама из 1990. године, на основу којег је било регистровано укупно 406 цркава. Новим Законом из 2011. године све цркве регистроване у складу са Законом из 1990. године изгубиле су статус стечен на основу тог закона уз могућност да поново покрену поступак регистрације. Изузетак су само 14 цркава које су признате *ex lege*. Због великог незадовољства цркава и верских заједница, као и због притиска међународних организација за заштиту људских права, списак признатих цркава је проширен почетком 2012. године. Фебруара 2013. године Уставни суд је прогласио неуставном дерегистрацију цркава на основу Закона из 2011. године. У јуну 2013. године Мађарски парламент је усвојио измене Закона из 2011.

⁵⁵B. Schanda, „Religion and the Secular State in Hungary”, *Religion and the Secular State: National Reports*, Madrid 2015, 387.

⁵⁶Устав Мађарске доступан на: <http://www.mfa.gov.hu/NR/rdonlyres/8204FB28-BF22-481A-9426-D2761D10EC7C/0/FUNDAMENTALLAWOFHUNGARYmostrecentversion01102013.pdf>, 25. октобар 2013. године.

године којим је уведен двостепени поступак регистрације цркава и верских заједница. Међутим, Европски суд за људска права је у пресуди поводом случаја Мађарска хришћанска менонитска црква (Magyar Keresztény Mennonita Egyház) и други против Мађарске стао на становиште да су многе одредбе измењеног Закона из 2011. године супротне принципима Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода.⁵⁷ Из тог разлога је септембра 2015. године израђен предлог измена и допуна Закона о црквама, који се налази у фази јавне расправе. Нажалост и овај предлог је наишао на неодобравање међународних организација за заштиту људских права, јер није на задовољавајући начин отклонио најважније недостатке Закона из 2011. године.⁵⁸ Овде ће најпре бити представљен Закон који је тренутно на снази, док ће у краћим цртама бити указане најзначајније новине које су предвиђене нацртом измена и допуна закона.

Законом о црквама из 2011. године детаљно је уређен садржај права на слободу савести и вероисповести, дефинисан је правни статус цркава и верских заједница, процедура регистрације, њихово деловање и њихово гашење.⁵⁹ На крају текста Закона налази се Прилог који садржи табелу са именима цркава које су признате од стране Парламента. Амандманом од 29. фебруара 2012. године табела је допуњена са именима 13 признатих цркава.

Закон о финансирању цркава донет је 1997. године и у његовој преамбули изложени су мотиви његовог доношења.⁶⁰ Наиме, признаје се миленијумски допринос мађарских цркава животу и националним интересима и значај верских уверења за мађарско друштво. Узима се у обзир и ускраћивање многих права којем су биле подвргнуте мађарске цркве након 1945. године као и неопходност одвојености државе и цркава, али и њихове сарадње у промовисању заједничких циљева. Законом је предвиђено да признате цркве имају право на 1% укупног пореза на доходак оних лица која желе да донирају део пореза који плаћају у ту сврху. Цркве користе ова средства у складу са њиховим унутрашњим правилима. Регистроване цркве имају право на субвенције, које морају бити сразмерне укупном броју лица која су им донирала део свог пореза на доходак грађана. Овим Законом у мађарском праву установљен је још један квантитативан критеријум за утврђивање права и привилегија цркава: то је број лица која 1% пореза на доходак грађана донирају одређеној цркви. Он се може сматрати доста прецизнијим и поузданијим у односу на сличне квантитативне критеријуме, попут резултата пописа или других процена верске припадности грађана.

Чланом 9 Закона о црквама из 2011. године предвиђено је да Влада Мађарске можесклапати споразуме саверским заједницама које имају значајну друштвену подршку,

⁵⁷ Case of Magyar Keresztény Mennonita Egyház and others v. Hungary, представке бр. 70945/11, 23611/12, 26998/12, 41150/12, 41155/12, 41463/12, 41553/12, 54977/12, 56581/12.

⁵⁸ Видети мишљење Форума за верску слободу: <http://www.osce.org/odihr/186866?download=true>, 25. октобар 2015. године.

⁵⁹ Пун назив Закона је Закон ССVI о праву на слободу савести и вероисповести и правном статусу цркава, **конфесија** и верских заједница.

⁶⁰ Пун назив је Закон о финансирању верских и опште корисних делатност цркава бр. СХХIV/1997.

доприносе очувању историјских и културних вредности и управљају педагошким, образовним, здравственим, добротворним, социјалним, културним или спортским институцијама, како би се осигурао њихов рад. Влада Мађарске потписала је пре доношења Закона из 2011. године више споразума са Светом столицом којима су регулисани финансирање Римокатоличке цркве у Мађарској и верска служба у војсци. Споразуми су потписани и са другим црквама и верским заједницама: Реформираном црквом, Лутеранском црквом, Савезом јеврејских заједница, Баптистичком црквом, Српском православном црквом, Цариградском патријаршијом и др.⁶¹

5.3. Државни органи надлежни за послове вера

Закон о црквама из 2011. године забрањује деловање или оснивање државних органа за контролу или надзор цркава (чл. 10). Верске организације подносе захтев за регистрацију Министарству за људске ресурсе.⁶² У оквиру овог министарства основан је Државни секретаријат за цркву, грађанско друштво и национална питања. Један од задатака овог секретаријата јесте „отварање новог поглавља у односима државе према црквама“. Иако се захтев подноси надлежном Министарству, оно само процењује испуњеност административних услова за признавање одређене цркве, док коначну одлуку доноси Парламент двотрећинском већином.

5.4. Регистрација цркава и верских заједница

Поступак регистрације цркава и верских заједница прописан је Законом о црквама из 2011. године. У складу са чл. 34 Закона о црквама све организације које су регистроване у складу са Законом о црквама из 1990. године стекле су статус удружења 1. јануара 2012. године. На тај начин преко 200 регистрованих цркава изгубило је статус који су уживале пре доношења новог Закона. Закон је измењен и допуњен 2013. године. Изменама је уведен двостепени систем признавања верских организација. Наиме, у складу са чл. 6 Закона о црквама, верска заједница може бити „призната црква“, што значи да је прошла поступак признања од стране Парламента или „верска организација“, која обавља верске активности. Верске заједнице се оснивају и делују првенствено ради обављања верских активности. У закону су таксативно набројане активности које се не могу сматрати верским *per se*. Ради се о активностима и деловању у следећим областима:

1. политика и лобирање;
2. психологија и парапсихологија;
3. медицина;
4. предузетништво;
5. педагогија;
6. образовање на свим нивоима;

⁶¹B. Schanda, 389.

⁶²<http://2010-2014.kormany.hu/en/ministry-of-human-resources/offices-of-the-ministers-of-state>, 25. октобар 2015. године.

7. здравство;
8. хуманитарни рад;
9. породица, деца и заштита омладине;
10. култура;
11. спорт;
12. заштита животиња и животне средине или очување природе;
13. информационе технологије;
14. социјални рад.

Верске заједнице могу обављати само активности које нису у супротности са Уставом (Основним законом) и којима се не повређују права и слободе других заједница.

У складу са Законом из 2011. године *верска организација* је удружење које чине физичка лица која исповедају исте верске принципе и која поштујући свој статут делују у циљу остваривања својих верских активности. Прописи којима је регулисан рад удружења сходно се примењују и на верске организације, осим ако је Законом о црквама другачије предвиђено (чл. 9/А). Регистрација верских организација налази се у искључивој надлежности Окружног суда у Будимпешти. Суд испитује једино следеће чињенице:

1. да ли су представници верске организације изјавили да њено оснивање служи за остваривање верских активности;
2. да ли активности верске организације не крше одредбе чл. 6 Закона о црквама (ради се о правилима којима су прецизиране активности које се не могу сматрати верским);
3. да ли је оснивање организације и њен статут прихватило најмање 10 њених чланова;
4. да ли су искључиво физичка лица чланови организације и да ли су статутом искључена правна лица из чланства.

Суд може одбити захтев за регистрацију верске организације само уколико неки од поменутих услова није испуњен. Услови морају бити испуњени кумулативно. Уколико суд одбије да региструје верску заједницу, она може поднети жалбу Окружном апелационом суду у Будимпешти.⁶³

Статут верских организација може регулисати поједина питања на начин који се разликује од правила која важе за удружења грађана. Законом је прецизирано да се ова одредба односи на правила о пријему у чланство и остваривању права које чланство доноси, као и правила којима се утврђују надлежности и права лица која усвајају и надгледају спровођење интерних одлука, управљају и представљају организацију. Верске организације се могу спајати искључиво са верским организацијама (чл. 9/Б, ст. 5). Контролу законитости деловања верских организација врши јавно тужилаштво и то само у погледу сагласности са одредбама чл. 6, ст. 4 и 5 Закона о црквама из 2011.

⁶³*Hungary 2014 International Religious Freedom Report*, <http://www.state.gov/documents/organization/238600.pdf>, 25. октобар 2015. године.

године. Уколико верска организација не испуни поменуте услове, и то након опомене коју шаље канцеларија тужиоца, покреће се судски поступак против ње. Суд може наредити верској организацији да усклади своје деловање са позитивноправним нормама и уколико се она оглуши, суд је може укинути. Такође, суд може укинути верску организацију уколико Уставни суд прогласи да су њене активности противне одредбама Устава (Основног закона).

Другу категорију верских заједница чине *регистроване цркве*. Законом о црквама је предвиђено да су регистроване цркве и њихови унутрашњи правни ентитети црквена правна лица. Регистрована црква је аутономна организација која поседује самоуправу, чине је физичка лица која исповедају исте верске принципе и којима Парламент признаје посебан јавно-правни статус ради промовисања циљева од јавног интереса. Регистроване цркве су правна лица, имају једнака права и обавезе и таксативно су набројане у Прилогу Закона о црквама (чл. 11).

Услови које треба да испуни верска организација како би јој Парламент доделио статус признате цркве прописани су у чл. 14 Закона о црквама. Неопходно је, дакле, да верска организација:

1. првенствено обавља верске активности;
2. поседује исповедање вере и обреде који садрже суштину њеног учења;
3. делује најмање сто година на међународном нивоу или да је организована као верска заједница у Мађарској најмање двадесет година и да поседује чланство које броји најмање 0,1% укупног становништва Мађарске (алтернативно);
4. усвоји своја интерна правила;
5. изабере или именује административна и представничка тела;
6. њено учење и активности не повређују право на физичко и психичко благостање, заштиту живота и људског достојанства;
7. није представљала претњу националној безбедности током свог постојања;
8. има намеру и дугорочну способност да одржава сарадњу ради промовисања циљева који су у јавном интересу, што се може утврдити на основу статута, броја чланова, претходних активности и доступности тих активности великом делу популације и да њени представници потврде да активности верске организације чији су они оснивачи нису у супротности са Законом о црквама из 2011. године.

Захтев за стицање статуса регистроване цркве верска заједница подноси Министарству за људске ресурсе, које треба у року од 60 дана да утврди да ли она испуњава формалне услове. Уколико се ради о верској заједници са међународним карактером, неопходно је да она докаже да делује на међународном нивоу најмање 100 година. Као доказ довољна је потврда најмање две цркве сличних веровања, које су признате у страним државама. Надлежно министарство се може консултовати са правницима, историчарима религије и другим експертима пре доношења одлуке о

прихватљивости захтева.⁶⁴ Након што је одлука донета, Парламентарни одбор за правосуђе позива подносиоца на јавно саслушање и допуну документације. У року од 60 дана Парламент двотрећинском већином одлучује о захтеву верске заједнице да јој се призна статус признате цркве. Уколико Парламент не усвоји захтев верске заједнице, у обавези је да пружи детаљно образложење одлуке, против које се може покренути поступак пред Уставним судом.

Дакле, да би одређена верска заједница стекла статус признате цркве, пролази кроз двостепени поступак регистрације. Неопходно је да се прво региструје као верска организација, за шта је неопходно да испуни минималне услове. Практично, тражи се да има 10 чланова који ће бити њени оснивачи. Затим, може поднети захтев надлежном министарству да јој се додели статус признате цркве, за шта су услови далеко строжији: најмање 20 година деловања у Мађарској и приближно 10 000 чланова или 100 година деловања на међународном нивоу. Оно што је битно истаћи јесте да регистроване цркве уживају већи обим права и државних бенефиција у односу на верске организације. То се посебно односи на лакшу доступност државних фондова и деловања у државним установама.

Након пресуде Европског суда за људска права у случају Мађарска хришћанска менонитска црква (MagyarKeresztényMennonitaEgyház) и други против Мађарске,⁶⁵ приступило се изменама и допунама спорног Закона о црквама из 2011. године. Текст нацрта амандмана објављен је септембра 2015. године. Овде ће укратко бити приказани услови и процедура регистрације верских заједница у Мађарској у складу са нацртом, који није прошао предвиђено законодавну процедуру, већ се налази у фази јавне расправе.

Предложеним изменама предвиђено је да у Мађарској постоје три категорије верских заједница:

1. верска удружења;
2. регистроване цркве и
3. признате (сертификоване) цркве.⁶⁶

Верска удружења оснивају физичка лица која делеистауверењазаснована на вери у циљупрактиковања своје вере и вршења верских активности, а у складу са законом који уређује право удруживања. Правила која се односе на рад удружења грађана примењивала би се и на верска удружења, осим у случајевима који би били предвиђени

⁶⁴Hungary 2014 International Religious Freedom Report, <http://www.state.gov/documents/organization/238600.pdf>, 25. октобар 2015. године.

⁶⁵Case of Magyar Keresztény Mennonita Egyház and others v. Hungary, представке бр. 70945/11, 23611/12, 26998/12, 41150/12, 41155/12, 41463/12, 41553/12, 54977/12, 56581/12.

⁶⁶Act CCVI of 2011 on the Right to Freedom of Conscience and Religion and the Legal Status of Churches, Denominations and Religious Communities of Hungary, in a Unified Structure with the Proposed Amendments, http://www.christiandemocracy.org/wp-content/uploads/2015/09/Amended-church-law_Act-CCVI_9.15_en.pdf, 25. октобар 2015. године.

Законом о црквама. Верска удружења могу прикупљати донације како би обезбедила неопходна средства за деловање. Такође, држава може склопити споразум са верским удружењима и обезбедити субвенције из буџета за њихове активности које се врше у јавном интересу.

Регистрација верских удружења идентична је поступку регистрације верских организација у складу са одредбама важећег Закона о црквама. Дакле, регистрација се налази у искључивој надлежности Окружног суда у Будимпешти, који испитује једино следећеници:

1. да ли су представници верске организације изјавили да њено оснивање служи за остваривање верских активности и да ли је то видљиво из њених интерних аката;
2. да ли активности верске организације не крше одредбе Закона о црквама којима су прецизиране активности које се не могу сматрати верским;
3. да ли је оснивање организације и њене интерне акте прихватило најмање 10 њених чланова;
4. да ли верска заједница има најмање десет чланова који живе или бораве на територији Мађарске и да ли је унутрашњим актима забрањено чланство правних лица.

Суд би могао одбити захтев за регистрацију верског удружења само уколико неки од поменутих услова није испуњен.

Категорија верских заједница, са повољнијим правним положајем у односу на верска удружења, јесу *регистроване цркве*. Верско удружење би морало да испуни следеће услове како би стекло статус регистроване цркве:

1. да поседује најмање хиљаду регистрованих чланова који имају пребивалиште или боравиште на територији Мађарске или да је током периода од три године пре подношења захтева за регистрацију добијало од најмање 400 лица на годишњем нивоу законом прописани део пореза на доходак грађана;
2. да делује као верско удружење најмање 5 година.

Регистроване цркве могу прикупљати донације, али што је још важније уколико буду усвојене предложене измене, могле би да примају 1% укупног пореза на доходак оних лица која желе да им донирају део пореза који плаћају. Регистроване цркве би могле склопити споразум са државом и уживати пореске олакшице и друге бенефиције. Држава би имала право да финансира активности од јавног интереса регистрованих цркава у износу у којем финансира државне или општинске органе који се баве таквим активностима.

Трећа категорија верских заједница, које поседују најповољнији правни статус и имају приступ најширем кругу бенефиција и привилегија јесу признате цркве (*Certified Churches*). Верска удружења могу поднети захтев за стицање статуса признате цркве ако испуњавају следеће услове:

1. имају најмање 10 000 чланова са пребивалиштем или боравиштем на територији Мађарске или уколико им је током периода од пет година пре подношења захтева за регистрацију најмање 4000 лица на годишњем нивоу донирало 1% пореза на доходак грађана и
2. делују као верско удружење најмање 20 година или 100 година на међународном нивоу.

Као доказ међународног деловања, цркве и верска удружења би достављала потврду црква истих верских уверења које имају статус регистрованих црква у најмање две државе, потврду о чланству у савезу црква издату од стране савеза или чланица савеза које делују у најмање две државе или уверење издато од стране светске црквене организације у којем се потврђује да делују у најмање две државе. На тај начин било би отежано доказивање међународног деловања црква у односу на одредбе које су тренутно на снази и у складу са којима је неопходна потврда најмање две цркве сличних веровања, које су признате у страним државама.

Предвиђено је да се регистрација признатих и регистрованих црква налази у надлежности Окружног суда у Будимпешти. Подносилац захтева мора испуњавати следеће услове:

1. да се бави првенствено верским активностима;
2. да испуњава услове прописане законом;
3. да не представља опасност за националну безбедност и
4. да у периоду од пет година пре подношења захтева није прекршио књиговодствена и административна правила.

Суд има рок од 60 дана да донесе одлуку и о њој обавести подносиоца захтева, јавног тужиоца и министра надлежног за односе са верским заједницама. Против одлуке Суда жалбу би могао поднети подносилац захтева, али и свака регистрована црква и јавни тужилац.⁶⁷

Изменама Закона о црквама, мађарска Влада излази у сусрет захтевима Европског суда за људска права. Међутим, увођењем тростепеног система регистрације, којим се прави још већа разлика између црква и верских заједница које су регистроване као верска удружења и оних које имају статус регистрованих или признатих црква, разлике у њиховом правном положају постају још израженије. Процедура регистрације јесте поједностављена, посебно захваљујући чињеници да је предвиђено укидање дискреционих овлашћења Парламента. Са друге стране, задржани су строги услови временског и квантитативног карактера.

⁶⁷Act CCVI of 2011 on the Right to Freedom of Conscience and Religion and the Legal Status of Churches, Denominations and Religious Communities of Hungary, in a Unified Structure with the Proposed Amendments, http://www.christiandemocracy.org/wp-content/uploads/2015/09/Amended-church-law_Act-CCVI_9.15_en.pdf, 25.10.2015. године.

5.5. Регистроване цркве у Мађарској

Као што је већ поменуто, списак регистрованих цркава објављен је као прилог уз Закон о црквама из 2011. године. Допуњен је 29. фебруара 2012. године са именима 13 регистрованих цркава и верских заједница. Под последњим бројем (27) уписане су Будистичке верске заједнице. Под тим именом регистровано је пет будистичких заједница у Мађарској. Тако је укупан број регистрованих цркава и верских заједница заправо 32.

Регистроване су следеће будистичке заједнице:

1. Будистичка црква The Gate of the Dharma;
2. Будистичка мисија, Будистичка црква Агуа Митреја Мандаља Мађарској,
3. Карма Кагуу Будистичка заједница Мађарске и
4. Chinese Chan Будистичка црква Мађарске.

Списак регистрованих цркава у Мађарској⁶⁸:

Редни број	Име цркве или верске заједнице	Година уписа
1	Католичка црква у Мађарској	2011
2	Реформирана црква у Мађарској	2011
3	Евангеличко-лутеранска црква у Мађарској	2011
4	Савез јеврејских заједница у Мађарској	2011
5	Уједињена мађарска јеврејска заједница	2011
6	Аутономна ортодоксна јеврејска верска заједница у Мађарској	2011
7	Будимска епархија Српске православне цркве	2011
8	Васељенска патријаршија Константинопољ-Православни егзархат у Мађарској	2011
9	Бугарска православна црква	2011
10	Румунска православна епархија у Мађарској	2011
11	Мађарска епархија Руске православне цркве-Московске патријаршије	2011
12	Црква уједињења	2011
13	<i>Батистичка унија Мађарске</i>	2011
14	Црква вере	2011
15	Уједињена методистичка црква Мађарске	2012

⁶⁸European Commission for Democracy through Law (Venice Commission), Act CCVI of 2011 on the Right to Freedom of Conscience and Religion and the Legal Status of Churches, Denominations and Religious Communities of Hungary, 17-19, <http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF%282012%29009-e>, 25. октобар 2015. године.

16	Мађарска пентекостална црква	2012
17	St. Margaret Англиканска/Епископална црква	2012
18	Трансилванијска конгрегација	2012
19	Црква адвентиста седмога дана	2012
20	Коптска Православна црква Мађарске	1992
21	Мађарска исламска заједница	2012
22	Апостолска хришћанска црква (Назаренска)	2012
23	Мађарско друштво засвесност Кришине	2012
24	Слободна црква армије спаса-Мађарска	2012
25	Црква Исуса Христа светаца последњих дана	2012
26	Мађарска црква Јеховиних сведока	2012
27	Будистичке верске заједнице	2012

5.6. Права регистрованих цркава и верских заједница

У складу са чл. 10 Закона о црквама из 2011. године регистроване цркве и њихове организационе јединице поседују правни субјективитет. Оне могу слободно ступати у приватно-правне односе, оснивати предузећа и невладине организације. Регистроване цркве могу примати финансијска средства од владе, фондова Европске уније и по основу међународних уговора. Такође, црквенаправна лица (цркве и њихови организациони делови) која обављају активности од јавног интереса имају право на буџетска средства у истој мери као и државне и локалне владине институције које обављају сличне активности. Како би успешно обављале такве активности, регистроване цркве могу оснивати и управљати посебним установама од општег значаја, при чему држава финансира плате запослених у тим установама.⁶⁹ Ради промовисања сарадње која доприноси остваривању циљева од јавног интереса, црквенаправна лица могу остварити право на пореске олакшице и друге сличне бенефите.

Закон о црквама гарантује црквеним правним лицима право да у складу са интерним прописима организују верску наставу у државним образовним институцијама, чије трошкове носе државна основна законска прописа или уговором закљученог са регистрованом црквом. Регистроване цркве стичу право на вршење верске службе у војсци, полицији, казним и здравственим установама само на основу свог статуса, док верске организације да би оствариле иста права морају да затраже дозволу претпостављених лица у тим институцијама.⁷⁰

⁶⁹Hungary 2014 International Religious Freedom Report, <http://www.state.gov/documents/organization/238600.pdf>, 25. октобар 2015. године.

⁷⁰Hungary 2014 International Religious Freedom Report, <http://www.state.gov/documents/organization/238600.pdf>, 25. октобар 2015. године.

Верске заједнице, црквене зграде, гробља и друга света места у складу са чл. 19/Ц Закона о црквама уживају заштиту у складу са законима и то посебно ради обезбеђивања несметаног вршења верских обреда и деловања у складу са интерним правилима. На крају треба истаћи да у Мађарској нерегистроване цркве и верске заједнице могу слободно деловати и обављати верске активности, али без могућности да остваре бројне бенефите и привилегије које су резервисане за регистроване цркве.

5.7. Кратко поређење поступка регистрације цркава и верских заједница у Словенији и Србији

Најпре треба истаћи да је питање регистрације цркава и верских заједница у Мађарској и даље отворено. Законом о црквама из 1990. године, који је донет у последњим данима комунистичког режима, били су предвиђени либерални услови за регистрацију цркава и верских заједница. По том Закону услов за регистрацију био је да црква или верска заједница има најмање 100 чланова. Мађарска Влада тврди да је након ступања на снагу закона којим је уведена могућност да цркве и верске заједнице добијају део пореза на приход грађана, дошло до наглог повећања њиховог броја и до неочекиваних злоупотреба.⁷¹ Крајем 2011. године било је регистровано укупно 406 цркава и верских заједница. Ступањем на снагу новог Устава исте године створили су се услови за ревизију законодавства којим је уређен правни положај цркава и верских заједница у Мађарској. Као резултат рада на редефинисању односа између државе и цркве настао је Закон о црквама из 2011. године. Њиме су прописани нови, поштрени, услови за регистрацију цркава и верских заједница. Такве промене изазвале су реакцију како самих цркава и верских заједница, тако и бројних међународних организација. Најснажнији ударац новом законодавству нанео је Европски суд за људска права, који је у пресуди поводом представке Мађарске менонитске цркве констатовао да одредбе Закона о црквама из 2011. године представљају повреду чл. 11 у светлу чл. 9 Конвенције за заштиту људских права и основних слобода.⁷² Како би се исправиле неправилности, израђен је нацрт измена и допуна Закона о црквама из 2011. године, који се још увек налази у фази јавне расправе. Имајући у виду да је поменути нацрт добио негативне оцене међународних организација за заштиту људских права, може се претпоставити да ће и у наредних неколико година бити актуелно питање регулисања правног положаја цркава и верских заједница у Мађарској. За то време на снази остаје Закон о црквама из 2011. године уз измене и допуне из 2013. године.

⁷¹Observations of the Government of Hungary on the Admissibility and Merits of Application No. 70945/11 introduced by Magyar Keresztény Mennonita Egyház and Jeremias IZSAK-BACS and 8 other applications, <http://lapa.princeton.edu/hosteddocs/hungary/2013.03-05-korm%C3%A1nyv%C3%A1llasz.angol.pdf>, 25. октобар 2015.

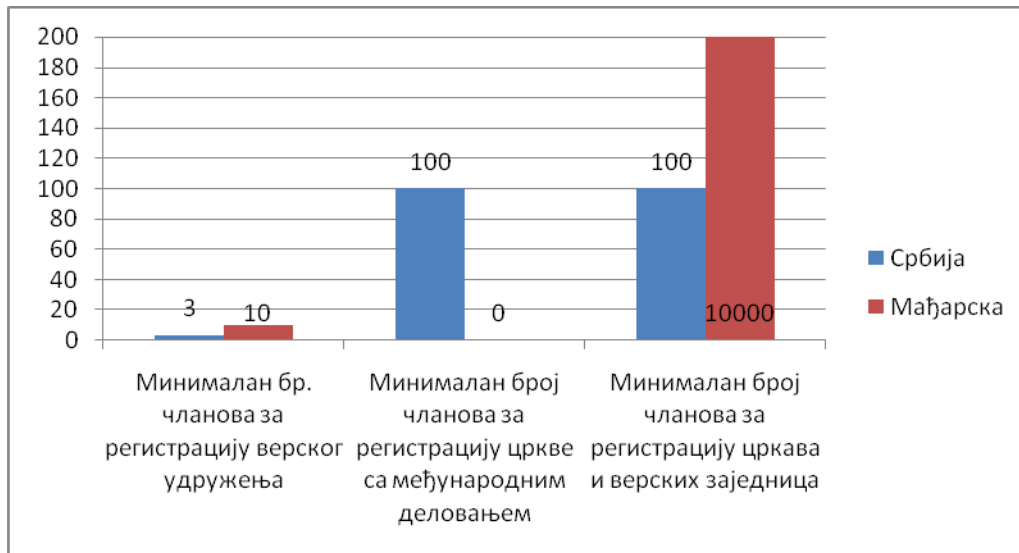
⁷²Case of Magyar Keresztény Mennonita Egyház and others v. Hungary, представке бр. 70945/11, 23611/12, 26998/12, 41150/12, 41155/12, 41463/12, 41553/12, 54977/12, 56581/12.

Кратка анализа услова, поступка и правних последица регистрације цркава и верских заједница у Србији и Мађарској показује да је српски модел далеко либералнији и да га карактерише виши степен усклађености са међународним стандардима у тој области. Најпре, у вези са правним последицама регистрације цркава и верских заједница треба истакнути да у Мађарској постоје две категорије регистрованих верских организација: у прву спадају верске организације, а у другу регистроване цркве. И у Србији постоји више категорија цркава и верских заједница: традиционалне, конфесионалне, регистроване итд. Међутим, суштинска разлика се налази у чињеници да у Мађарској различите категорије цркава и верских заједница представљају групе са различитим правима, док у Србији законска класификација има декларативни, а не конститутивни карактер. Правни положај и правни субјективитет свих регистрованих цркава и верских заједница у Србији је идентичан, без обзира на то којој законској категорији припадају. Сасвим супротно, у Мађарској регистроване цркве уживају већи обим права од верских удружења, што је главна критика Европског суда за људска права. Дакле, иако у оба законодавства постоји класификација цркава и верских заједница евидентно је да су правне последице те класификације у Србији и Мађарској потпуно другачије. У том смислу српско законодавство је усклађено са препорукама међународних организација за заштиту људских права и усаглашено са принципима установљеним у судској пракси Европског суда за људска права.

Када се ради о условима за регистрацију цркава и верских заједница, они се и у овом случају могу поделити на временске, квантитативне и квалитативне. Као што је већ поменуто, у Србији регистрација новооснованих цркава и верских заједница не подразумева њихово постојање и деловање у одређеном временском периоду који претходи регистрацији. Иста је ситуација у Мађарској уколико новооснована верска заједница подноси захтев за стицање статуса верског удружења, које ужива смањени обим права и привилегија у односу на регистроване цркве. Ако пак верска заједница поднесе захтев за стицање статуса регистроване цркве, који јој гарантује привилегованији правни положај, идентичан оном који све регистроване цркве и верске заједнице имају у Србији, неопходно је да докаже да делује најмање сто година на међународном нивоу или 20 година у Мађарској. Очигледно је да су овакви услови временског карактера у мађарском Закону о црквама неупоредиво строжији у односу на српско законодавство.

Квантитативни услов за регистрацију цркава и верских заједница везује се за минималан број чланова који верска организација мора да поседује како би стекла одређени статус. Српски ЗЦВЗ предвиђа да верске организације подносе одлуку о оснивању са потписима најмање 0,001% пунолетних држављана РС. У Мађарској овај услов зависи од више фактора: за стицање статуса верског удружења неопходно је 10 потписа, за стицање статуса регистроване цркве уколико се ради о верској организацији која делује на међународном нивоу не постоји квантитативни услов, док ако се ради о верској организацији која делује на територији Мађарске, онда је неопходно да њено чланство броји најмање 0,1% укупног становништва Мађарске. Квантитативни услови се толико разликују и повезани су и са временским условима да

је њихово поређење доста отежано. У сваком случају, уколико би новооснована верска организација која делује на територији Мађарске и Србије покушала да стекне најповољнији правни статус који јој правни поредак у тим државама омогућава, далеко једноставније би било да то учини у Србији и то уз квантитативне услове који су 100 пута блажи. Овде би требало напоменути да се и у Србији верска организација може регистровати као удружење грађана по далеко једноставнијој процедури, при чему стиче правни положај сличан правном положају верских удружења у Мађарској.⁷³

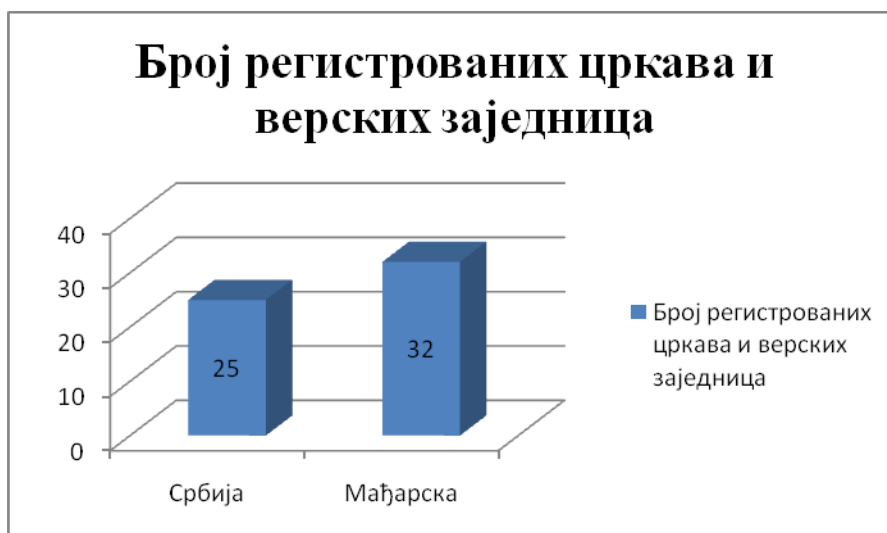
На крају треба анализирати и квалитативне услове, на основу којих надлежни државни орган може да стекне увид у организациону структуру и основе верског учења. И у овом сегменту може се рећи да српско законодавство поставља блаже критеријуме, пошто захтева достављање мањег броја докумената и прописује једноставнију процедуру регистрације. Пред тога, треба истаћи да у Србији приликом регистрације државни орган надлежан за вођење регистра проверава само испуњеност процесних претпоставки и законом прописаних услова, док у Мађарској Парламент има дискрециону власт да ускрати статус признате цркве некој верској организацији и у случају да испуњава све законом одређене услове. У оба случаја, верске организације имају могућност да покрену судски поступак против решења којим се дозвољава, одбацује или одбија упис у регистар цркава и верских заједница.

Када је реч о ограничењима које законодавац установљава како би спречио евентуалне злоупотребе у области верских слобода, може се рећи да нема већих разлика између српског ЗЦВЗ и мађарског Закона о црквама из 2011. године. Као једно од додатних ограничења у Мађарској може се сматрати провера да ли је верска организација која се региструје представљала претњу националној безбедности током свог постојања, а коју спроводи Парламентарни одбор за националну безбедност.

⁷³Штавише за регистрацију удружења грађана неопходно је да верска организација има само три оснивача. Закон о удружењима, *Службени гласник РС*, бр. 51/2009, 99/2011.

Иначе, законима обе државе предвиђено је да не могу бити регистроване верске организације чија су учења, обреди и циљеви противни јавном поретку и моралу.

Као један од квантитативних показатеља стања верских слобода може се узети и број регистрованих цркава и верских заједница. Као што је већ речено, у Мађарској је списак регистрованих цркава објављен као додатак Закону о црквама из 2011. године. Првобитан списак садржао је имена 14 регистрованих цркава, да би изменама и допунама поменутог Закона он био проширен са именима још 13 регистрованих цркава. Укупан број регистрованих цркава у Мађарској је међутим 32, пошто је под јендим именом уписано пет будистичких заједница. У Регистар цркава и верских заједница Републике Србије тренутно је уписано укупно 25 цркава и верских заједница. Овде треба напоменути да је у Мађарској број регистрованих цркава пре доношења новог Закона премашивао четири стотине, тако да је заправо дошло до наглог смањивања њиховог броја. Са друге стране, у Србији број регистрованих цркава и верских заједница постепено и константно расте, при чему треба имати у виду да у РС живи мањи број становника, као и да велики део становништва припада традиционалним верским заједницама.

Закључујући део анализе који се односи на правни положај и поступак регистрације цркава и верских заједница у Мађарској, треба истакнути да због чињенице да ће Закон о црквама из 2011. године бити ускоро измењен, како би се усагласио за захтевима Европског суда за људска права, није могуће идентификовати примере позитивне праксе у Мађарској, а која би била примењива у Србији. Српско законодавство у области верских слобода доста је либералније и усаглашено је са принципима међународних конвенција и уговора којима се штити колективни аспект слободе вероисповести. У том смислу пре би нека од законских решења из српског ЗЦВЗ могла послужити као пример за будуће измене мађарског законодавства које уређује правни положај цркава и верских заједница.

6. РУМУНИЈА

6.1. Становништво према верској припадности

Према званичним подацима Националног статистичког института у Румунији тренутно живи 19,94 милиона становника.⁷⁴ Последњи попис урађен је 2011. године и тада је утврђено да 86,45% укупног становништва припада православној вероисповести, 4,62% су римокатолици, 3,19% припадају Реформираној цркви, 1,92% Пентакосталној цркви, док припадника осталих верских заједница има мање од 1%. Српској православној цркви припада 0,08% укупног становништва. Да не припада ниједној цркви или вероисповести изјаснило се 0,10%, док се 0,11% укупно пописаних изјашњавају као атеисти.⁷⁵

⁷⁴Податак са званичне интернет презентације Националног статистичког института: <http://www.insse.ro/cms/en>, 15. новембар 2015. године.

⁷⁵ State Secretariat for Religious Affairs, *State and Religions in Romania*, Litera, București 2015, 34.

6.2. Правни оквир деловања цркава и верских заједница

Правни оквир деловања цркава и верских заједница у Румунији дефинисан је релевантним одредбама Устава,⁷⁶ Законом о верској слободи и општем положају вера из 2006. године,⁷⁷ као и већим бројем закона и уредаба којима је регулисано финансирање цркава и верских заједница из државног буџета и финансирање изградње и обнове верских објеката.⁷⁸

Уставом је прописано да је Румунија заједничка недељива домовина свих њених грађана, без дискриминације заснована многим основима међу које спада и вероисповест (чл. 4). Држава признаје и гарантује право припадника националних мањина на очување, развој и изражавање њиховог верског идентитета. (чл. 6). Држава подстиче јачање веза са Румунима који живе у иностранству ради очувања њиховог верског идентитета (чл. 7).

Уставом је прокламовано да слобода мисли, савести и вероисповести не може бити предмет било каквих ограничења као и да нико не може бити приморан да прихвати мишљење или верско уверење супротно његовим убеђењима. Гарантује се слобода свих вероисповести, при чему се оне могу организовати ускладу са сопственим статутима, под условима утврђеним законом. Религије су независне од државе и уживају њену подршку, укључујући и вршење верских служби у војсци, болницама, затворима, домовима и сиротиштинама. Родитељи или законски старатељи имају право да обезбеде малолетној деци под њиховим старањем образовање у складу са њиховим уверењима (чл. 29). Уставом је установљена обавеза државе да обезбеди слободу верског образовања, у складу са специфичним захтевима сваке религије. Предвиђено је да организација верске наставе у јавним школама буде уређена и загарантована законом (чл. 32).

Закон бр. 489 од 28. децембра 2006. године о верској слободи и општем положају вера објављен је у бр. 11 Службеног гласила Владе Румуније из 2007. године. Њиме је загарантована слобода вероисповести у индивидуалном и колективном облику, дефинисани су односи између државе и вера, уређена је класификација верских организација, поступак њихове регистрације и њихова права и обавезе. Посебна глава Закона посвећена је образовној делатности верских организација и правима верских службеника. У прилогу Закона налази се списак 18 признатих вероисповести у Румунији.

⁷⁶Parliament of Romania, Constitution of Romania, <http://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?id=371>, 15. новембар 2015. године.

⁷⁷Legea nr. 489 din 28 decembrie 2006 privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor cu modificările ulterioare (OUG nr. 44/2012), *Monitorul Oficial*, Partea I, nr.11/2007.

⁷⁸Комплетна легислатива којом је уређен правни положај цркава и верских заједница у Румунији доступна је на званичној интернет презентацији Државног секретаријата за веру (на румунском језику): <http://www.culte.gov.ro/legislatie>, 15. новембар 2015. године.

Законом бр. 284/2010 о уједначавању плата које се исплаћују из јавних средстава прецизно су уређена примања која остварују верски службеници.⁷⁹ Постоје три категорије верских службеника које примају плату из државног буџета. У прву категорију спадају верски лидери. Законом из 2010. године одређени су коефицијенти по којима се исплаћују примања верских великодостојника, при чему највиши коефицијент има патријарх Румунске православне цркве (коефицијент 14,63, од максиминих 15,00). Нешто нижи коефицијент имају митрополити Румунске православне цркве и Римокатоличке цркве (13,90), следећој категорији припадају архиепископ и главни великодостојници цркава и верских заједница (митрополит, епископ, муфтија, главни рабин и др.), док су у преостале категорије уврштени различити високи верски великодостојници. Укупан број верских великодостојника који примају фиксну плату из државног буџета одређен је законом. Ради се о 93 лица, чија се примања крећу између 1470 и 1940 евра.⁸⁰ У другу категорију спадају верски службеници који су у складу са Законом изједначени по примањима са наставним особљем запосленим у средњим школама.⁸¹ Преко 10 000 верских службеника у Румунији добија из државног буџета 65% просечне бруто плате наставника одговарајуће категорије запослених у средњошколском образовању. Трећу категорију чине верски службеници који због ниских примања добијају из буџета 80% бруто плате наставника одговарајуће категорије. Тренутно се преко 4500 таквих верских службеника налази на платном списку државе. За потребе плата верских службеника признатих религија у Румунији (свештеници, ђакони, имами, пастори, рабини, верске вође и др.) из државног буџета је 2014. године издвојено скоро 60 милиона евра. Расподела ових средстава се врши на основу податка о верској припадности становништва добијених на последњем попису. У складу са тим, највећи део те финансијске подршке припао је Румунској православној цркви (82,8% или преко 40 милиона евра), затим Реформатској цркви (4,9% или преко 2,9 милиона евра), Римокатоличкој цркви (4,7% или 2,9 милиона евра) и др.⁸²

Финансијска подршка црквама и верским заједницама регулисана је и другим законима. Посебна пажња посвећена је изградњи и обнови верских објеката. Законом бр. 114/2007 предвиђено је издвајање финансијске помоћи за румунски скит на Светој Гори.⁸³ За те потребе током 2014. године издвојено је 250 000 евра. Посебним законима регулисано је финансирање изградње Храма спаса румунског народа, који ће када се изградња оконча бити највећи храм у Румунији и један од највећих православних

⁷⁹ Legea nr. 284/2010, *Monitorul Oficial* nr. 877/2010.

⁸⁰ State Secretariat for Religious Affairs, *State and Religions in Romania*, Litera, București 2015, 58.

⁸¹ Тако се, на пример, старци и игумани манастира изједначавају са наставником са високом стручном спремом и 2-6 година радног стажа.

⁸² State Secretariat for Religious Affairs, *State and Religions in Romania*, Litera, București 2015, 56-57.

⁸³ Legeanr. 114/2007privindsprinjnulfincianciaracordatdestatulromânSchituluiromânesc "Prodrumu", delaMunteleAthos, Grecia, *Monitorul Oficial*, Partea I, nr. 279/2009.

храмова на свету.⁸⁴ За изградњу тог храма током 2014. године издвојено је преко 10 милиона евра.⁸⁵ Поред директног финансирања деловања цркава и верских заједница, законима су предвиђене и пореске олакшице, као и делимично финансирање плата оних лица која нису верски службеници, али су запослени код цркава и верских заједница.⁸⁶

6.3. Државни органи надлежни за послове вера

Након пада комунистичког режима у Румунији послове из области верских слобода накратко је обављало Министарство вера, да би у периоду између 1990. и 2000. године те послове преузео посебан државни секретаријат. Између 2001. и 2010. године послови вера били су у надлежности Министарства културе и вера. Данашњи Секретаријат за вере функционише као засебан орган којим управља председник Владе.⁸⁷ Организација и надлежности Државног секретаријата за вере регулисани су Уредбом Владе Румуније бр. 44/2013-02-13.⁸⁸ У складу са том Уредбом, главни циљ деловања Државног секретаријата за вере јесте развој партнерства између централних и локалних власти и религија у социјалном, културном и образовном домену, кроз промоцију односа поштовања и сарадње међу религијама које су признате законом, а за добробит целог друштва.

Уредбом су дефинисани послови који се налазе у делокругу Државног секретаријата за вере. У складу са њом, Државни секретаријат за вере обавља између осталих и следеће послове:

1. регулише однос државе према признатим верским групама и удружењима у Румунији,
2. подржава све верске групе и удружења како би узеле учешће у друштвеном и духовном животу земље;
3. доприноси мирном решавању спорова између верских организација;
4. прати примену унутрашњих и међународних норми у области поштовања верских слобода;
5. повезује верске организације које признаје закон са министарствима и другим органима централне и локалне управе;
6. анализира захтеве за признавање нових вероисповести, саставља документацију у складу са законом и даје предлоге Влади за њихово признање;
7. издаје саветодавна мишљења пре доношења одлуке о додељивању статуса верског удружења;

⁸⁴Ordonanța de urgență nr. 19/2005-03-17 privind realizarea Ansamblului Arhitectural Catedrala Mântuirii Neamului, *Monitorul Oficial*, Partea I nr. 234/2005.

⁸⁵State Secretariat for Religious Affairs, *State and Religions in Romania*, Litera, București 2015, 64.

⁸⁶State Secretariat for Religious Affairs, *State and Religions in Romania*, Litera, București 2015, 61.

⁸⁷State Secretariat for Religious Affairs, *State and Religions in Romania*, Litera, București 2015, 21.

⁸⁸Hotărârea Guvernului nr. 44 din 13 februarie 2013 privind organizarea și funcționarea Secretariatului de Stat pentru Culte, *Monitorul Oficial* nr. 95/2013.

8. обавља послове везане за боравак и деловање верских службеника из иностранства;
9. води евиденцију и врши плаћања доприноса за здравствено и социјалноосигурање монаха који немају никаквих примања;
10. сарађује са образовним системом и прикупља од признатих вероисповести наставне планове и програме за извођење верске наставе;
11. пружа подршку признатим вероисповестима у организацији и обављању њихових верских активности увојсци, затворима, болницама, домовима за старе, сиротиштима и другим институцијама и породицама са посебним потребама;
12. пружа подршку признатим вероисповестима ради очувања, обнављања и правилног управљања културним добрима и имовином у њиховом поседу;
13. води евиденцију избора или именовања верских лидера и верских службеника верских организација које су признате у складу са законом, као и особља запосленог у верским образовним институцијама како би се обезбедила финансијска подршка из државног буџета за исплату њихових плата, у складу са законом;
14. води евиденцију о административним јединицама признатих вероисповести које добијају субвенције за плате њиховог особља;
15. сарађује са сличним државним институцијама у другим земљама и са међународним невладиним организацијама које промовишу и гарантују поштовање верских слобода и других основних људских права;
16. израђује студије извештаје о верском животу у Румунији, као и о активностима верских организација у другим земљама;
17. управља јавним финансијским средствима која се издвајају за субвенционисање плата верских службеника у складу са законом;
18. пружа финансијску помоћ верским организацијама за најразличитије активности које оне обављају;
19. контролише начин се користе средства уплаћена верским организацијама из државног буџета;
20. на захтев верских организација помаже у организацији њиховог рачуноводства и усклађивању са важећим позитивно-правним нормама пружајући подршку приликом успостављања сарадњесанадлежним институцијама.

Државни секретаријат за вере, дакле, обавља најразличитије послове из домена слободе вероисповести и сарадње државе са црквама и верским заједницама. Међу послове које обавља спада и регистрација верских организација. Као што се види, Државни секретаријат за вере учествује у поступку регистрације новооснованих верских организација без обзира за који статус оне аплицирају. Иако се коначне одлуке не доносе у Државном секретаријату, не може се игнорисати чињеница да он даје препоруке Влади, при чему је његов утицај као стручног тела на исход захтева за регистрацију веома значајан.

На крају треба поменути да се на званичној интернет презентацији Државног секретаријата за вере (<http://www.culte.gov.ro>) могу пронаћи све неопходне

информације везане за остваривање права и бенефиција које актуелно законодавство гарантује верским организацијама.⁸⁹ Такође, на сајту постоји ажуран списак свих регистрованих верских организација, подељених у складу са статусом који поседују. Државни секретаријат је објавио и две публикације, на румунском и енглеском језику, под називом Држава и вера у Румунији (Statul și cultele religioase, State and Religions in Romania). У тим публикацијама је представљен комплетан систем односа државе и верских организација у Румунији, њихов историјски развитак и положај у односу на остале европске државе. Обе публикације доступне су на интернет презентацији Државног савета за веру.

6.4. Регистрација цркава и верских заједница

Законом бр. 489/2006 о верској слободи и општем положају вероисповести посебно је заштићен колективни аспект слободе вероисповести. Верска уверења се могу испољавати у оквиру верских структура које поседују правни субјективитет или у оквиру верских структура које не поседују правни субјективитет. У складу са чл. 5 Закона верске структуре са правним субјективитетом јесу вероисповести (*cultele*) и верска удружења (*asociațiile religioase*), док верске структуре без правног субјективитета јесу верске групе (*grupă religioase*). У својим активностима признате вероисповести, верска удружења и верске групе су обавезиде се придржавају румунског Устава и закона, тене смеју бити претњаза јавну безбедност, ред, здравље, морали основна људска права и слободе (чл. 5, ст. 4).⁹⁰

Верске групе су облику друживања појединаца који без икаквог претходног поступка слободно прихватају, деле и практикују исту религију (чл. 6, ст. 1). Као што је већ поменуто, оне не поседују правни субјективитет, па самим тим не могу остваривати право на пореске олакшице и друге бенефиције које су доступне регистрованим верским организацијама.⁹¹ Њихово деловање је слободно и не подлеже било каквим ограничењима.

Верско удружење у складу са Законом је правно лице приватног права које формира најмање 300 физичких лица која прихватају, деле и практикују исто верско уверење. Да би стекло правни субјективитет, верско удружење мора бити уписано у Регистар верских удружења. Регистар воде првостепени судови, а верска удружења се региструју код месно надлежног судана чијем се подручју налази њихово седиште. Сваки члан верског удружења који је овлашћен од стране осталих чланова може поднети захтев за регистрацију. Уз захтев се у складу са чл. 41 Закона о верској слободи и општем положају вероисповести прилажу следећи документи:

⁸⁹ Secretariatul de Stat pentru Culte, <http://www.culte.gov.ro>, 15. јануар 2016. године.

⁹⁰ Legea nr. 489 din 28 decembrie 2006 privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor cu modificările ulterioare (OUG nr. 44/2012), *Monitorul Oficial*, Partea I, nr. 11/2007.

1. оригинал конститутивног акта који обавезно садржи име верског удружења, а које не може бити исто или идентично са именом признате вероисповести или другог верског удружења, личне податке и потписе чланова, адресу седишта, информације о имовини која треба да износи најмање две просечне бруто плате и приказ структуре органа удружења;
2. опис верског учења и статут верског удружења који треба да садржи приказ његове структуре, начин вршења управе и надзора, права и обавезе чланова, главне активности које ће бити предузете ради остваривања духовних циљева и остале обавезе карактеристичне за конкретно верско удружење;
3. документ којим се доказује постојање седишта и почетне имовине;
4. саветодавно мишљење надлежног органа (Државног секретаријата за вере);
5. уверење из Министарства правде да је изабрано име доступно.

У року од три дана од подношења захтева, судија који је одређен од стране председника суда проверава испуњеност законских услова и доноси одлуку о упису у Регистар верских удружења. По истој процедури верска удружења могу у складу са својим интерним правилима да оснивају организационе јединице са правним субјективитетом (чл. 43). Закон предвиђа да верска удружења уживају пореске олакшице у складу са релевантним позитивно-правним прописима (чл. 44). Из тог разлога, одмах након спроведеног поступка регистрације, одлука о упису се доставља локалној пореској администрацији према месту седишта верске организације.

Надлежни судодлучујео укидањуверског удружења уколико оно својим активностима угрожава јавни ред и безбедност, здравље, морали основна људска права и слободе, или када одређено верско удружење не постигне другачији циљ од оног због којег је основано (чл. 46).

Закономо верској слободи и општем положају вероисповести прописано је да удружења грађана која су основана у складу са одредбама других закона могу поднети надлежном првостепеном суду захтев за промену правног статуса. Уколико испуњавају услове који су предвиђени за регистрацију верских удружења, суд доноси одлуку о брисању тог удружења из Регистра удружења и фондација и о његовом упису у Регистар верских удружења. Судија који спроводи поступак дужан је да констатује дужину временског периода током којег је удружење имало верске циљеве. Временски период који је утврђен од стране суда узимаће се у обзир уколико верско удружење касније поднесе захтев за стицање статуса признате вероисповести (чл 47).

Све одлуке које се доносе као и судски поступци који се тичу стицања или губљења статуса верског удружења увек се обављају у присуству јавног тужиоца и представника Државног секретаријата за вере. Против судских одлука које се односе на верска удружења могуће је уложити жалбу у року од 15 дана од дана доношења. Списак регистрованих верских удружења доступан је на сајту Државног секретаријата за вере. Тренутно је у Румунији регистровано 23 верска удружења.

Законом о верској слободи и општем положају вероисповести регулисан је поступак стицања највишег статуса који једна верска организација може у Румунији стећи - *призната вероисповест*. Овај статус додељује одлуком Влада Румуније, а на предлог Државног секретаријата за вере, верском удружењу чије активности и број чланова пружају гаранцију одрживости, стабилности и јавног интереса. Закон познаје и могућност признавања њихових интерних аката и канонских зборника под условом да њихов садржај не представља угрожавање јавног реда и безбедности, здравља, моралних и основних људских права и слобода (чл. 17). Такође, предвиђена је и обавеза признатих вероисповести да измене и допуне интерних правила и канонских зборника пријављују Државном секретаријату за вере (чл. 22).

Верско удружење подноси захтев за стицање статуса признате вероисповести Државном секретаријату за вере. Уз захтев се доставља следећа документација:

а) доказ да је удружење основано у складу са законом и да постоји непрекидна територија Румуније као верско удружење најмање 12 година;

б) оригиналан списак чланова који садржи податке најмање 0,1% држављана Румуније који имају пребивалиште у Румунији према последњем званичном попису становништва (приближно 19 000 потписа);

в) приказ верског учења и унутрашња правила организације и деловања, која треба да садрже следеће: име вероисповести, приказ централне и подручне организационе структуре, облике управљања, администрацији и надзор, њена представничка тела, начин оснивања и гашења организационих јединица, статус запослених и одредбе специфичне за сваку конкретну религију.

Државни секретаријат за вере има рок од 60 дана да документацију проследи Влади заједно са саветодавним мишљењем о захтеву који је поднет. Непотпуна документација, као и документација која садржи интерна правила верског удружења која су супротна закону враћају се подносиоцу захтева уз одговарајуће образложење које садржи упутства како да се пропусти исправе, а рок за подношење комплетне документације се продужава. Влада доноси одлуку о прихватању или одбијању захтева у року од 60 дана од дана достављања саветодавног мишљења Државног секретаријата за вере. Законом је предвиђено да се одлука објављује у службеном гласилу Владе и може се оспорити пред надлежним судовима (чл. 20). Истим Законом прописано је да даном његовог ступања на снагу 18 верских организација чија су имена наведена у прилогу закона стичу статус признатих вероисповести. Тим верским организацијама дат је рок од 12 месеци одступања на снагу поменутог закона, да надлежном органу (у то време Министарству културе и вера) поднесу своје интерне акте и канонске зборнике, како би стекле пуно признање.

Верско удружење чији је захтев за признање статуса признате вероисповести одбијен, може поднети нови захтев само уколико је у могућности да пружи доказ да су околности због којих је претходни захтев одбијен престале да постоје. На основу предлога који саставља Државни секретаријат за вере, Влада може укинути статус признате вероисповести верској организацији чије активности представљају

озбиљно угрожавања јавне безбедности, реда, здравља, морала или основних људских права и слобода (чл. 21).

Дакле, да би једна новооснована верска организација у Румунији стекла најповољнији правни статус који јој правни поредак пружа, она фактички мора проћи кроз тростепени поступак признања. Најпре може деловати као верска група (*grupă religioasă*), без својства правног субјекта и без права на пореске олакшице и финансијску помоћ државе. Након што верска групи окупи више од 300 чланова и испуни друге Законом предвиђене услове може се регистровати код надлежног суда као верско удружење. Тада стиче правни субјективитет, право на пореске олакшице и ограничену помоћ државе. Иако Закон о верској слободи и општем положају вероисповести предвиђа да верска удружења имају право на пореске олакшице у складу са фискалним Законом, у том Закону се верска удружења не спомињу.⁹² У извештајима који су објављени на званичној интернет страници Државног секретаријата за вере није могуће пронаћи податке о износу државних субвенција које су исплаћене верским удружењима. Да би верско удружење стекло најповољнији правни положај, који му омогућава приступ државним фондовима и уживање других бенефиција, неопходно је да Влада доноси одлуку којом се том удружењу признаје статус вероисповести. Наравно, то је могуће само уколико верско удружење поседује приближно 19 000 чланова и ако делује најмање 12 година непрекидно на територији Румуније. Дакле, да би новооснована верска организација стекла најповољнији правни положај који предвиђа Закон о верској слободи и општем положају вероисповести неопходно је да прође кроз два поступка регистрације и да испуни захтевне услове који се тичу броја чланова и временског периода постојања и деловања.

6.5. Регистроване цркве у Румунији

Као што је већ поменуто, списак признатих вероисповести објављен је као прилог уз Закон о верској слободи и општем положају вероисповести из 2006. године.⁹³ Он садржи имена 18 верских организација које су *ex lege* стекле статус признате вероисповести, уз услов да доставе одређену документацију надлежном државном органу. Како се из информација доступних на интернет презентацији државног секретаријата за вере види, списак није допуњаван, па се може закључити да ниједно верско удружење није стекло статус признате вероисповести од дана доношења Закона из 2006. године.

Редни број	Име цркве или верске заједнице	Година признања
1.	Румунска православна црква	2006
2.	Српска православна епархија	2006

⁹² Lege nr.571 din 22 decembrie 2003 privind Codul fiscal, *Monitorul Oficial* nr. 927/2003.

⁹³ Legea nr. 489 din 28 decembrie 2006 privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor cu modificările ulterioare (OUG nr. 44/2012), *Monitorul Oficial*, Partea I, nr.11/2007.

	Темишварска	
3.	Румунска црква уједињена са Римом, Грко-католичка	2006
4.	Римокатоличка црква	
5.	Архиепископија Јерменске цркве	2006
6.	Руска хришћанска црква старог обреда у Румунији	2006
7.	Реформатска црква Румуније	2006
8.	Евангеличка црква А. В. Румуније	2006
9.	Евангеличко-лутеранска црква Румуније	2006
10.	Унитарна црква Трансилваније	2006
11.	Унија хришћанских баптистичких цркава Румуније	2006
12.	Еванђеоска хришћанска црква Румуније, Унија хришћанских еванђеоских цркава у Румунији	2006
13.	<i>Румунска евангеличка црква</i>	2006
14.	Пентакостална унија – Апостолска црква Божија у Румунији	2006
15.	Хришћанска црква Адвентиста седмог дана у Румунији	2006
16.	Савез јеврејских заједница у Румунији	2006
17.	Исламска верска заједница	2006
18.	Верска организација Јеховини сведоци	2006

Поред признатих вероисповести које су одређене Законом о верској слободи и општем положају вероисповести из 2006. године, значајан је и податак о именима и броју регистрованих верских удружења. Иако се верска удружења региструју код надлежних судских органа, Државни секретаријат за вере поседује информације о њиховом броју пошто саставља саветодавна мишљења која претходе окончању поступка регистрације. Тренутно су у Румунији регистрована следећа 22 верска удружења:

Редни број	Име цркве или верске заједнице	Година регистрације
1.	<i>Новоапостолско хришћанско друштво – Румунија</i>	2007
2.	Назаренско верско удружење	2006
3.	Скупштина Божија Румуније	2006
4.	Православна црква старог обреда	
5.	Удружење Адвентиста седмог дана-покрет за реформу	2006
6.	Хришћански центар Aletheia	2006
7.	Хришћански центар Metanoia	2006

8.	Црква вере у Румунији	2006
9.	Хришћанско удружење Рома "Betesda"	2006
10.	Апостолско верско удружење Filadelfia	2006
11.	Хришћански центар нада живота Румунија	2006
12.	Апостолско верско удружење Храм Божији	2006
13.	Хришћанско верско удружење Emanuel	2006
14.	Ваћа'и заједница Румуније	2006
15.	Верско удружење „Хришћански центар Темишвар“	2007
16.	Хришћанска пентекостална црква Evanghelia	2010
17.	Екуменско хришћанско удружење	2010
18.	Апостолско верско удружење „Град Сион“	није уписано у регистар
19.	Апостолска црква вере у Исуса Христа IAFCJ	2013
20.	Унија хришћанских пентекосталних цркава крштених у Духу Светом	2013
21.	Међународна унија ромских пентекосталних цркава	2014
22.	Верско удружење Locaşul Duhului Sfânt	2014
23.	Апостолско верско удружење Miracolul Creştin	2014

6.6. Права регистрованих цркава и верских заједница

Обим права и привилегија које уживају регистроване верске организације у Румунији зависи од статуса који су стекле на основу Закона о верској слободи и општем положају вероисповести. Најпре, треба истаћи да верске групе (*grupă religioasă*) немају својство правног лица, па самим тим не могу бити субјекти посебних права или привилегија. Закон им гарантује једино право да слободно прихватају, деле или практикују верска уверења без било каквих претходних процедура. На тај начин остављена је могућност слободног деловања верских организација које не поседују организациону структуру или не желе да је формирају.

Насупрот верским групама стоје признате вероисповести. Верске организације које су ступањем Закона из 2006. године стекле статус признате вероисповести таксативно су побројане у додатку који је објављен заједно са Законом. Како би стекле пуно признање оне су биле у обавези да у року од 12 месеци доставе само један документ - интерни правилник или канонски зборник, што само по себи представља привилегију. За разлику од њих, сва друга верска удружења која ће бити у будућности регистрована имају обавезу да доставе далеко обимнију документацију којом доказују број чланова и временски период деловања на територији Румуније. Признате

вероисповести и њихове организационе јединице су правна лица од јавног интереса (*persoane juridice de utilitate publică*). Закон предвиђа сарадњу између државних органа и признатих вероисповести у стварима од заједничког интереса. Поред тога, уводи се правило да држава помаже духовно-културне и друштвене активности признатих вероисповести и изван Румуније (чл. 10 Закона о верској слободи и општем положају вероисповести).

Признате вероисповести примају финансијску помоћ од државе. Расподела буџетских средства опредељених за деловање верских организација врши се на основу два принципа: броја верника у складу са последњим пописом и реалних потреба одређене верске организације. Финансијска помоћ се огледа у субвенционисању плата верских службеника (укључујући и оне који нису клирици) и финансирању изградње, обнове и одржавања верских објеката. Поред директне финансијске подршке, признате вероисповести уживају пореске олакшице у складу са законима који уређују ту област. Верску службу при државним органима (полицији, војсци, затворима и др.) финансирају ти органи. Верску службу при болницама заједнички финансирају признате вероисповести и надлежно министарство. Верску наставу у јавним и приватним школама изводи наставно особље признатих вероисповести.

Између статуса неформалне верске групе и признате вероисповести налазе се верска удружења. Она имају својство правног субјекта приватног права (чл. 6 Закона о верској слободи и општем положају вероисповести), па самим тим могу бити носиоци одређених права. Законом о верској слободи и општем положају вероисповести предвиђено је да верска удружења уживају пореске олакшице у складу са Пореским законом (*Codul fiscal*). Међутим, у Пореском закону се не спомињу верска удружења већ само верски култови (*cultereligioase*). Такође, Законом је предвиђено да верска удружења уживају исту финансијску подршку државе као и признате вероисповести. Међутим, из објављених финансијских извештаја се види да су буџетска средства намењена верским организацијама подељена признатим вероисповестима, при чему нема података о износима који су дати верским удружењима.⁹⁴ Дакле, верска удружења у Румунији поседују статус који се може дефинисати као више од верске групе, а мање од признате вероисповести. Оне поседују правни субјективитет, али је обим права и привилегија које остварују далеко мањи у односу на признате вероисповести.

Из свега наведеног види се да регистроване верске организације у Румунији остварују бројна права и привилегије. Посебно је значајна финансијска подршка коју држава даје верским организацијама и која је врло прецизно уређена и дефинисана. У сваком случају, обим права и привилегија које су доступне одређеној верској организацији зависи од највише од статуса који јој држава признаје.

⁹⁴У публикацији Државног секретаријата за вере стоји да држава финансира 18 признатих вероисповести и то на њихов захтев. Постоје и верске организације које нису поднеле захтев за финансијску помоћ државе, иако на њу имају право. State Secretariat for Religious Affairs, *State and Religions in Romania*, Litera, București 2015, 85.

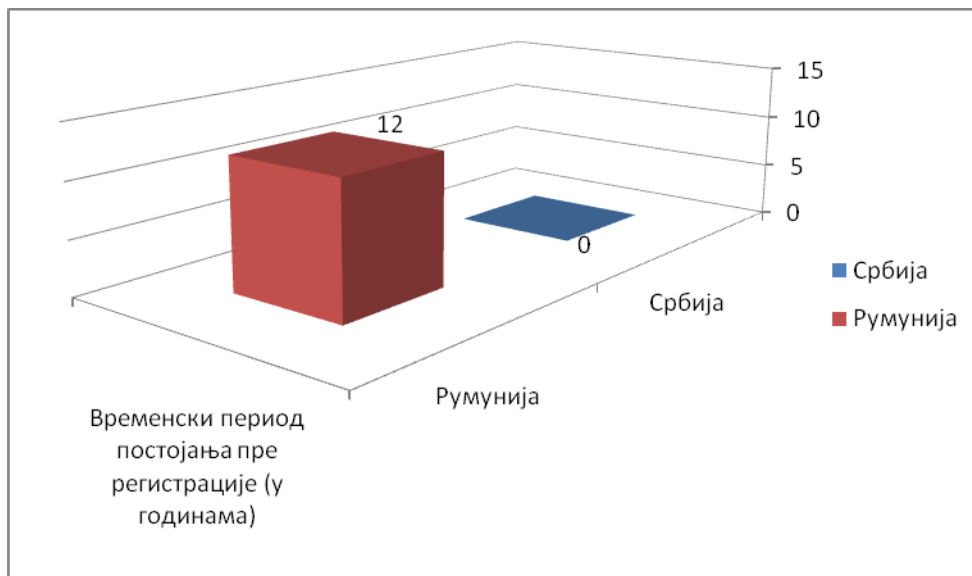
6.7. Кратко поређење поступка регистрације цркава и верских заједница у Румунији и Србији

У Румунији Закон о верској слободи и општем положају вероисповести предвиђа двостепени поступак регистрације, док је у Србији Законом о црквама и верским заједницама прописан јединствен поступак регистрације свих верских организација. Из тог разлога тешко је вршити компарацију ова два система признавања цркава и верских заједница. У начелу се може рећи да је систем примењен у Србији либералнији и повољнији за новоосноване верске организације. Процедуре су брже и ефикасније и не постоји обавеза вишеструког регистровања пред различитим органима. На тај начин избегнуте су и евентуалне разлике у правном положају верских организација регистрованих на различит начин.

Овде треба напоменути да подела коју уводи Закон о црквама и верским заједницама на традиционалне, конфесионалне и остале цркве и верске заједнице нема исти карактер као подела на признате вероисповести, верска удружења и верске групе у Румунији. Правни положај свих цркава и верских заједница у Србији је идентичан, а подела коју уводи поменути Закон је последица историјских разлика међу њима и огледа се само у поступку регистрације. Права и привилегије које остварују верске организације у Србији су идентични, те након окончаног поступка регистрације не постоји разлика у њиховом правном положају, као ни у правима које ти субјекти уживају. Са друге стране, у Румунији се не разликује само поступак регистрације верских организација различитог статуса, већ и њихов правни положај након окончања тог поступка. Дакле, и након што се успешно спроведе поступак регистрације који није исти за све верске организације, разлике међу њима неће нестати, већ њихов правни положај и обим права и привилегија које уживају зависи од њиховог статуса. Може се рећи да правни положај и поступак регистрације цркава и верских заједница у Румунији и Мађарској имају доста сличности, тако да све разлике које су наведене између српског и мађарског система регистрације цркава и верских заједница важе и приликом поређења истих процедура у Србији и Румунији.

Када се ради о условима који су прописани за регистрацију верских организација, они ће ради лакше компарације бити подељени на временске, квантитативне и квалитативне. Временски услов подразумева да је одређена верска организација постојала и деловала на територији државе један дужи временски период. Као што је већ поменуто, српски законодавац није увео временски услов за регистрацију верских организација. Исто важи и у Румунији када се ради о верским удружењима. Међутим, верско удружење да би стекло најповољнији правни положај који му гарантује правни поредак мора деловати на територији Румуније најмање 12 година. У време деловања рачуна се и постојање верске организације пре стицања статуса верског удружења. Тај временски период утврђује надлежни суд приликом вршења поступка регистрације. Очигледно да је поступак регистрације у Србији либералнији и прилагођен новооснованим верским организацијама, јер не поставља

временски критеријум приликом стицања правног статуса који је у складу са Законом о црквама и верским заједницама за њих најповољнији.

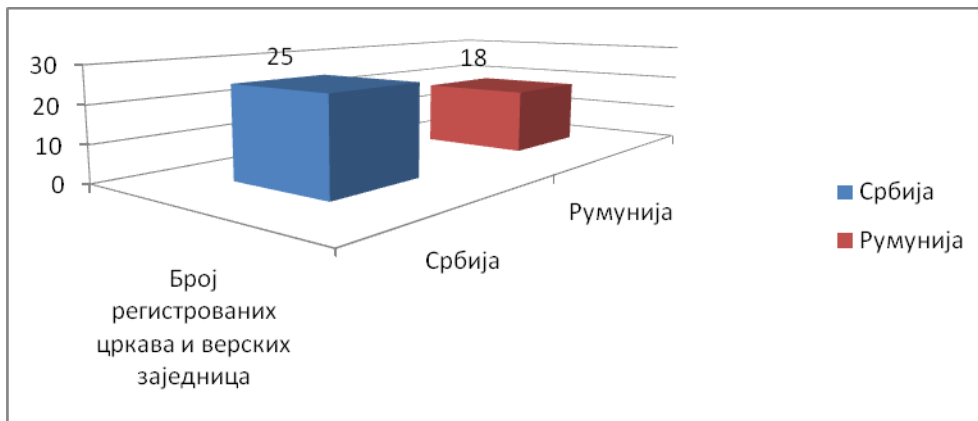

Да би одређена верска организација испунила квантитативни услов за регистрацију, у обавези је да надлежном државном органу достави доказ о броју њених верника. Законом се прецизира минималан број верника који је неопходан како би поступак регистрације био успешно окончан. Као што је већ поменуто, српски законодавац је предвидео да је минималан број потписа неопходних за регистрацију једнак 0,001% укупног становништва Републике Србије у складу са подацима са последњег званичног пописа (око 100 чланова). За стицање статуса признате вероисповести у Румунији услови су вишеструко строжији, па је неопходно да број припадника верске организације која захтева признање таквог статуса буде једнак 1% укупног становништва Румуније (око 19 000). За стицање статуса верског удружења услови су доста блажи, неопходно је да верска организација поседује најмање 300 верника. Пошто је у Румунији Законом о верској слободи и општем положају вероисповести из 2006. године уведен тростепени систем признавања верских организација, док је српским ЗЦВЗ из исте године уведен јединствен поступак регистрације, тешко је вршити њихово поређење. Међутим, ако се узме да новооснована верска организација која жели стећи најповољнији правни положај који јој правни поредак нуди, онда је очигледно да су квантитативни услови за стицање таквог положаја у Србији неупоредиво блажи. Штавише, блажи су услови за стицање најповлашћенијег правног положаја у Србији од услова за стицање статуса нижег ранга (верског удружења) у Румунији. Чињеница да у Румунији живи далеко већи број становника него у Србији може донекле оправдати ову разлику, али она и даље остаје несразмерно велика.

Када се ради о квалитативним условима путем којих држава проверава да ли одређена верска организација делује у складу са принципима садржаним у Уставу и другим општим правним актима, не постоје веће разлике у Румунији и Србији. Од верских организација које подносе захтев за регистрацију тражи се да доставе акте којима је регулисана њихова унутрашња организација, верске циљеве и активности. Увидом у документацију надлежни орган проверава да ли подносилац захтева може несметано деловати у демократском плуралистичком друштву. У Румунији, поред Државног секретаријата за вере, документацију верских организација проверава и Влада, која односи коначну одлуку. Посао Државног секретаријата се своди на давање саветодавног мишљења. Насупрот томе, у Србији орган надлежан за послове цркава и верских заједница проверава испуњеност формалних услова и доноси одлуку о упису у регистар.

На крају треба узети још један квантитативни показатељ стања слободе вероисповести, а то је број регистрованих цркава и верских заједница. У Румунији је тренутно регистровано 18 признатих вероисповести и 23 верска удружења. У Регистар цркава и верских заједница у Србији уписано је укупно 25 цркава и верских заједница. Имајући у виду да је статус признате вероисповести у Румунији идентичан са правним положајем регистрованих цркава и верских заједница у Србији, може се закључити да је у Србији заправо већи број регистрованих цркава које уживају пун обим права и привилегија резервисаних за верске организације. Верска удружења у Румунији пре би се могла упоређивати са удружењима грађана у Србији, при чему не постоји евиденција колико се таквих удружења у Србији бави верским активностима.

Закључујући анализу поступка регистрације цркава и верских заједница у Србији и Румунији треба истаћи да је модел регистрације примењен у Србији либералнији и прилагођенији положају и могућностима новооснованих верских организација. Не само да је тростепени систем регистрације у Румунији компликованији, већ су и услови које треба да испуне новоосноване верске организације далеко строжији и тешко испуњиви. У прилог томе говори и чињеница да ниједно верско удружење од 2006. године није стекло статус признате вероисповести. То значи да такав статус имају једино верске организације које су га стекле *ex lege*. Из наведеног следи да систем регистрације функционише само за стицање статуса верског удружења, док се број признатих вероисповести не мења и оне су фактички одређене Законом. Све то не значи да се не могу идентификовати примери позитивне праксе када се ради о правном положају и поступку регистрације цркава и верских заједница у Румунији, који би могли бити примењени у Србији:

- најпре, треба истаћи доступност општих правних аката из домена слободе вероисповести на званичној интернет презентацији државног органа надлежног за послове вера.
- финансирање регистрованих цркава и верских заједница треба детаљније регулисати, при чему треба обратити пажњу на правило које се примењује у Румунији, да се средства расподељују на основу броја верника и реалних потреба признатих вероисповести.
- Државни секретаријат за вере је објавио публикацију у којој је детаљно приказан систем односа државе и цркава и верских заједница у Румунији и пружени су аргументи који оправдавају одабир таквог система. Публикација је преведена и на енглески језик. Израда сличне публикације у Србији, уз презентовање аргументације на којој се постојећи систем заснива широј светској јавности, представљала би допринос развоју слободе вероисповести и бољој информисаности свих заинтересованих субјеката.

7. БУГАРСКА

7.1. Становништво према верској припадности

Према званичним подацима Националног статистичког института у Бугарској тренутно живи 7 202 198 становника.⁹⁵ Последњи попис урађен је 2011. године и на том попису 21,8% пописаних није одговорило на питање о верској припадности. Од оних који су одговорили на то питање, 76% припада источноправославној хришћанској вероисповести, 10% су припадници муслиманске вероисповести, 1,1% припада различитим протестантским деноминацијама, док римокатоличкој вероисповести припада 0,8%. Да не припада ниједној цркви или вероисповести изјаснило се 4,7%, док се 7,1% није идентификовало ни са једном од религија. Осталим вероисповестима припада 0,2% оних који су на питање о верској припадности пружили одговор.⁹⁶

⁹⁵Податак са званичне интернет презентације Националног статистичког института: <http://www.nsi.bg/bg/node/13033>, 25. децембар 2015. године.

⁹⁶ Национален статистически институт, *Преброяване 2011*, <http://www.nsi.bg/sites/default/files/files/pressreleases/Census2011final.pdf>, 25. децембар 2015. године.

7.2. Правни оквир деловања цркава и верских заједница

Правни оквир деловања цркава и верских заједница у Бугарској дефинисан је релевантним одредбама Устава,⁹⁷ Законом о вероисповестима из 2002. године,⁹⁸ Законом о државном буџету, којим се утврђују средства за финансирање цркава и верских заједница, Законом о грађанском поступку и другим општим правним актима којима су регулисани поједини аспекти деловања цркава и верских заједница у Бугарској.

Устав Републике Бугарске из 1991. године гарантује слободу свим вероисповестима. Чланом 13 Устава прописано је да су све верске институције одвојене од државе, као и да верске заједнице и институције не могу бити употребљене у политичке сврхе. Као традиционална религија у Републици Бугарској одређена је источноправославна вероисповест. Устав у чл. 37 штити слободу мисли и савести, као и право на избор вероисповести и верских и атеистичких уверења. Држава има обавезу да подстиче толеранцију и поштовање међу верницима различитих вероисповести као и између верника и атеиста. Слободасавести и вероисповестинеможебити усмеренапротивнационалне безбедности, јавног реда,здравља, морала илиправаислобода других.

Законом о вероисповестима из 2002. године регулисани сузаштита слободе вероисповести, правни статусверских заједницаи институцијаињихов односа државом. Закон садржи преамбулу у којој Народна скупштина Републике Бугарске потврђује право сваке особе на слободу савести и вероисповести, као и једнакост свих људи пред законом без обзира на верску припадност и наглашавапосебну и традиционалну улогу Бугарске православне цркве за формирање и развој бугарске духовности и културе,изражавајући истовремено поштовање премахришћанству, исламу, јудаизму и осталим религијама. Законом је осим слободе вероисповести регулисан читав низ других питања од значаја за њено остваривање: поступак регистрације цркава и верских заједница, правни режим њихове имовине, начини финансирања, њихове здравствене, социјалне и образовне активности, као и надлежности Дирекције за вероисповести.

Законом о вероисповестима предвиђено је да се процедура регистрације врши у складу са поглављем 49 Законика о грађанском поступку из 2008. године.⁹⁹ У Законику се не спомињу цркве и верске заједнице, већ се на процедуру њихове регистрације примењују општа правила о ванпарничном поступку. Дакле, поступак који надлежни орган примењује приликом регистрације верских организација није

⁹⁷ Конституција на Република Българија, *Държавен вестник*бр.56/1991, 85/2003, 18/2005, 27/2006, 78/2006, 12/2007, 100/2015.

⁹⁸ Закон за вероизповеданията, *Държавен вестник*бр. 120/2002, 33/2006, 59/2007,74/2009, 68/2013, 61/2015, 79/2015.

⁹⁹ Граждански процесуален кодекс, *Държавен вестник*бр.59/2007, 50/2008,63/2008г, 69/2008, 12/2009,19/2009, 32/2009,42/2009, 47/2009, 82/2009, 13/2010, 100/2010, 5/2011, 45/2012, 49/2012, 99/2012, 15/2013, 66/2013, 53/2014, 98/2014, 50/2015.

детаљно регулисан Законом о вероисповестима, већ се примењују правила о ванпарничном поступку садржана у поглављу 49 Законика о грађанском поступку. У вези са деловањем цркава и верских заједница налази се и Уредба о регистрацији руководећих органа месних огранака вероисповести признатих од Министарског савета у Републици Бугарској из 1994. године.¹⁰⁰ Том уредбом предвиђено је да сви руководећи органи организационих јединица признатих вероисповести морају бити регистровани у општини на чијој се територији налази њихово седиште. Иако је уредба донета пре усвајања Закона о вероисповестима, остала је на снази и након његовог ступања на снагу.

На крају треба споменути да је финансирање верских организација регулисано законима који уређују државни буџет, при чему се сваке године издвајају средства за финансирање деловања цркава и верских заједница.¹⁰¹ За 2016. годину предвиђено је да субвенције намењене регистрованим вероисповестима у Бугарској износе укупно 2 250 000 евра (4 500 000 лева). У прилогу Закона налази се табела у којој је прецизније наведено на који начин се поменута сума расподељује: за помоћ бугарским православним црквеним општинама и свештенству у иностранству предвиђено је 425 000 евра, за изградњу и поправку храмова и манастира Бугарске православне цркве у Бугарској предвиђено је 1 205 000 евра, за поправку и изградњу објеката муслиманске вероисповести у Бугарској предвиђено је 180 000 евра, за поправку и изградњу објеката Римокатоличке цркве, Јеврејске заједнице и Јерменске апостолске православне цркве у Бугарској опредељено је по 25 000 евра, за обнову и изградњу објеката свих осталих регистрованих вероисповести предвиђено је 40 000 евра, док је за поправку зграда од националног значаја издвојено 225 000 евра. За публикавање верске литературе и репрезентативних научних издања одвојено је 25 000 евра, док је остављена резерва за хитне ситуације у износу од 75 000 евра. Посебна средства издвојена су за допуну и ажурирање регистра свих храмова, верских објеката и манастира на територији Републике Бугарске у износу од 5 000 евра. Из изложеног се види да су убедљиво највећа средства издвојена за потребе Бугарске православне цркве и једног броја других традиционалних цркава и верских заједница. Мањи износ опредељен је за све остале регистроване цркве и верске заједнице којих има преко 120. Дакле, у Бугарској се државна помоћ верским организацијама распоређује на основу броја верника и историјског значаја који те организације имају.

7.3. Државни органи надлежни за послове вера

Законом о вероисповестима из 2002. године предвиђено је да Министарски савет Републике Бугарске спроводи државну политику у области слободе вероисповести (чл. 34). При Министарском савету формирана је Дирекција за

¹⁰⁰ Наредба за регистрација на ръководните органи на местните поделения на признатите от министерския съвет изповедания в Република България, *Държавен вестник*бр. 87/1994.

¹⁰¹Закон за държавния бюджет на Република България за 2016 г., *Държавен вестник*бр. 96/2015.

вероисповести.¹⁰² Поменути Закон дефинисани су делокруг и надлежности Дирекције за вероисповести. Она представља стручни административни орган који:

1. координира односе између извршне власти и цркава и верских заједница;
2. помаже Министарском савету у спровођењу државне политике са циљем промовисања толеранције и поштовања међу различитим религијама;
3. организује и руководи Експертском саветодавном комисијом за проблеме вероисповести;
4. даје стручна мишљења и закључке у складу са Законом;
5. даје мишљење о захтеву за одобрење боравка у земљи страних верских службеника позваних од стране централних руководства регистрованих вероисповести;
6. Проверава наводе и жалбе грађана о кршењима њихових права и слобода и права и слобода њихових рођака кроз злоупотребу религије од стране трећих лица;
7. прати поштовање верских права и слобода од стране службених лица;
8. Проверава наводе и жалбе у вези са обављањем илегалних верских активности и ако је то неопходно обавештава надлежне органе;
9. даје предлоге Министарском савету у вези са нацртом државног буџета за расподелу државних субвенцијанаменених регистрованим вероисповестима.

Дакле, Дирекција за вероисповести представља административни орган Владе Републике Бугарске задужен за сарадњу са црквама и верским заједницама и за обављање свих других послова у вези са остваривањем права на слободу вероисповести. Законом о вероисповестима је предвиђено да Суд може затражити саветодавно мишљење Дирекције приликом регистрације новоосноване цркве или верске заједнице. Саветодавно мишљење Дирекције не обавезује Суд.

Поред Дирекције, Закон спомиње и Експертску саветодавну комисију за проблеме вероисповести. Експертска саветодавна комисија је основана Решењем Министарског савета бр. 854 од 27. октобра 2004. године.¹⁰³ Експертску комисију чине директор Дирекције за вероисповести (као председник) и по један представник Дирекције за вероисповести, Министарства спољних послова, Министарства правде, Министарства просвете и науке, Министарства здравља, Министарства културе, Министарства финансија, Министарства унутрашњих послова и Министарства одбране. На предлог председника, Комисија даје ставове у вези са конкретним проблемима са којима се суочавају цркве и верске заједнице у Бугарској. Комисија

¹⁰² Устройствен правилник на Министерския Съвет и на неговата администрация, *Държавен вестник* бр. 78/2009, 102/2009, 15/2010, 25/2010, 30/2010, 27/2010, 74/2010, 88/2010, 15/2011, 25/2011, 31/2011, 43/2011, 54/2011, 80/2011, 22/2012, 50/2012, 103/2012, 30/2013, 51/2013г, 69/2013г, 70/2013, 74/2013, 82/2013, 88/2013, 102/2013, 8/2014, 49/2014, 58/2014, 67/2014, 76/2014, 94/2014, 5/2015, 19/2015, 37/2015, 57/2015, 2/2016, 8/2016.

¹⁰³ Бр. протокола: 39/21.10.2004 г., т. 22.

успоставља сарадњу са владиним и невладиним институцијама и организацијама ради усклађивања законодавства о верским слободама. Осим тога, Саветодавна комисија подржава учешће различитих вероисповести у међународним организацијама, форумима и иницијативама.¹⁰⁴ Ако је неопходно, у раду Комисије могу учествовати и представници верских и невладиних организација (чл. 4 Решења Министарског савета). Техничке и административне послове Комисије обавља Дирекција за вероисповести (чл. 5 Решења Министарског савета). Из наведеног се види да Експертска саветодавна комисија представља стручно тело које се на вишедимензионалан начин суочава са конкретним проблемима цркава и верских заједница у Бугарској. Његов састав омогућава да се ти проблеми сагледају из више аспеката, као и да предложена решења буду у складу са политиком Владе и ресорних министарстава.

Међу органима који су надлежни за послове вера посебно место заузима Софијски градски суд (*Софийския градски съд*).¹⁰⁵ У складу са Законом о вероисповестима, он је надлежан за регистрацију верских организација (чл. 15), као и да води јавни регистар регистрованих вероисповести. Он је надлежан за регистрацију свих верских организација без обзира на место у којем је регистровано њихово седиште. Још један од органа који се доводи у везу са регистрацијом верских организација јесте председник општине (*кмет на община*), којем се у складу са месном надлежношћу пријављују руководећи органи организационих јединица (месних огранака) признатих вероисповести и уписују у посебан регистар (чл. 19 Закона о вероисповестима).¹⁰⁶ На крају треба споменути да у Народној скупштини Републике Бугарске постоји парламентарна Комисија за вероисповести и људска права (*Комисия по вероизповеданията и правата на човека*), коју чине 16 народних посланика.¹⁰⁷

7.4. Регистрација цркава и верских заједница

Поступак регистрације цркава и верских заједница у Бугарској регулисан је одредбама Закона о вероисповестима.¹⁰⁸ Регистрацију верских заједница врши Софијски градски суд у складу са одредбама садржаним у поглављу 49 Законика о грађанском поступку. Поглавље 49 поменутог Законика садржи општа правила о

¹⁰⁴Е. Велинов, Междурелигиозният диалог и формите на сътрудничество между държавата и вероизповеданията в Р. България, <http://diplomacy.bg/archives/262?lang=BG>, 25. децембар 2015. године.

¹⁰⁵<http://scc.bg/?lang=bg>, 25. децембар 2015. године.

¹⁰⁶Закон преузима решење које садржи Уредба о регистрацији руководећих органа месних огранака вероисповести признатих од Министарског савета у Републици Бугарској из 1994. године. Наредба за регистрација на ръководните органи на местните поделения на признатите от министерския съвет изповедания в Република България, *Държавен вестник* бр. 87/1994.

¹⁰⁷<http://www.parliament.bg/bg/parliamentarycommittees/members/2345>, 25. децембар 2015. године.

¹⁰⁸У анализи се користи терминологија коју садржи Закон о вероисповестима у интегралном облику. Из тог разлога треба имати у виду да се под термином вероисповест (*вероизповедание*) подразумевају верска уверења и начела, верске заједнице и њихове верске институције, док се под термином верска заједница (*религиозна общност*) подразумева добровољно удружење физичких лица која упражњавају исто верско уверење, и на крају, под термином верска институција (*религиозна институција*) се подразумева у складу са Законом регистрована верска заједница која поседује правни субјективитет, органе и устав.

ванпарничном поступку. У складу са тим правилима, поступак регистрације покреће заинтересовано лице подношењем писаног захтева надлежном суду. Јавност је искључена са седница на којима се расправља о захтеву. Суд по службеној дужности проверава да ли су испуњени услови за издавање траженог акта. Суд, такође, може да ангажује друге органе попут судова, општина и полиције ради прикупљања неопходних доказа. Трошкове поступка сноси подносилац захтева. Против решења којим се одбија регистрација верске организације може се уложити жалба у Законом прописаном року. Решење којим се одбија захтев не представља препреку за поновно подношење истог захтева суду.¹⁰⁹

Законом о вероисповестима забрањено је регистровање више од једне вероисповести под истим именом и са истим седиштем (чл. 15, ст. 2). Суд може приликом регистрације тражити експертско мишљење у вези са регистрацијом верских заједница од Дирекције за вероисповести при Министарском савету. Једини услов за регистрацију верских организација јесте поседовање статута (устава) који треба да садржи:

1. назив и седиште верске организације;
2. приказ верског учења и богослужбене праксе;
3. приказ структуре и органа вероисповести;
4. начин одређивања органа управљања, њихових овлашћења и трајање њиховог мандата;
5. податке о лицима која имају право да представљају вероисповест и начин њиховог избора или именовања;
6. поступак доношења одлука и процедуре за сазивање седница органа вероисповести;
7. податке о начину финансирања и имовини;
8. поступак гашења и ликвидације.

Ово су уједно и једини услови које треба да испуни једна верска организација како би стекла правни субјективитет. За разлику од осталих држава у региону не постоје временски и квантитативни услови за регистрацију цркава и верских заједница.

Када се ради о регистрацији, Законом о вероисповестима ипак је уведено више категорија цркава и верских заједница. Тако је чланом 10 поменутог Закона установљена традиционална вероисповест у Републици Бугарској, а то је источно православље. У Закону стоји да та вероисповест „има историјску улогу у бугарској држави и актуелан значај за њен државни живот“. У Закону стоји и да је самоуправна Бугарска православна црква носилац те вероисповести, и да она под именом Патријаршије представља наследника бугарског Егзархата и представља део Једне, Свете, Саборне и Апостолске Цркве. Њом управља Свети синоди представља је Бугарски Патријарх, који је уједно и Митрополит Софије. Законом је предвиђено и да је Бугарска православна црква правно лице, чије устројство и организација су

¹⁰⁹Граждански процесуален кодекс, *Државен вестник*бр.59/2007, 50/2008,63/2008г, 69/2008, 12/2009,19/2009, 32/2009,42/2009, 47/2009, 82/2009, 13/2010, 100/2010, 5/2011, 45/2012, 49/2012, 99/2012, 15/2013, 66/2013, 53/2014, 98/2014, 50/2015.

дефинисани њеним уставом (чл. 10, ст. 2). У истом члану, међутим, стоји да горе поменуте одредбе не могу бити основ за давање било каквих привилегија или бенефиција. У сваком случају, законодавац је врло детаљно дефинисао једину традиционалну цркву у Бугарској, која је стекла правни субјективитет *ex lege* и нема обавезу да се региструје попут новооснованих цркава и верских заједница.

Верске организације које су регистроване у складу са Законом о вероисповестима (*Закон за изповеданията*) из 1949. године задржале су статус правног субјекта и након ступања на снагу Закона из 2002. године.¹¹⁰ Дирекција за вероисповести је у року од месец дана од ступања на снагу новог Закона доставила Софијском градском суду регистар вероисповести и њихове статуте (уставе). Суд је поменуте вероисповести, осим Бугарске православне цркве, по службеној дужности уписао у регистар. Она лица која су се пре ступања на снагу Закона о вероисповестима одвојила од верске организације којој су припадала кршећи њена интерна правила, не могу користити њено име нити управљати њеном имовином. Дакле, поред Бугарске православне цркве која је регистрована *ex lege*, све верске институције које су регистроване по старом Закону из 1949. године, уписане су у нови регистар *ex officio*.

Регистрацијом код Софијског градског суда врши се упис у централни регистар верске заједнице као целине. Међутим, већина верских заједница поседује и локалне огранке (организационе јединице), које често делују у различитим крајевима једне државе. Законом о вероисповестима предвиђена је и процедура регистрације организационих јединица, али не у централном регистру (као што је то случај у једном броју других држава), већ у посебним регистрима који се налазе при месно надлежним локалним самоуправама.¹¹¹ Наиме, председници општина у року од седам дана уписују у регистар организационе јединице признатих вероисповести на основу захтева њихових централних органа. Месна надлежност се одређује на основу адресе седишта организационе јединице. Захтев треба да садржи:

1. Решење Софијског градског суда о регистрацији вероисповести и њених централних органа управљања и
2. Потврду централних органа о лицима која ће представљати организациону јединицу, њено седиште и адресу.

Председник општине има обавезу да у року од три дана обавести Дирекцију за вероисповести о извршеном упису организационе јединице признате вероисповести. Упис у регистар организационих јединица које су у тренутку ступања на снагу Закона о вероисповестима поседовале својство правног субјекта врши се по службеној дужности (Преходни и Закључителни распоредби, чл. 2, ст. 4).

¹¹⁰ Закон за изповеданията, *Държавен вестник* бр. 48/1949.

¹¹¹ Процедура регистрације организационих јединица преузета је из Уредбе Министарског савета из 1994. године. Наредба за регистрација на ръководните органи на местните поделения на признатите от министерския съвет изповедания в Република България, *Държавен вестник* бр. 87/1994.

7.5. Регистроване цркве и верске заједнице у Бугарској

Законом о вероисповестима из 2002. године прописано је да Софијски градски суд води јавни регистар вероисповести које поседују статус правног лица. У регистар се уносе: судско решење којим се одобрава упис у регистар, име и седиште верске институције, органи управљања и представљања и имена лица која представљају верску институцију (чл. 18 Закона). Увид у јавни регистар вероисповести се плаћа и не постоји могућност приступа путем интернета. У регистар је 2014. године било уписано 132 цркве и верске заједнице, не рачунајући Бугарску православну цркву.¹¹² Међу регистрованим вероисповестима налазе се и следеће цркве и верске заједнице:

Р. број	име верске институције	датум регистрације
1.	ЕВАНГЕЛИСТИЧКА ЦРКВА ОГЊЕНА ВЕРА	17.02.2003
2.	МУСЛИМАНСКА ВЕРОИСПОВЕСТ	18.02.2003
3.	НАЦИОНАЛНА АЛИЈАНСА ОБЈЕДИЊЕНИХ БОЖИЈИХ ЦРКАВА	21.02.2003
4.	ХРИШЋАНСКА ЦРКВА БОЖИЈА СИЛА	25.02.2003
5.	ХРИСТОВА ЕВАНГЕЛСКА ЦРКВА ШАЛОМ	26.02.2003
6.	БУГАРСКА БОЖИЈА ЦРКВА	28.02.2003
7.	ХРИШЋАНСКА ЦРКВА СИОН	28.02.2003
8.	БУГАРСКА ЕВАНГЕЛСКА ЦРКВА БЛАГА ВЕСТ	04.03.2003
9.	БУГАРСКА ЕВАНГЕЛСКА ЦРКВА БОЖИЈА	04.03.2003
10.	БАХАЈСКА ЗАЈЕНДИЦА У БУГРАСКОЈ	04.03.2003
11.	ЗАЈЕНДИЦА БЕЛО БРАТСТВО	04.03.2003
12.	КАТОЛИЧКА ЦРКВА У БУГРАСКОЈ	04.03.2003
13.	НОВОАПОСТОЛСКА ЦРКВА	04.03.2003
14.	ОТВОРЕНО БИБЛИЈСКО БРАТСТВО	04.03.2003
15.	ЗАЈЕДНИЦА КРИШНИНЕ СВЕСНОСТИ	04.03.2003
16.	ЈЕРМЕНСКА АПОСТОЛСКА ПРАВОСЛАВНА ЦРКВА	04.03.2003
17.	ЕВАНГЕЛСКА МЕТОДИСТИЧКА ЕПИСКОПАЛНА ЦРКВА У БУГРАСКОЈ	05.03.2003
18.	ЈЕВРЕЈСКА ВЕРСКА ЗАЈЕДНИЦА У БУГРАСКОЈ	05.03.2003
19.	САВЕЗ ЕВАНГЕЛИЧКИХ ПЕНТЕКОСТАЛНИХ ЦРКАВА У БУГРАСКОЈ	05.03.2003
20.	САВЕЗ ЦРКАВА АДВЕНТИСТА СЕДМОГ ДАНА СКРАЋЕНО СЦАСД	05.03.2003

¹¹²Bulgaria

21.	ЦРКВА АДВЕНТИСТА ОТ СЕДМОГ ДАНА РЕФОРМАТОРСКОГ ПОКРЕТА	05.03.2003
22.	ЦРКВА АДВЕНТИСТА СЕДМОГ ДАНА-РЕФОРМАТОРСКОГ ПОКРЕТА ГЕНЕРАЛНЕ КОНФЕРЕНЦИЈЕ МЕЂУНАРОДНОГМИСИОНАРСКОГ ДРУШТВА	05.03.2003
23.	БУГАРСКА ЛУТЕРАНСКА ЦРКВА	06.03.2003
24.	БУГАРСКА НАЗАРЕНСКА ЦРКВА	06.03.2003
25.	ДУХОВНА ХРИШЋАНСКА ЗАЈЕНДИЦА УНИВЕРЗАЛНА ХРИСТОВА ЦРКВА	06.03.2003
26.	ЛЕХОВИНИ СВЕДОЦИ У БУГАРСКОЈ	06.03.2003
27.	САВЕЗ ЕВАНГЕЛИЧКИХ БАПТИСТИЧКИХ ЦРКАВАУ БУГАРСКОЈ	06.03.2003
28.	УДРУЖЕЊЕ СЛОБОДНИХСАБОРНИХ ЕВАНГЕЛСКИХЦРКАВА"	06.03.2003
29.	САВЕЗ ЕВАНГЕЛСКИХ САБОРНИХ ЦРКАВАУ БУГАРСКОЈ	06.03.2003
30.	ЦРКВА ИСУСА ХРИСТА СВЕТАЦА ПОСЛЕДЊИХ ДАНА У БУГАРСКОЈ	06.03.2003
31.	БУГАРСКА РЕФОРМИРАНА ПРЕЗВИТЕРИЈАНСКА ЦРКВА	01.10.2003
32.	БУГАРСКА ХРИШЋАНСКА ЦРКВА	23.10.2003
33.	МУСЛИМАНСКА СУНИТСКА ХАНЕФИТСКА ВЕРОИСПОВЕСТ У БУГАРСКОЈ	09.12.2003
34.	ДИЈАМАНТСКИ ПУТ БУДИЗМА-БУГАРСКА	12.12.2003
35.	БУГАРСКА СЛОБОДНА ЦРКВА	31.12.2003
36.	ХРИШЋАНСКА ЦРКВА DOVE БУГАРСКА	20.01.2004
37.	СЛОБОДНА АПОСТОЛСКА ПЕНТЕКОСТАЛНА ЦРКВА	23.01.2004
38.	ХРИСТОВА ЦРКВА У БУГАРСКОЈ	28.01.2004
39.	АПОСТОЛСКА ХРИШЋАНСКА ЦРКВА	30.01.2004
40.	БИБЛИЈСКА БАПТИСТИЧКА ЦРКВА	10.02.2004
41.	ЦРКВА У СЛИВЕНУ	16.02.2004
42.	ИНТЕРНАЦИОНАЛНА ХРИШЋАНСКА ЦРКВА	01.03.2004
43.	ХРИШЋАНСКО УДРУЖЕЊЕАДВЕНТИСТАРЕФОРМАТОРА ВЕРНИ ОСТАТАК-Р. БУГАРСКА	16.04.2004
44.	СЛОБОДНА ЕВАНГЕЛСКА БАПТИСТИЧКА ЦРКВА	04.05.2004

45.	ХРИШЋАНСКА РЕФОРМИРАНА ЦРКВА ИЗАБРАНИХ- ХРЦИ	03.06.2004
46.	АПОСТОЛСКА РЕФОРМИРАНА ЦРКВА	05.07.2004
47.	ХРИСТОВА ЦРКВА	09.07.2004
48.	БАЛКАНСКА ЕВАНГЕЛСКА ЦРКВА	28.07.2004
49.	ДОБРАЦРКВА У СЛИВЕНУ	30.07.2004
50.	ХРИШЋАНСКИ ЦЕНТАР ВЕТИЛ	09.08.2004
51.	НАЦИОНАЛНИ ХРИШЋАНСКИ ЦЕНТАР	01.09.2004
52.	НОВОЗАВЕТНА БАПТИСТИЧКА ЦРКВА	28.09.2004
53.	МОЛИТВЕНА БАПТИСТИЧКА ЦРКВА	28.09.2004
54.	ЕВАНГЕЛСКА ЛУТЕРАНСКА ЦРКВА У БУГАРСКОЈ	21.10.2004
55.	БАПТИСТИЧКА ЦРКВА НАДА	22.10.2004
56.	БУГАРСКА ЕВАНГЕЛСКА ЦРКВА	10.11.2004
57.	ИНТЕРНАЦИОНАЛНА ХРИШЋАНСКА АЛИЈАНСА РЕКА	16.11.2004
58.	ХРИШЋАНСКИ ЦЕНТАР-СЛОВОБЕРЕ	18.11.2004
59.	ХРИШЋАНСКИ ЦЕНТАР ЗА СЪЖИВЛЕНИЕ	19.11.2004
60.	БАПТИСТИЧКА ЦРКВА ДОБРА НАДА	23.11.2004
61.	РЕФОРМИРАНА ПРЕЗВИТЕРИЈАНСКА ЦРКВА У БУГАРСКОЈ	19.01.2005
62.	ОБЈЕДИЊЕНА БУГАРСКА ХРИШЋАНСКА ЦРКВА	02.02.2005
63.	НЕЗАВИСНА БАПТИСТИЧКА ЦРКВА	15.02.2005
64.	ХРИШЋАНСКО СЛУЖЕЊЕ ЗА ЛЕВАНЂЕЉЕ ВРЕМЕ ЈЕ ЗА ЖРТВУ	21.02.2005
65.	БИБЛИЈСКА ЦРКВА ВЕРА	09.03.2005
66.	ПОКРОВ ПРЕСВЕТЕ БОГОРОДИЦЕ	13.05.2005
67.	ХРИШЋАНСКА ЦРКВА УНИВЕРЗАЛНОГ ПРИБЕЖИШТА	21.06.2005
68.	ВЕРОИСПОВЕСТ БУДИСТИЧКА ЗАЈЕНДИЦА У БУГАРСКОЈ	23.06.2005
69.	БАПТИСТИЧКА ЦРКВА МИСИЈА	06.07.2005
70.	ХРИШЋАНСКА ВАСЕЉЕНСКА И АПОСТОЛСКА ЦРКВА	13.07.2005
71.	НАЦИОНАЛНИ ХРИШЋАНСКИ ЦЕНТАР - ТЕОФИЛ	15.07.2005
72.	ХРИШЋАНСКА ЦРКВА МЕСИЈА	21.10.2005
73.	БОЖИЈА ЦРКВА У БУГАРСКОЈ	23.01.2006
74.	БОЖИЈА ЦРКВА	24.01.2006

75.	ХРИШЋАНСКА ЦРКВА „ЖЪТВАРИТЕ“	28.01.2006
76.	БАПТИСТИЧКА ЦРКВА „ВЕТИЛ“	03.02.2006
77.	ХРИШЋАНСКА ЦРКВА БЛАГОДАТ	03.02.2006
78.	АПОСТОЛСКО СЛУЖЕЊЕ МИСИЈА	27.02.2006
79.	БАПТИСТИЧКА ЦРКВА ЕМАНУИЛ	06.03.2006
80.	ХРИШЋАНСКА ЦРКВА ВАСКРСЕЊЕ ХРИСТОВО	13.03.2006
81.	ХРИШЋАНСКА ЦРКВА ЕЛ ШАДАЈ	21.04.2006
82.	ХРИШЋАНСКА ЦРКВА ВАСКРСЕЊЕ ХРИСТОВО - СОФИЈА	10.07.2006
83.	ХРИШЋАНСКА ЦРКВА СВЕТЛОСТИ	14.08.2006
84.	ЕВАНГЕЛСКА МИСИЈА ЕС О ЕС	15.11.2006
85.	МЕЂУНАРОДНА МИСИЈА „ПЛАНИНАТА МОРИЈА“	30.11.2006
86.	АПОСТОЛСКА МИСИЈА ИДЕТЕ	25.01.2007
87.	ЦРКВА БОЖИЈА	07.02.2007
88.	ХРИШЋАНСКИ МИСИОНАРСКИ ЦЕНТАР „ДАРОМ СТЕ ПРИЕЛИ ДАРОМ ДАВАЈТЕ“	23.02.2007
89.	ЕВАНГЕЛСКА ЛУТЕРАНСКА ЦРКВА У БУГАРСКОЈ	28.03.2007
90.	БУГАРСКА ЕВАНГЕЛСКА ПРЕЗВИТЕРИЈАНСКА ЦЪРКВА	05.04.2007
91.	СЛУЖЕЊЕДУБЉЕМ ХРИШЋАНСКОМ ЖИВОТУ	10.04.2007
92.	ЦРКВА ПУНОЋЕ ЈЕВАНЂЕЉА „БЛАГАТА ВЕСТ“	24.07.2007
93.	БУГАРСКА ХРИШЋАНСКА БАПТИСТИЧКА ЦРКВА	21.08.2007
94.	ХРИШЋАНСКА ЦРКВА НОВА НАДА	28.08.2007
95.	НЕЗАВИСНА ХРИШЋАНСКА ЗАЈЕНДИЦА	04.10.2007
96.	АПОСТОЛСКА САБОРНА ЦРКВА-ИСТИНИТА ПРАВОСЛАВНА ЦРКВА	22.01.2008
97.	ХРИШЋАНСКА ЦРКВА ПУТ ИСТИНЕ И ЖИВОТА	10.03.2008
98.	СЛОБОДНА ХРИШЋАНСКА ЦРКВА	11.03.2008
99.	ЕВАНГЕЛСКА БИБЛИЈСКА ХАРИЗМАТИЧНА ЦРКВА БОЖИЈИ ДОМ	19.03.2008

Горе приказани списак регистрованих вероисповести садржи имена цркава и верских заједница регистрованих до 31. маја 2013. године.¹¹³ У међувремену регистровано је преко 30 нових цркава и верских заједница. Поред њих, статус правног лица поседује и Бугарска православна црква, која није уписана у регистар, захваљујући посебном статусу који ужива као традиционална вероисповест у складу са чл. 10 Закона о вероисповестима.¹¹⁴

7.6. Права регистрованих цркава и верских заједница

Најпре треба истаћи да регистроване вероисповести у Бугарској имају својство правног субјекта, са свим правима која уживају правна лица у тој земљи. Законом о вероисповестима из 2002. године посебно се гарантује право регистрованих вероисповести да поседују имовину. Располагање имовином треба да регулишу њихови статuti (устави). Оне могу оснивати привредне субјекте и непрофитне организације. Законом је предвиђено да држава и општине могу регистрованим вероисповестима уступити без накнаде државну и општинску имовину, као и да могу одобрити субвенције из државног и општинског буџета (чл. 21, ст. 3). Дистрибуцијадржавнихсубвенцијарегистрованимвероисповестимаврши се закономо буџету (чл. 28). Такође, регистроване вероисповести имају право на привилегије по основу закона којима су уређени порези, царине, кредитне активности, као и друге финансијске и економске олакшице. У том случају оне могу бити предмет независне финансијске ревизије у складу са правилима којима је регулисан рад непрофитних правних лица. Регистрованим вероисповестима је дозвољено да поседују и из сопствених средстава одржавају гробља. Из свега наведеног се види да регистроване вероисповести у Бугарској уживају сва права и привилегије које у свим осталим државама региона правни поредак гарантује црквама и верским заједницама.

У Закону о вероисповестима мање простора је посвећено здравственим, социјалним и образовним активностима регистрованих вероисповести. Наиме, регистроване вероисповести могу да оснивају здравствене, социјалне и образовне институције у складу са важећим законодавством и под условом да њихово деловање буде у сагласности за позитивно-правним нормама. Законом о вероисповестима је предвиђено да се назахтевБугарске православне црквеирегистрованихвероисповестимогу оснивативерскешколе подусловимапредвиђеним законима којима је уређено предшколско ишколскообразовање (чл. 33, ст. 1). Такође, регистроване вероисповести и Бугарска

¹¹³Списак преузет за интернет портала Инфокулт: http://www.infocultbg.org/index.php?option=com_content&task=view&id=61&Itemid=2, 15. јануар 2016. године.

¹¹⁴Осим што Бугарска православна црква није уписана у Регистар признатих вероисповести, њене организационе јединице (епархије, митрополије и др.) немају обавезу да се региструју код надлежног органа локалне самоуправе. То је решењем потврдио и Врховни касациони суд Бугарске. http://www.vks.bg/vks_p10_81.htm, 15. јануар 2016. године.

православна црква могу оснивати образовне институције највишег степена, за шта им је неопходна, између осталог, сагласност Министарског савета (чл. 33, ст. 6 и 7). На веома уопштен начин Законом о вероисповестима наглашено је право регистрованих вероисповести да оснивају и управљају образовним, здравственим и социјалним установама. Детаљније регулисање тих активности препуштено је посебним законима, па су оне заправо изједначене са осталим субјектима који се баве таквим активностима.

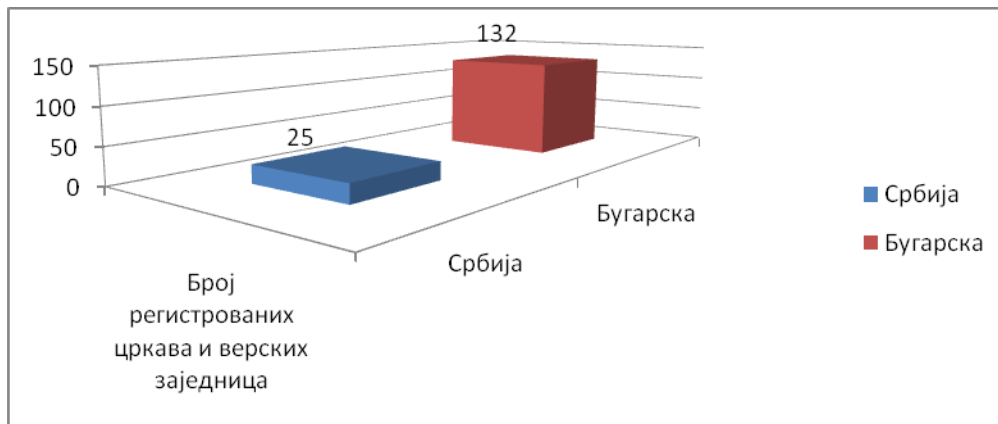
На крају треба рећи да се у јавним школама у Бугарској изводи верска настава. Ради се о изборном предмету, при чему ученици могу да бирају између изучавања Хришћанства и Ислама. Све регистроване вероисповести могу захтевати да њихово учење буде укључено у курикулуме тог предмета.¹¹⁵ Одзив ученика је веома мали на територији целе Бугарске и по незваничним подацима не прелази 3% за православну и 0,4% за исламску верску наставу.¹¹⁶

7.7. Кратко поређење поступка регистрације цркава и верских заједница у Румунији и Србији

Можда помало неочекивано, бугарски законодавац је поступак регистрације цркава и верских заједница уредио на крајње либералним основама. Законом о вероисповестима из 2002. године предвиђен је веома једноставан поступак регистрације цркава и верских заједница уз испуњавање минималних услова. За разлику од српског законодавца који је одмерено установио квантитативан услов за регистрацију новооснованих верских организација, бугарско законодавство не познаје такву врсту услова. Као што је већ указано, за упис у регистар вероисповести који води Софијски градски суд не постоји обавеза верске организације да докаже постојање чланства. Довољно је да поседује статут (у орг. устав) и органе управљања. Дакле, може се регистровати верска организација која има само два члана, колико је неопходно да се формирају њени органи. У поређењу, са Бугарском, српски законодавац поставља доста строжији услов захтевајући потписе најмање 100 пунолетних грађана. Последица ове разлике је свакако и чињеница да је у Србији регистровано 25, а у Бугарској преко 130 цркава и верских заједница. Наравно, не треба губити из вида да су у Бугарској поједине протестантске цркве у различитим градовима регистроване као посебне вероисповести, иако припадају истој деноминацији.

¹¹⁵Bulgaria 2014 International Religious Freedom Report, <http://www.state.gov/j/drl/rls/irf/religiousfreedom/index.htm#wrapper>, 15. јануар 2016. године.

¹¹⁶Н. Р. Berov, Religion in the Public Education System of Bulgaria, http://www.uni-trier.de/fileadmin/fb5/inst/IEVR/Arbeitsmaterialien/Staatskirchenrecht/Europa/Konferenz_2010/Bulgaria.pdf, 15. јануар 2016. године.

Треба истаћи да, иако је рестриктивнији, српски модел регистрације цркава и верских заједница је ипак прилагођенији условима који владају у савременим демократским и плуралистичким друштвима. Наиме, модел регистрације који је примењен у Бугарској је преузет из Закона о вероисповестима из 1949. године. Тај Закон је предвиђао процедуру признавања вероисповести која је идентична данашњој процедури регистрације уз једину разлику, да је надлежни орган за њено спровођење било Министарство унутрашњих послова. У условима комунистичког режима и ограниченог права на слободно испољавање верских уверења такве одредбе нису стварале проблеме. Међутим, у данашњим околностима, исувише либерални услови за регистрацију верских организација отварају простор за различите злоупотребе. Само једну од њих навео је и директор Дирекције за вероисповести Е. Велинов, тврдећи да странци у Бугарској оснивају верске заједнице и касније на тој основи добијају папире за боравак и праве своје цркве.¹¹⁷ Такође, на интернет страницама многих цркава се види да их је основао један брачни пар, при чему супружници уједно чине и једине органе управљања цркве коју су основали. Управо због сличних злоупотреба може се очекивати да се и у Бугарској поопштре услови за регистрацију верских организација, чиме би се увело више реда у тој области.¹¹⁸

Постоје међутим области у којима је српски законодавац био либералнији. Законом о вероисповестима Бугарска православна црква је проглашена за једину традиционалну вероисповест у Бугарској. Она нема посебан правни статус, као што га немају ни традиционалне цркве и верске заједнице у Србији. Међутим она ужива посебне привилегије које нису загарантоване осталим вероисповестима: стекла је правни субјективитет *ex lege*, нема обавезу регистрације и не мора пријављивати своје организационе јединице органима локалне самоуправе на чијој се територији налазе. Српски законодавац је такође законом определио цркве и верске заједнице које имају статус традиционалних. За разлику од Бугарске, у Србији има седам традиционалних цркава и верских заједница. То је посебно значајно, ако се узме у обзир да у Србији не постоји ниједна тако велика нетрадиционална верска заједница као што је случај у

¹¹⁷<https://www.24chasa.bg/Article/4703767>, 15. јануар 2016. године.

¹¹⁸Претеране злоупотребе приморале су Мађарску да измени своје законодавство којим је регулисан поступак регистрације цркава и верских заједница.

Бугарској: Исламској верској заједници припада 10% становника Бугарске, али и поред тога она нема статус традиционалне, док невећинским традиционалним црквама и верским заједницама у Србији припада мање од 5% укупног становништва. Имајући ово виду, може се рећи да је српски законодавац био либералнији када је одређивао круг традиционалних црква и верских заједница. Осим тога, оне у Србији не уживају тако широк круг права и привилегија: имају обавезу регистрације и пријаве организационих јединица.

Овде би требало истаћи да и у Бугарској постоји тенденција ширења круга традиционалних вероисповести. Наиме, на предлог Дирекције за вероисповести при Министарског савету Републике Бугарске 2008. године формиран је Национални савет верских заједница у Бугарској.¹¹⁹ Њега чине Бугарска православна црква, Исламска заједница, Јерменска апостолска црква, Централни израелски духовни савет, Обједињене евангеличке цркве и Католичка егзархија. Управо оснивање овог савета јесте корак ка стварању групе традиционалних вероисповести, што се као термин све чешће сусреће.¹²⁰

Не треба губити из вида да традиционална вероисповест прима највећи део државних субвенција намењених регистрованим вероисповестима (око 85%). Ако би се узело у обзир да највећи део субвенција одлази верским организацијама које су незванично традиционалне, онда осталим верским заједницама следује свега 40 000 евра годишње, што би када се подели са њиховим бројем, значило да ако свака од њих затражи финансијску потпору државе може добити нешто више од 300 евра на годишњем нивоу. Из овог постаје јасно да су државне субвенције ипак усмерене на помоћ Бугарској православној цркви и још једном мањем броју старијих (и у том смислу традиционалних) верских заједница. Ако се узме у обзир финансирање верских организација од стране државе, може се рећи да је у Србији примењен либералнији модел, јер је већи број традиционалних и професионалних црква и верских заједница које примају такав вид финансијске подршке.

И у Бугарској и у Србији није дозвољена регистрација више верских организација под истим именом. Иако је бугарски Закон о вероисповестима крајње либералан, ипак уводи ограничење које постоји и у српском Закону о црквама и верским заједницама. Очигледно да је неопходно заштити идентитет верске организације који се изражава, између осталог, и у њеном имену.

Иако је 2002. године у Бугарској донет нови Закон о вероисповестима верске организације које су биле регистроване у складу са одредбама Закона о вероисповестима из 1949. године нису изгубиле својство правног субјекта. Оне су регистроване по службеној дужности, а њихова документација пребачена је из

¹¹⁹<http://ncrcb-bg.org>, 15. јануар 2016. године.

¹²⁰<https://www.24chasa.bg/Article/4703767>, 15. јануар 2016. године.

Министарства унутрашњих послова у Софијски градски суд. Са друге стране, често се приговара српском законодавцу што је приликом доношења Закона о црквама и верским заједницама приморао све верске организације да се поново региструју у складу са одредбама новог Закона, иако су извршиле пријаву у складу са ранијим прописима. Поједине цркве и верске заједнице водиле су судске поступке управо због обавезе поновног регистровања. Међутим, детаљнија анализа указује да ове две ситуације нису упоредиве. Најпре, у Бугарској приликом доношења новог Закона није дошло до суштинских измена поступка регистрације и неопходне документације, већ је само преузет већ постојећи модел уз измену органа надлежног за спровођење процедуре. Са друге стране у Србији је Законом о црквама верским заједницама дошло до значајних промена у односу на ранији систем пријаве. Поред тога, у Србији није вршена централизована пријава верских организација код једног органа, као што је то случај у Бугарској. Самим тим, није ни постојао орган који би могао да документацију достави новим надлежним институцијама. Али, и када би се сва документација сабрала на једном месту, не би била довољна да испуни услове прописане новим Законом. То су све разлози зашто је у Бугарској било лако изводљиво извршити пререгистрацију вероисповести пријављених по старом Закону из 1949. године, док у Србији сличан поступак из поменутих разлога није био могућ.

Као пример позитивне праксе која би могла бити применљива и у Србији може се истаћи:

- постојање Експертске саветодавне комисије за проблеме вероисповести. Као што је већ речено, у њеном раду учествују представници свих министарстава у чијем се делокругу налазе послови од значаја за правни положај и деловање цркава и верских заједница. Она саставом подсећа на Комисију за односе са верским заједницама Владе Републике Хрватске. Постојање таквих тела, која утичу на формирање владине политике у области слободе вероисповести и у којима могу учествовати представници верских организација значајно доприноси развоју верског плурализма и бољој усмерености и искоришћености државних средстава у тој области.
- Као још један пример позитивне праксе може се навести рад Дирекције за вероисповести на изради обједињене базе података у коју ће бити смештене информације о свим храмовима и верским објектима на територији Бугарске. Таква база података (у Румунији постоји слична и доступна је путем интернета) осим што омогућава држави увид у стање и број храмова и објеката које поседују све верске организације, отвара простор и за њихову ефикаснију туристичку валоризацију. Израда сличне базе података са интерактивном мапом и приказом верских објеката на територији Србије била би корисна како за државу, тако и за цркве и верске заједнице.

8. ГРЧКА

8.1. Становништво према верској припадности

Према званичним статистичким подацима у Грчкој живи 10 816 286 становника.¹²¹ Званични подаци о верској припадности становништва не постоје. Приватно истраживање спроведено 2011. године од стране Metron Analysis показало је да 95% становништва припада православној вероисповести, док 1,7% припада осталим вероисповестима. Атеисти и нерелигиозни чине 2,8% укупно анкетираних.¹²² Поред православне цркве, најзначајнија верска организација је исламска верска заједница чији припадници углавном живе у западној Тракији. Поред муслимана, у Грчкој постоје и друге мањинске верске групе међу којима су: православни старокалендарци,

¹²¹Податак са званичне интернет презентације Грчког завода за статистику, <http://www.statistics.gr/en/statistics/pop>, 22. јануар 2016. године.

¹²²<http://web.archive.org/web/20120208104709/http://www.metronanalysis.gr/gr/polls/ziped/pub1595FORUM.pdf>, 22. јануар 2016. године.

римокатолици, протестанти, Јевреји, Јеховини сведоци, припадници политеистичке старогрчке религије, хиндуисти и др.¹²³

8.2. Правни оквир деловања цркава и верских заједница

Правни оквир деловања цркава и верских заједница у Републици Грчкој регулисан је већим бројем међународних уговора, релевантним одредбама грчког Устава, посебним законима којима је регулисан правни положај и организација појединих цркава и верских заједница, Законом 4301/2014, којим је по први пут у грчкој историји регулисан правни статус свих верских заједница, као и низом других законских и подзаконских аката којима су уређени поједини аспекти организације и деловања верских организација.

Поред међународних уговора и конвенција новијег датума којима се штити слобода вероисповести, и чије су потписнице све земље региона, Грчка је потписник још два међународна уговора којима се регулише статус појединих верских мањина на њеној територији. Ради се о мированим уговорима потписаним у Севру 1920. године и Лозани 1923. године. Посебним протоколом мировног уговора из Севра дефинисана су права мањина у Грчкој и то посебно јеврејске и муслиманске заједнице. Тим уговором Грчка је преузела обавезу да у градовима и областима у којима се налази већи број грчких држављана јеврејске вероисповести мора обезбедити поштовање њиховог верског права. Слично је и са муслиманском мањином. Међутим, иако је овај мировни уговор потписан 1. августа 1920. године, он није ратификован због противљења турске скупштине. Након грчко-турског рата потписан је нови мировни уговор којим су измењене неповољне по Турску одредбе мировног уговора из Севра. Лозанским миром из 1923. године на идентичан начин су заштићена права немуслиманских мањина у Турској и муслиманске мањине у Грчкој.¹²⁴ Грчка влада је исте године ратификовала оба уговора, па су они постали правно обавезујући за њу.¹²⁵

Актуелни грчки Устав ступио је на снагу 11. јуна 1975. године.¹²⁶ Последња ревизија Устава извршена је 2008. године. У наслову Устава се налази инвокација Свете Тројице, која нема законски, већ историјски карактер.¹²⁷ Грчка је држава са дубоком православном традицијом, па се та чињеница рефлектовала и на положај православне цркве на њеној територији. Однос државе и православне цркве регулисан је чл. 3 Устава, на основу којег је она стекла статус преовлађујуће (доминирајуће) религије. У

¹²³Greece 2014 International Religious Freedom Report, <http://www.state.gov/j/drl/rls/irf/religiousfreedom/index.htm#wrapper>, 22. јануар 2016. године.

¹²⁴Martens, G. F., *Nouveaurecueilgénéraldetraitésetautresactesrelatifsauxrapportsdedroitinternational*, TomeXIII,448.

¹²⁵Акти о ратификацији објављени су у службеном гласилу грчке владе уз комплетан текст поменутих уговора у оригиналу на француском и са преводом на грчки језик.

¹²⁶ Σύνταγμα της Ελλάδος, ΦΕΚ Α'120/2008. Доступно и на интернет страници грчког Парламента: <http://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/8c3e9046-78fb-48f4-bd82-bbba28ca1ef5/SYNTAGMA.pdf>, 22. јануар 2016. године.

¹²⁷I. Konidaris, 96.

чл. 3 стоји да је „Православна Црква Грчке, која признаје за своју главу Господа нашег Исуса Христа, неодвојиво догматски уједињена са Великом Црквом у Константинопољу и са сваком другом истовјерном Црквом, и као и оне, чува непроменљивим свештене, апостолске и саборске каноне исвештена предања“. Осим што је Уставом загарантовано догматско јединство Грчке цркве са осталим православним црквама, истим чланом утврђен је и њен канонско-правни статус: „она је аутокефална, њом управља Свети Синод (Сабор) активних архијереја и Стални Свети Синод који је састављен од чланова Светог Синода на начин прописан Уставом Цркве“. Пошто се организација православне цркве у појединим областима Грчке разликује из историјских разлога, Уставом је предвиђено да су такви изузеци дозвољени, односно да нису у супротности са поменутиим уставним одредбама. Осим заштите црквене организације православне цркве у Грчкој, Устав штити и текст Светог Писма, при чему се забрањује његов превод на „други језички тип без сагласности аутокефалне Грчке Цркве и Велике Христове Цркве у Константинопољу“.

Уставноправна заштита слободе вероисповести базира се на чл. 13 Устава Грчке. Слобода вероисповестије неприкосновена. Уживање личних и грађанских права не зависи од верских убеђења. Уставом је уведена категорија познате религије (*γνωστήθρησκεία*). Свака позната религија је слободна и све своје богослужбене делатности врши без ограничења под заштитом закона. У Уставу не постоји ближе објашњење тог појма, али постоје ближа појашњења која даје Државни савет.¹²⁸ У складу са његовим мишљењем, на то да ли се нека верска организација сматра „познатом религијом“ не утиче број верника које она има, да ли поседује свештенство и клир, да ли је то стара или нова верска група, да ли се налази у расколу са неком већ постојећом верском организацијом, већ најважнији критеријум је да ли је у питању верска организација чије је учење познато а култ јаван, да не угрожава друштвени ред и мир, односно јавни морал и да се не бави прозелитизмом. Државни савет је до сада оценио као познате религије већи број цркава и верских заједница: Методистичку цркву, заједницу Јеховиних сведока, Евангелистичке цркве, Црква Адвентиста седмог дана, Грчку евангелистичку цркву и др. Законом 4301 из 2014. године први пут је дата законска дефиниција познате религије. Право на слободу вршења верских обреда није апсолутно, већ су дефинисана ограничења тог права ради заштите јавног реда и морала. Истим чланом Устава забрањује се прозелитизам и уводи једнакост међу верским службеницима, при чему се истиче да се сви верски службеници познатих религија налазе под истим надзором државе и имају исте обавезе према њој као и службеници преовлађујуће религије. Осим тога, Уставом је предвиђено да нико не може бити ослобођен испуњавања обавеза према држави због својих верских уверења као и да заклетва не може бити наметнута без закона, којим се обавезно утврђује њен облик.

¹²⁸Одлуке Државног савета (Σ.τ.Ε.), 2105/1975, 2106/1975, 2139/1975.

Уставом је прописан текст заклетве коју полаже председник републике и који је састављен у складу са догматским учењем православне цркве.¹²⁹ Сличан је и садржај посланичке заклетве прописане чл. 52 Устава Грчке, уз могућност да посланици прилагоде текст заклетве својим верским уверењима.¹³⁰ Уставом се гарантује слобода штампе. Изузетно је дозвољена заплена штампе којом се вређа хришћанска и свака друга позната религија.¹³¹ Уставом је прописано и да „*образовање представља основну мисију државе и има за циљ морално, интелектуално, професионално и физичко васпитање Грка, развој националне и верске свести и њихово израстање у слободне и одговорне грађане*“.¹³²

Као што је већ поменуто, правни положај појединих цркава и верских заједница у Грчкој је регулисан посебним законима, којима је уређена њихова унутрашња организација, као и права и обавезе државе према њима. Што се тиче преовлађујуће религије, основни закон којим је уређен њен правни положај јесте Устав Грчке цркве који усвојен до стране Парламента 1977. године.¹³³ У складу са тим Законом Грчка црква, њене митрополије, парохије, храмови, манастири и један број експлицитно побројаних црквених установа представљају правна лица јавног права. Црквени домови за незбринуту децу и друге црквене установе које поседују правни субјективитет у складу са истим Законом представљају правна лица приватног права (чл. 1, ст. 4). Законом је детаљно регулисана организација Грчке цркве, састав и надлежности њених органа, као и односи са државом.

Посебним Законом уређен је и правни положај Јеврејске заједнице.¹³⁴ Законом о Израелским заједницама из 1920. године предвиђено је оснивање јеврејских заједница у свим градовима у којима живи најмање 20 јеврејских породица и у којима постоји синагога. Заједница се оснива председничком уредбом и представља правно лице јавног права. Каснијим законодавством уведен је орган који представља целокупну јеврејску заједницу у Грчкој – Централни израелски савет.¹³⁵ И он поседује својство правног лица јавног права и представља највиши орган јеврејске заједнице у Грчкој.

Посебним законом регулисан је и правни положај Исламске заједнице у Грчкој. Као што је већ поменуто, одредбама мировног уговора из Лозане, муслиманска мањина у Грчкој ужива посебну заштиту државе. Законом о исламским верским службеницима прописана је посебна процедура за избор муфтија. Муфтије на предлог министра просвете и вера поставља декретом председник државе. У складу са чл. 5 поменутог Закона, они су надлежни за све односе између муслимана у Грчкој из области брачног,

¹²⁹ Члан 33 § 2 Устава Републике Грчке. *Σύνταγμα της Ελλάδος, ΦΕΚ Α' 120/2008.*

¹³⁰ Члан 59 § 1 Устава Републике Грчке. *Σύνταγμα της Ελλάδος, ΦΕΚ Α' 120/2008.*

¹³¹ Члан 14§3 Устава Републике Грчке. *Σύνταγμα της Ελλάδος, ΦΕΚ Α' 120/2008.*

¹³² Члан 16§2 Устава Републике Грчке. *Σύνταγμα της Ελλάδος, ΦΕΚ Α' 120/2008.*

¹³³ Закон 590 о Уставу Грчке цркве, *Νόμος 590 περί του Καταστατικού Χάρτου της Εκκλησίας της Ελλάδος, ΦΕΚ Α' 146/1977.*

¹³⁴ Закон 2456 о Израелским заједницама, *Νόμος 2456 περί Ισραηλιτικών κοινοτήτων, ΦΕΚ Α' 173/1920.*

¹³⁵ А. *Νόμος περί ανασυγκροτήσεως Ισραηλιτικών Κοινοτήτων, ΦΕΚ Α' 367/1945; Νόμος περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως των περί Ισραηλιτικών κοινοτήτων διατάξεων, ΦΕΚ Α' 20/1951.*

породичног, наследног и исламског верског права.¹³⁶ Муфтилуци су правна лица јавног права.

Поред основних закона којима је уређен правни положај Грчке цркве, Исламске и Јеврејске заједнице, посебан правни режим уживају Критска црква, Митрополије Додеканеза, Егзахрија на Патмосу и Света Гора. Све поменуте верске организације уживају читав низ бенефиција и привилегија које су регулисане низом закона и подзаконских аката чији приказ превазилази потребе ове упоредноправне анализе. Из свега наведеног јасно се види да у Грчкој фактички само три религије (Православље, Ислам и Јудаизам) имају посебан правни положај. Све остале цркве и верске заједнице све до скорог имале су недефинисан правни статус. Посебно је конфузан био статус Римокатоличке цркве, о чијем је правном субјективитету расправљао и Европски суд за људска права у Стразбуру.¹³⁷

После неколико деценија током којих је Грчка у више наврата осуђивана пред Европским судом за људска права за непоштовање права на слободу вероисповести, коначно је 2014. године усвојен нови Закон којим је омогућено свим верским организацијама да, уколико испуне одређене услове, стекну правни субјективитет.¹³⁸ Законом о организацији правних облика верских заједница и њихових удружења у Грчкој и осталим надлежностима Генералног секретаријата за вере прописане су процедуре регистрације цркава и верских заједница, услови за упис у регистар, надлежни органи, наведене су верске организације чији је правни положај признат *ex officio*, уређен је начин вођења регистра верских правних лица и верских службеника и дефинисане су надлежности Генералног секретаријата за вере при Министарству просвете, науке и вера. Овим Законом Грчка се приближила осталим државама региона када се ради о процедурама стицања правног субјективитета цркава и верских заједница. Поменути Закон има доста сличности са већ приказаним законодавством у другим државама у окружењу и уједно представља највећу промену у грчком државно-црквеном праву у последњих неколико деценија.

8.3. Државни органи надлежни за послове вера

Као што је већ поменуто, у Грчкој је правни положај цркава и верских заједница регулисан великим бројем закона, подзаконских аката и других општих правних аката. На тај начин формиран је веома сложен систем односа државе и цркава и верских заједница, чија је последица постојање већег броја држаних органа надлежних за обављање најразличитијих послова везаних за верске организације. Сви ти органи се

¹³⁶Νόμος 1920 Κύρωση της από 24ης Δεκεμβρίου 1990 Πράξης Νομοθετικού Περιεχομένου Περί Μουσουλμάνων Θρησκευτικών Λειτουργιών, *ΦΕΚ Α'* 11/1991.

¹³⁷*Case of the Canea Catholic Church v. Greece*, бр. представке 143/1996/762/963.

¹³⁸

Νόμος

4301/2014,

Οργάνωση της νομικής μορφής των θρησκευτικών κοινοτήτων και των ενώσεων τους στην Ελλάδα και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας Γενικής γραμματείας θρησκευμάτων και λοιπές διατάξεις, *ΦΕΚ* 223/2014.

налазе у саставу два министарства: Министарства просвете, науке и вера и Министарства спољних послова.

У саставу Министарства просвете науке и вера налази се Генерални секретаријат за вере. То је уједно и најважнији орган надлежан за послове вера у Грчкој. Основан је председничком уредбом 1987. године ради надзора спровођења владине политике у области вера.¹³⁹ У оквиру Генералног секретаријата за вере формирана су два сектора: Сектор за верску управу и Сектор за верско образовање. Сектор за верску управу састоји се из два одсека: Одсек за црквену управу и Одсек за инославне и иноверне. Одсек за црквену управу надлежан је за следеће послове:

- оснивање и укидање митрополија Грчке цркве;
- контрола и надзор пословања осталих црквених правних лица Православне цркве Грчке, Православне цркве Крита и Митрополија Додеканеза;
- спровођење свих законских прописа који се тичу статуса и права епископа и других службеника црквених правних лица;
- оснивање, спајање и укидање парохија, храмова, манастира и надзор над њиховим функционисањем.

Одсек за инославне и иноверне је надлежан за:

- сва питања која се тичу свих вероисповести и учења осим преовлађујуће религије;
- функционисање и организацију муфтилука;
- именовање муфтија и наставника Курана;
- питање организације и функционисања џамије у Атини;
- вршење надзора над радом централних органа Јеврејске заједнице у Грчкој;
- вршење надзора над свим осталим верским заједницама;
- издавање дозвола за изградњу, оснивање и функционисање верских објеката свих вероисповести;
- давање сагласности за премештање богослужбених објеката и за промену њиховог назива;
- вођење Регистра верских заједница, верских објеката и верских службеника који поседују неопходне дозволе.

Сектор за верско образовање састоји се такође из два одсека: Одсека за црквено образовање и верско васпитање и Одсека за верске слободе и међуверску сарадњу. Одсек за црквено образовање и верско васпитање надлежан је за:

- сва питања у вези са верским образовањем свих цркава и верских заједница;

¹³⁹Προεδρικό Διάταγμα 417Σύσταση Γενικής Γραμματείας Θρησκευμάτων στο Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, *ΦΕΚ*, бр.186/1987.

- оснивање, укидање и спајање црквених школа преовлађујуће религије као и за њихове курикулуме, испите и упис ђака.
- права запослених у црквеним школама;
- надзор над функционисањем црквеног средњошколског образовања;
- надзор над радом средње црквене школе у Атини и на Светој Гори;
- питања верског образовања;
- оснивање, функционисање и надзор над радом муслиманских верских школа.

Одсек за верске слободe и међуверску сарадњу је надлежан за све послове који се тичу верских слобода, надзор и контролу њиховог законитог уживања и спречавање њиховог ограничавања. Овај одсек је задужен и за развој међуверског дијалога, дијалога између државе и верских заједница и подршку међународној верској сарадњи.¹⁴⁰

За Грчку је интересантно да се пословима вера бави и Министарство спољних послова. Разлог за то лежи у чињеници да се више гркофоних Патријаршија налази у различитим државама источног Медитерана још од времена Византијског царства. У саставу Министарства спољних послова налази се Сектор за верска и црквена питања. У надлежности Министарства спољних послова налази се Управа Свете Горе, односи са Патријаршијама и аутокефалним црквама, иностраним верским организацијама у Грчкој и старање о црквеним питањима Грка у расејању, православних школа и црквених центара изван Грчке.

8.4. Регистрација цркава и верских заједница

Најпре треба истаћи да све до 2014. године није постојала могућност регистрације цркава и верских заједница у Грчкој. Православна црква, Исламска заједница и Јеврејска заједница, свака од њих на различит начин биле су признате као правна лица јавног права. Самим тим стекле су најповољнији правни положај који постоји у грчком правном поретку. Све остале верске организације могле су слободно деловати уколико спадају у јавне религије. Међутим, да би стекле правни субјективитет морале су да се организују на различите начине, углавном као удружења грађана. Једино на тај начин би могле да добију порески број који је неопходан ради отварања банковног рачуна и учествовања у правном промету. Након бројних пресуда пред Европским судом за људска права у Стразбуру, у којим је Грчка осуђивана због непоштовања права на слободу вероисповести у складу са Конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода из 1953. године, приступило се изради новог законског оквира регистрације и деловања цркава и верских заједница. Тако је 2014. године ступио на снагу Закон бр. 4301 о организацији правних облика верских заједница и њихових удружења у Грчкој и осталим надлежностима Генералног

¹⁴⁰ Званична интернет презентација Министарства просвете, науке и вера, <http://www.minedu.gov.gr>, 22. јануар 2016. године.

секретаријата за вере и друге одредбе.¹⁴¹ Закон садржи 52 члана, од којих се 28 баве правним положајем цркава и верских заједница, док се осталим регулише читав низ питања невезаних за сам назив Закона.¹⁴²

Закон уводи термин верске заједнице. Наиме, верску заједницу чини „довољан број физичких лица са конкретним исповедањем познате религије, који су стално настањени у једној географској области, са циљем заједничког вршења њених богослужења и извршења обавеза које су прописане у заједничком исповедању вере“. Законом је предвиђено постојање две врсте правних лица: верска правна лица и црквена правна лица.

Верско правно лице представља удружење лица која припадају истој верској заједници и стиче правни субјективитет уписом у посебан јавни Регистар верских правних лица који води месно надлежни првостепени суд на чијем се подручју налази седиште верске заједнице. За оснивање верског правног лица неопходно је да верска заједница има 300 верника, од којих је најмање један верски службеник, којем је поверено вршење верских обреда и који мора бити држављанин Грчке или било које друге земље Европске уније или страни држављанин са леганим боравком у Грчкој. Законом је прописано да се уз захтев доставља оснивачки акт потписан од стране свих оснивача са њиховим личним подацима, приказ верског учења, имена чланова управних органа међу којима се налази обавезно и верски службеник, његова биографија из које се виде његове евентуалне теолошке студије, начин његовог избора или постављања и дужина мандата, списак верских објеката и статут потписан од стране оснивача са тачним датумом усвајања. Законом је забрањено да исто лице учествује у оснивању другог верског правног лица исте или друге религије. Најмање петнаест дана пре јавног саслушања и расправе, суд је дужан да копију захтева и поднету документацију достави Министру просвете и вера и надлежном јавном тужиоцу. Лични подаци чланова-оснивача не смеју се објављивати трећим лицима и не смеју се уносити у Регистар верских правних лица.

У складу са чл. 4 Закона 4301/14 Статут верског правног лица не сме нарушавати јавни поредак и добре обичаје и треба да определи следеће:

1. име верског правног лица, које обавезно садржи основни термин којим се религија идентификује на грчком језику или тачну транскрипцију на грчко писмо, уз назнаку „верско правно лице“;
2. седиште,
3. структуру унутрашње организације,
4. органе управе и начин њиховог формирања и функционисања,
5. услове и начин избора или постављања верских службеника,

¹⁴¹

Νόμος

4301/2014,

Οργανώση της νομικής μορφής των θρησκευτικών κοινοτήτων και των ενώσεων τους στην Ελλάδα και άλλες διατάξεις αμοδιότητας Γενικής Συμματείας θρησκευμάτων και λοιπές διατάξεις, *ΦΕΚ*, бр. 223/2014.

¹⁴² Тако се овим Законом врше измене и допуне Законика о царини, регулише исхрана студената Аристотеловог универзитета у Солуну, различита питања високог образовања и др.

6. заступање и представљање пред судовима и другим органима,
7. услове за пријем и искључење чланова и њихова права и обавезе,
8. услове под којима се састаје, заседа и одлучује највише колективно управно тело,
9. средства која поседује и њихово порекло,
10. евентуалне односе међузависности, духовне и управне везе са иностраним верским заједницама или организацијама,
11. услове за измену статута;
12. услове за престанак правног лица.

Поред свега наведеног, Статут мора јасно да определи религију, учење и исповедање вере које заступа верско правно лице, као и опис његових учења и верских обреда уз навођење свих верских текстова и канона који формирају његов верски и организациони оквир и који га обавезују.

Уколико су испуњени сви законски услови, првостепени суд прихвата захтев и даје налог да се у штампи објави приказ верског учења и сажетак статута са његовим најважнијим елементима и да се изврши упис у Регистар верских правних лица. Упис у регистар мора бити датиран и обавезно садржи име, седиште и основе верског учења верског правног лица, датум доношења статута, имена чланова управних тела и верског службеника, као и правила која их ограничавају. Статут оверава председник суда и доставља га јавном тужиоцу и архиви. Верско правно лице стиче правни субјективитет моментом уписа у регистар, а упис се врши одмах по доношењу одлуке суда.

Верско правно лице може престати да постоји под условима предвиђеним у његовом статуту или уколико се број његових чланова смањи на испод 100. Верско правно лице може престати да постоји и на основу одлуке првостепеног суда у већу од једног судије:

- на захтев његове управе, јавног тужиоца или надзорног органа,
- ако верско правно лице не поседује верског службеника у периоду дужем од шест месеци,
- ако тежи циљевима другачијим од оних које закон прописује,
- ако је његово функционисање *„противзаконито, неморално или супротно јавном реду“*.¹⁴³

Надзорни орган може вршити редовне или ванредне контроле ради утврђивања законитог функционисања верског правног лица, а које су ограничене искључиво на проверу постојања разлога за престанак његовог постојања. Верско правно лице може бити и привремено суспендовано, најдуже шест месеци, на захтев надзорног органа или јавног тужиоца. У периоду од шест месеци пред надлежним судом спроводи се

¹⁴³Члан 10 Закона 4301/2014, Νόμος 4301/2014, Οργανωσής νομικής μορφής των θρησκευτικών κοινοτήτων και των ενώσεων τους στην Ελλάδα και άλλες διατάξεις αμοδιότητας Γενικής γραμματείας θρησκευμάτων και λοιπές διατάξεις, ΦΕΚ 223/2014.

поступак за престанак постојања верског правог лица. На све поступке у вези са оснивањем и престанком постојања верских правних лица примењују се одредбе Законика о грађанском поступку,¹⁴⁴ осим када је Законом 4301/2014 другачије предвиђено.

Поред верских правних лица, Закон 4301/2014 предвиђа постојање још једне категорије правних лица у области вера, а то су **црквена правна лица**. У складу са Законом, црква је удружење најмање три верска правна лица исте религије, које поседује епископску, синодску или другу централну структуру, функционише у складу са својим статутом и којим управљају изабрани или постављени инокосни или колективни органи. За стицање правног субјективитета неопходан је упис у посебан регистар, који се врши на основу заједничког захтева верских правних лица месно надлежном првостепеном суду на чијем подручју се налази седиште цркве. Уз захтев подносиоци достављају следеће: оснивачки акт, основе верског учења сва три верска правна лица, имена чланова управних органа међу којима су обавезно и верски службеници и статут. Све остале одредбе које важе за верска правна лица, подједнако важе и за црквена, осим што у свом називу имају одредницу „црквено правно лице“. Закон дозвољава да верске заједнице које не испуњавају поменуте услове и немају својство правног лица могу користити термин „црква“ у свом имену под условом да се не подудара са именом постојећег црквеног правног лица.

Закон 4301/2014 предвиђа и постојање електронског регистра верских и црквених правних лица који води Министарство просвете и вера. У поменути регистар уписују се сва правна лица чији статус је регулисан Законом 4301/2014, судска одлука којом се прихвата њихов захтев за упис, оснивачки акт, основе верског учења и статут. Такође, Министарство је задужено да води регистар верских службеника који припадају како регистрованим тако и нерегистрованим верским организацијама. Податке о верским службеницима дужне су да доставе саме верске заједнице, подносећи одговарајући захтев уз који се достављају његови лични подаци, биографија и доказ о евентуалном теолошком образовању. Верске заједнице и верски службеници дужни су да без одлагања обавештавају надлежне органе о свим променама како би регистри били ажурни. То се посебно односи на случај губитка својства који су стекли. Закон предвиђа и могућност да поменути регистри буду доступни преко званичне интернет странице Министарство просвете и вера. Ова законска могућност још није искоришћена. Законом је изричито прописано да верске заједнице које не поседују својство правног субјекта могу бити стране у спору пред грађанским и управним судовима. Први пут у грчкој историји једним општим правном актом ближе је дефинисана уставна категорија „познате религије“. У складу са чл. 17 Закона 4301/2014 позната религија је свака религија или учење за чије јавно вршење богослужбених радњи постоји важећа дозвола оснивања и функционисања храма или молитвеног дома.¹⁴⁵

¹⁴⁴Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας, **ΦΕΚ** Α 182/1985 уз бројне измене.

¹⁴⁵Термин „позната вероисповест“ представља уставну категорију, о чему је већ било говора.

На основу чл. 13 Закона 4301/2014 девет цркава и њихови храмови, манастири и верске установе стекли су својство правног лица *ex officio*. Њихова обавеза је да у року од годину дана доставе надлежном првостепену суду документацију која је Законом одређена као неопходна за регистрацију црквених и верских правних лица, како би се на основу те документације по аутоматизму извршио њихов упис у постојеће регистре. Ова правна лица немају обавезу да суду доставе оснивачки акт и статут. Упис у регистар се врши на основу акта председника суда. Након истека поменутог рока, јавне службе не смеју ступати у правне односе са поменутиим правним лицима која нису уписана у регистар. Сви богослужбени простори који нису наведени у Закону 4301/2014, а припадају црквама које су регистроване *ex officio*, као и богослужбени простори које ће оне у будућности оснивати могу се сматрати организационим јединицама постојећих црквених и верских правних лица. Црквена и верска правна лица којима ти објекти припадају могу да заступају и управљају поменутиим објектима у складу са својим интерним правилима. Законом је предвиђено да се у року од две године издају дозволе за оснивање и рад богослужбених простора на име верског или црквеног правног лица. Дозвола се издаје само на основу захтева верског или црквеног правног лица и уз сагласност верског службеника који тај простор опслужује, без других формалности (чл. 13).

Као што се из свега наведеног види, поступак регистрације цркава и верских заједница у Грчкој прати супротну логику од оне која је присутна у другим државама региона. У њима је устаљен пракса да се прво тежи регистрацији цркве или верске заједнице као целине, која касније оснива организационе јединице локалног карактера. Грчки законодавац је кренуо супротним путем, предвидевши најпре оснивање мањих верских правних лица, која тек касније удружена оснивају кровну организацију којој припадају, а која се у закону назива црквеним правним лицем. На тај начин излази се у сусрет верским организацијама које делују на мањем географском простору и које да би стекле правни субјективитет не морају покретати процедуру пред централним државним органима или судовима смештеним у главном граду.

8.5. Регистроване цркве и верске заједнице у Републици Грчкој

Ако се под појмом регистрованих цркава и верских заједница подразумевају оне верске организације које поседују правни субјективитет, онда треба истаћи да у Грчкој постоји више категорија таквих правних лица. У прву категорију спадају цркве и верске заједнице којима је правни субјективитет признат посебним законима и које представљају правне субјекте јавног права. Овде само треба напоменути да је чл. 16 Закона 4301/2014 прописано да се његове одредбе неће примењивати на верске службенике и организацију Православне цркве у Грчкој и остале „*истоверне Христове цркве, патријаршије, митрополије, манастире који се налазе у догматском јединству са Великом Христовом Црквом у Константинопољу и чувају као и она непроменљивим свете, апостолске и саборске каноне и свештена предања*“, на верске службенике

јеврејске заједнице на које се односе одредбе о Израелским заједницама и на верске службенике и организацију исламских заједница у територијалним оквирима муфтилука.¹⁴⁶

У другу категорију улазе цркве које су регистроване *ex officio* на основу Закона 4301/2014. Наиме, тим Законом девет цркава стекло је својство правног субјекта приватног права, заједно са већим бројем њихових манастира, храмова и других верских установа. На тај начин 239 цркава, манастира и других установа Римокатоличке цркве стекло је својство правног лица приватног права и сва та правна лица експлицитно су побројана у Закону. Поред Коптске православне цркве *ex lege* су регистроване и њене две парохije, поред Јерменске цркве правни субјективитет је стекло и девет њених храмова, док је уз Евангеличку цркву у Грчкој регистровано осам њених цркава. У Закону се наводе имена свих 263 правних лица која су стекла правни субјективитет *ex officio*.

У трећу категорију спадају оне цркве и верске заједнице које су регистроване у складу са одредбама Закона 4301/2014. Пошто централни регистар Министарства просвете и вера није доступан на званичној интернет страници, није могуће утврдити колико је и којих верских организација регистровано до сада при грчким првостепеним судовима.

Редни број	Име цркве или верске заједнице	Година уписа
1	Православна црква у Грчкој (обухвата Атинску архиепископију, Критску цркву, Митрополије Додеканеза и Егзархију на Патмосу)	
2	Јеврејске заједнице у Грчкој	
3	Муфтије исламске верске заједнице у Тракији	
4	Римокатоличка црква	2014
5	Англиканска црква у Грчкој, верско правно лице	2014
6	Етиопска православна црква у Атени, верско правно лице	2011
7	Египатска коптска православна црква у Грчкој, верско правно лице	2011
8	Митрополија православних Јермена Грчке, црквено правно лице	2011
9	Германофона Евангелска црква у Грчкој, верско правно лице	2011
10	Евангелска црква Грчке, црквено правно	2011

	лице	
11	Хришћанска Асирска црква у Грчкој, верско правно лице	2011
12	Јерменска евангелска црква Грчке	2011

8.6. Права регистрованих цркава и верских заједница

Цркве и верске заједнице које у Грчкој поседују својство правног субјекта јавног права (Православна црква, Јеврејске заједнице и муфтије Исламске заједнице) уживају читав низ права и привилегија, које су установљене великим бројем прописа. Држава покрива трошкове преко 10 000 запослених клирика и лаика Православне цркве у Грчкој и иностранству, финансира њене пројекте и активности, помаже изградњу храмова, субвенционише манастире на Светој Гори Атос итд.¹⁴⁷ Слична права имају и друге две верске заједнице са посебним статусом.¹⁴⁸ Пошто је предмет ове анализе утврђивање права регистрованих цркава и верских заједница и пошто би детаљнија анализа правног положаја поменуте три верске организације одузела превише простора, овде ће бити приказано која права стичу новоосноване верске организације које се региструју у складу са одредбама Закона 4301 из 2014. године.

У складу са чл. 7 Закона 4301/2014 у имовину верских и црквених правних лица рачунају се редовни и ванредни добровољни прилози њихових чланова, поклони, наследство, финансијска подршка иностраних правних лица исте цркве или религије и приходи од имовине коју поседују. Она имају право да подижу кредите код иностраних банака, као и да спроводе прикупљање средстава за добротворне сврхе. Имовина верског правног лица се не може поделити нити на било који начин пренети на његове чланове. У случају престанка постојања верског правног лица, његова имовина се преноси на друго верско или црквено правно лице исте религије, само уколико је таква могућност изричито предвиђена његовим статутом. У супротном, имовина се преноси на државу и користи се у добротворне сврхе у регији у којој је верско правно лице имало седиште (чл. 7).

¹⁴⁷ Видети следеће законе: Νόμος 1700/1987 Ρύθμιση θεμάτων εκκλησιαστικής περιουσίας, *ΦΕΚ* Α'61/1987; Νόμος 1811 Κύρωση της Σύμβασης παραχώρησης στο Δημόσιο της δασικής και αγροτολιβαδικής περιουσίας των Ιερών Μονών της Εκκλησίας της Ελλάδος που συμβάλλονται στη σύμβαση αυτή, *ΦΕΚ* 231/1988; Νόμος 5383 Περί των εκκλησιαστικών δικαστηρίων και της про αυτών διαδικασίας, *ΦΕΚ* 110/1932; Νόμος 4149 Περί καταστατικού Νόμου της εν Κρήτη Ορθοδόξου Εκκλησίας και άλλων τινών διατάξεων *ΦΕΚ* 41/1961; Νομοθετικό Διάταγμα Περί κυρώσεως του Καταστατικού Χάρτου του Αγίου Όρους, *ΦΕΚ* 309/1926; Νόμος 1166 Περί συστάσεως ετησίας οικονομικής χορηγίας του Δημοσίου προς τας Ιεράς Μονάς του Αγίου Όρους, *ΦΕΚ* 161/1981; Νόμος 1198 Περί ρυθμίσεως θεμάτων αναγομένων εις την εκτός του Αθω ακίνητον περιουσίαν των Ι. Μονών του Αγίου Όρους και των άλλων τινών διατάξεων *ΦΕΚ* 238/1981; Νόμος 1155 Περί αναγνωρίσεως της Πάτμου ως Ιεράς Νήσου και ρυθμίσεως εκκλησιαστικών τινών θεμάτων 122/1981;

¹⁴⁸ Νόμος 2456 περί Ισραηλιτικών κοινοτήτων, *ΦΕΚ* Α' 173/1920; Α. Νόμος περί ανασυγκροτήσεως Ισραηλιτικών Κοινοτήτων, *ΦΕΚ* Α' 367/1945; Νόμος περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως των περί Ισραηλιτικών κοινοτήτων διατάξεων, *ΦΕΚ* Α' 20/1951; Νόμος 1920 Κύρωση της από 24ης Δεκεμβρίου 1990 Πράξης Νομοθετικού Περιεχομένου Περί Μουσουλμάνων Θρησκευτικών Λειτουργιών, *ΦΕΚ* Α' 11/1991.

Верска правна лица имају право да оснивају и организују богослужбене објекте и просторе намењене колективном испољавању верских уверења. Ти објекти се налазе под њиховим управним и духовним надзором. Осим верских објеката свих врста, верска правна лица имају право да оснивају, у складу са важећим прописима, кампове, приватне школе, хуманитарне и невладине организације, радио станице и друга непрофитна правна лица ради унапређења њихових делатности (чл. 9). Законом је предвиђена још једна значајна пореска олакшица, која би требало да олакша пререгистрацију верских организација које су већ регистроване као удружења грађана. Наиме, удружења која су основана од стране верских заједница могу поклонити своју непокретну имовину верским правним лицима основаним од стране исте верске заједнице. Уколико се пренос апсолутних права изврши у року од годину дана од стицања правног субјективитета верског правног лица, а најкасније у року од три године од ступања на снагу Закона 4301/2014, неће постојати обавеза плаћања пореза. Закон предвиђа исте олакшице и за цркве које су регистроване *ex officio*.

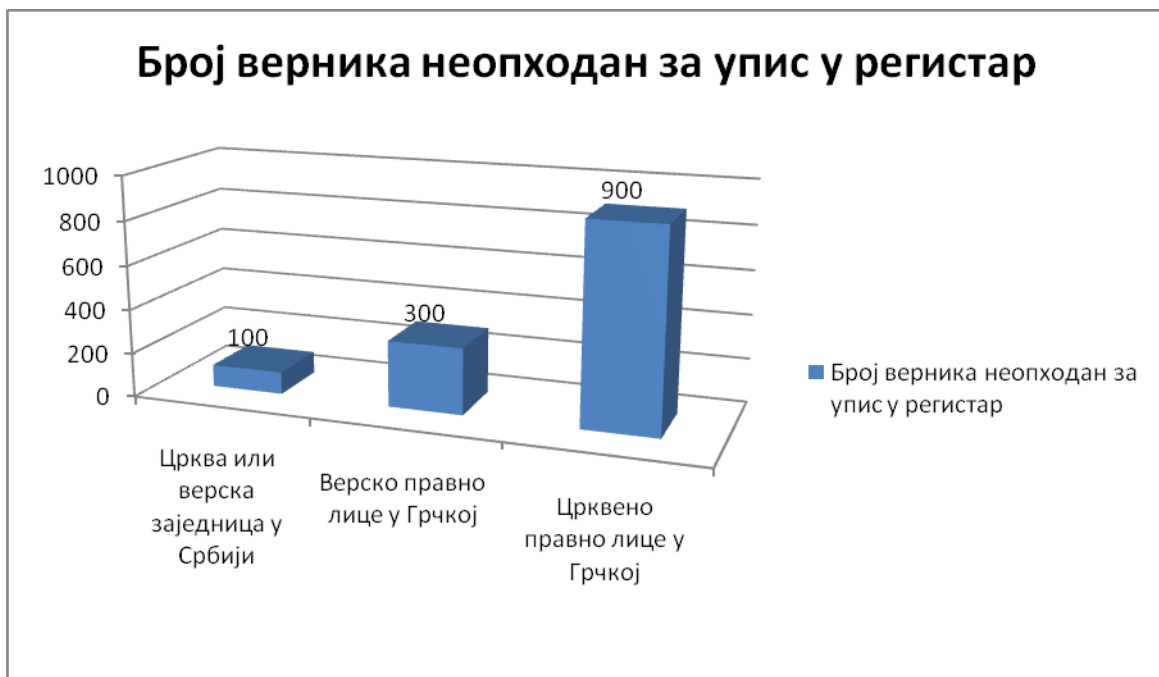
8.7. Кратко поређење поступка регистрације цркава и верских заједница у Грчкој и Србији

За разлику од осталих држава које су предмет ове анализе, Грчка не припада бившем комунистичком блоку. Пошто није било наглог прекида у односима државе и цркава и верских заједница, као што је то случај са осталим државама, у Грчкој је формиран сложен систем државних цркава и верских заједница. У том систему новоосноване цркве и верске заједнице нису могле стећи правни субјективитет, а самим тим ни бити носиоци права и обавеза ни учествовати у правном промету. Како би се поправио њихов правни положај 2014. године је усвојен Закон о организацији правних облика верских заједница и њихових удружења у Грчкој и осталим надлежностима Генералног секретаријата за вере. Тим Законом омогућено је свим верским организацијама које испуњавају одређене услове да се региструју и да стекну својство правног лица.

Може се рећи да је поступак регистрације предвиђен Законом 4301/2014 двостепен. Међутим, одмах треба направити дистинкцију између двостепеног поступка регистрације примењеног у Румунији или Мађарској и у Грчкој. У Румунији првостепена регистрација не доноси иста права као и регистрација у другом степену. Са друге стране, у Грчкој не постоји разлика у правима и обавезама црквених и верских правних лица. У Србији је, на супрот томе, на снази систем јединствене регистрације, којом верска организација аутоматски стиче најповољнији правни положај предвиђен законом. У том смислу може се закључити да је процедура регистрације у Грчкој компликованија од процедуре коју прописује српски ЗЦВЗ.

Када се ради о квантитативном услову за регистрацију новооснованих верских заједница одмах се види да су они у Грчкој строжији. За регистрацију верског правног лица у Грчкој неопходно је доставити списак најмање 300 чланова, док је за

регистрацију црквеног правног лица неопходно претходно основати најмање три верска правна лица. Пошто се не смеју иста лица појављивати као чланови више верских правних лица, то значи да је за упис у регистар црквених правних лица неопходно да оно има најмање 900 чланова. Имајући у виду да је у Србији за упис у регистар цркава и верских заједница довољно доставити 100 потписа, очигледно да је разлика велика и да је не може оправдати чињеница да Грчка има безмало душло више становника од Србије.

Када се ради о квалитативним условима за регистрацију, грчки законодавац је био доста прецизнији приликом прописивања документације која се приликом регистрације доставља надлежном органу. Главни разлог због којег се од новооснованих верских организација тражи да доставе податке о унутрашњој структури и верском учењу, јесте неопходност заштите јавног поретка, права и слобода других лица и демократског уређења. Закон 4301/2014 веома прецизно одређује не само акте које подносилац захтева доставља, већ и њихову садржину. За неке од њих тражи се и судска овера. Имајући у виду да српски законодавац није био толико прецизан и да је Законом о црквама и верским заједницама прописано да оне приликом регистрације достављају само основну документацију из које се види њихово верско учење и подаци о њиховој интерној организацији, може се закључити да је у овом сегменту поступак регистрације цркава и верских заједница у Србији либералнији и једноставнији.

Дакле, новооснована верска организација путем једноставније процедуре и уз обавезу достављања мањег броја докумената може много лакше у Србији стећи својство правног лица и уживати права и привилегије који су јој законом загарантовани, него у Грчкој. Осим тога, разлике које постоје између више категорија верских организација у Србији су далеко мање него у Грчкој. Традиционалне цркве и

верске заједнице у складу са ЗЦВЗ немају посебан правни статус нити уживају привилегије које су резервисане искључиво за њих. Са друге стране, у Грчкој цркве и верске заједнице које поседују својство правног субјекта јавног права уживају привилегије и државну подршку која није доступна осталим црквама и верским заједницама. Штавише у самом Закону 4301/2014 стоји да се његове одредбе не примењују на њих. Дакле, у Србији новоосноване цркве и верске заједнице регистрацијом стичу најповољнији правни положај који је намењен верским организацијама, док у Грчкој новоосноване верске организације (али и неке које постоје више векова, попут Римокатоличке цркве) немају могућност да стекну најповољнији правни положај. Дакле, не само да су услови и процедура регистрације цркава и верских заједница у Србији једноставнији, већ је и правни положај који стичу регистроване верске организације повољнији од оног који могу стећи у Грчкој.

Имајући у виду да грчки правни систем карактерише својеврстан континуитет у регулисању правних веза државе и цркава и верских заједница, могу се идентификовати примери напредних законских решења, чија би примена у Србији додатно унапредила поштовање верских слобода и њихово несметано упражњавање. Као такви примери могу се навести:

- захтев за регистрацију заинтересоване верске заједнице у Грчкој подноси месно надлежном првостепеном суду на чијем се подручју налази седиште верске заједнице. Било би добро када би у Србији новоосноване верске организације могле да захтев за упис у Регистар цркава и верских заједница поднесу у месту у којем се налази њихово седиште. Тиме би се смањили трошкови на страни подносиоца захтева, али би се истовремено омогућило локалним органима да имају увид у њихов захтев и документацију.
- позитивна је и пракса да првостепени судови у Грчкој објављују у штампи основне податке о регистрованом верском правном лицу. На тај начин шира јавност се упознаје са верским учењем и циљевима верских организација. Било би позитивно када би орган надлежан за вере у Србији објављивао у дневној штампи основе верског учења и верске циљеве оне верске организације која се уписује у Регистар. Такође, било би добро да се ти подаци објављују у локалној штампи, према месту у којем се налази седиште регистроване цркве или верске заједнице.
- законска забрана да се трећим странама објављују подаци о члановима верских организација доприноси заштити негативног аспекта слободе вероисповести.
- законом 4301/2014 предвиђено је да надзорни орган и јавни тужилац имају право да захтевају укидање верског правног лица под одређеним условима. Оно што је још важније, надзорни орган има право да врши редовне и ванредне контроле верских правних лица, како би утврдио постојање разлога за њихов престанак. Било би добро да и у Србији постоји стална и квалитетна контрола рада цркава и верских заједница,

која би, као и у Грчкој, била ограничена искључиво на проверу постојања чињеница које воде ка губљењу статуса регистроване цркве или верске заједнице.

9. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА-СРБИЈА И РЕГИОН

9.1. Становништво Србије према верској припадности

Према званичним статистичким подацима у Србији живи 7 114 393 становника.¹⁴⁹ Последњим пописом из 2011. године утврђено је да већина становништва припада православној вероисповести (84,59%), затим римокатоличкој

¹⁴⁹Податак са званичне интернет презентације Републичког завода за статистику: <http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/Public/PageView.aspx?pKey=2>, 10. март 2016. године.

(4,97%), исламској (3,10%) и протестантској (0,99%). Није се изјаснило о верској припадности 3,07%, док оних који нису верници (атеисти) има 1,11%.¹⁵⁰

Из наведених података се види да је проценат становништва које се изјашњава као религиозно веома висок, при чему је евидентно да процентуално највећи део становништва припада црквама и верским заједницама које имају најдуже историјско присуство у Србији. Треба нагласити да се по томе Србија не разликује од остатка региона, односно од држава у њеном окружењу које су постале чланице Европске уније. Из доступних података се види да 86,3% становника Хрватске припада Римокатоличкој вероисповести, 86,45% укупног становништва Румуније припада православној вероисповести, 76% Бугара припада источноправославној хришћанској вероисповести, 58% становника Словеније припада Римокатоличкој вероисповести, док је Мађарска једини изузетак, јер само 37,1% укупног становништва припада римокатоличкој вероисповести. Такође, веома је висок проценат Грка који припадају православној вероисповести, али о томе не постоје званични подаци. У свим поменутих државама је висок проценат религиозних, док је са друге стране број атеиста далеко мањи или је чак сведен на ниво статистичке грешке. То је посебно занимљиво, јер указује на промене које су се догодиле након пада комунизма и током процеса европских интеграција.

9.2. Правни оквир деловања цркава и верских заједница

Индивидуални и колективни апсект слободе вероисповести регулисани су одредбама Устава РС, Законом о црквама и верским заједницама,¹⁵¹ законима који прописују социјална права верских службеника,¹⁵² имовинска права и пореске олакшице цркава и верских заједница,¹⁵³ извођење верске наставе у јавним школама

¹⁵⁰Републички завод за статистику, *Вероисповест, матерњи језик и национална припадност*, Београд 2013, 46-47.

¹⁵¹Закон о црквама и верским заједницама, *Службени гласник РС*, бр. 36/2006.

¹⁵²Закон о здравственом осигурању, *Службени гласник РС*, бр. 107/2005, 109/2005, 57/2011, 110/2012-одлука УС, 119/2012, 99/2014, 123/2014, 126/2014-одлука УС, 106/2015 и 10/2016-др. закон; Закон о здравственој заштити, *Службени гласник РС*, бр. 107/2005, 2/2009-др. закон, 88/2010, 99/2010, 57/2011, 119/2012, 45/2013-др. закон, 93/2014, 96/2015 и 106/2015; Закон о пензијском и инвалидском осигурању, *Службени гласник РС*, бр. 34/2003, 64/2004-одлука УС РС, 84/2004-др. закон, 85/2005, 101/2005-др. закон, 63/2006-одлука УС РС, 5/2009, 107/2009, 101/2010, 93/2012, 62/2013, 108/2013, 75/2014 и 142/2014; Закон о доприносима за обавезно социјално осигурање, *Службени гласник РС*, бр. 84/2004, 61/2005, 62/2006, 5/2009, 52/2011, 101/2011, 7/2012, 8/2013, 47/2013, 108/2013, 6/2014, 57/2014, 68/2014-др. закон, 5/2015, 112/2015 и 5/2016.

¹⁵³Закон о порезу на додату вредност, *Службени гласник РС*, бр. 84/2004, 86/2004, 61/2005, 61/2007, 93/2012, 108/2013, 68/2014-др. закон, 142/2014, 83/2015; Закон о републичким административним таксама, *Службени гласник РС*, бр. 43/2003, 51/2003, 61/2005, 101/2005-др. закон, 5/2009, 54/2009, 50/2011, 70/2011, 55/2012, 93/2012, 47/2013, 65/2013-др. закон, 57/2014, 45/2015, 83/2015 и 112/2015; Закон о рачуноводству и ревизији, *Службени гласник РС*, бр. 62/2013; Закон о враћању (реституцији) имовине црквама и верским заједницама, *Службени гласник РС*, бр. 46/2006.

као и већим бројем других општих правних аката којима су уређени поједини аспекти деловања верских организација.¹⁵⁴

Устав Републике Србије јемчи слободу мисли, савести и вероисповести, штити право на испољавање верских уверења, као и право родитеља и законских стараоца да својој деци обезбеде верско образовање у складу са својим уверењима (чл. 43 Устава РС). Цркве и верске заједнице су равноправне, одвојене од државе и слободно врше своју делатност. Устав предвиђа и могућност забране деловања одређене верске заједнице „само ако њено деловање угрожава право на живот, право на психичко и физичко здравље, права деце, право на лични и породични интегритет, право на имовину, јавну безбедност и јавни ред или ако изазива и подстиче верску, националну или расну нетрпеливост“ (чл. 44 Устава РС).¹⁵⁵ Као што је приказано, сличне одредбе налазе се у уставима држава у окружењу и оне су углавном преузете из међународних конвенција и пактова којима се штити слобода мисли, савести и вероисповести.

Након 2000. године све државе у региону усвојиле су посебне законе којима је регулисан поступак регистрације и правни положај цркава и верских заједница. Доношење једног свеобухватног закона у области верских слобода било је неопходно после вишедеценијске владавине комунистичких режима у државама које су предмет анализе. Једини изузетак представља Грчка, где је једино положај мањих и нових верских организација био нерегулисан све до 2014. године. Садржај тих закона углавном је сличан. Они садрже опште одредбе којима се штити слобода вероисповести и детаљније прописује њен садржај, врши се класификација цркава и верских заједница, регулише се поступак њихове регистрације, дефинише се њихов правни положај и наводе се права и привилегије чији су носиоци регистроване верске организације. Доношењем Закона о црквама и верским заједницама Србија је 2006. године, попут осталих држава у окружењу, регулисала правни положај свих верских организација. Законско регулисање правог положаја свих верских организација отвара међутим бројна питања, међу којима је проблем поступка регистрације једно од најважнијих. Треба истаћи да је у законима о верској слободи свих држава у региону највећа пажња посвећена управо питању регистрације верских организација и начину на који оне стичу правни субјективитет.

Није изводљиво из више разлога да сва права и привилегије регистрованих цркава и верских заједница буду садржана у једном закону. Зато у Србији већи број закона садржи одредбе којима се регулишу различите делатности цркава и верских заједница, као и њихова права и обавезе приликом вршења тих активности. Слично је и у осталим државама региона. Поједине активности верских организација, попут вршења верске службе у јавним установама или органима детаљно су регулисане посебним споразумима или законима који уређују функционисање тих установа или органа.

¹⁵⁴ Закон о основном образовању и васпитању, *Службени гласник РС*, бр. 55/2013; Закон о средњем образовању и васпитању, *Службени гласник РС*, бр. 55/2013; Уредба о вршењу верске службе у Војсци Србије, *Службени гласник РС*, бр. 22/2011.

¹⁵⁵ Устава Републике Србије, *Службени гласник РС*, бр. 98/2006.

Може се закључити да је правни оквир деловања црква и верских заједница у државама региона веома сличан. Најзначајније разлике које постоје тичу се углавном услова и поступка регистрације, као и правног статуса који верске организације стичу након регистрације.

9.3. Државни органи надлежни за послове вера

Законом о министарствима предвиђено је да послове вођења регистра црква и верских заједница обавља Министарство правде Републике Србије.¹⁵⁶ За све остале послове који се односе на афирмацију слободе вероисповести и унапређење положаја црква и верских заједница надлежна је Управа за сарадњу са црквама и верским заједницама, која се налази у саставу Министарства правде. У складу са поменутиим Законом Управа *„обавља послове државне управе и стручне послове којима се односе на: афирмацију и развој слободе вероисповедања; сарадњу државе са црквама и верским заједницама у напређењу њиховог положаја у друштву; афирмацију верских основа и садржаја српског националног идентитета; помоћ у заштити верских компоненти у културно-историјском идентитету националних мањина; поклоничка путовања, ходочашће и друге облике верског туризма; сарадњу државе са епархијама Српске православне цркве у иностранству; развој афирмације вредности религијске културе; подршку развоју верског образовања и помоћ у прикупљању услова образовања; пружање подршке и помоћи у саградитељству и заштити црквено-културног наслеђа; пружање помоћи у заштити правног друштвеног положаја црква и верских заједница, остваривању њихових законитих права, уређивању и побољшању социјално-материјалног положаја носилаца вере (свештеномонаштво, верски службеници, ђаци студенти верских школа), као и друге послове одређене законом“* (чл. 9 Закона о министарствима).

На основу анализе прописа држава региона може се закључити да у њима постоје три врсте органа надлежних за послове вера. У већини држава региона регистар црква и верских заједница воде судови (Мађарска, Румунија, Бугарска, Грчка). Углавном се ради о једном централном суду чије седиште се налази у главном граду државе (Мађарска, Румунија, Бугарска), док се у Грчкој узима у обзир месна надлежност првостепених судова према месту седишта цркве или верске заједнице. Другу врсту органа представљају органи управе, које оснива влада при одређеним министарствима. Ти органи у неким државама обављају само административне и техничке послове, док у другим воде и регистар црква и верских заједница (Словенија, Хрватска). У једном броју држава постоје и посебне мешовите комисије састављене од представника државе и црква и верских заједница. Њихова најзначајнија функција која их издваја од осталих органа јесте обликовање државне политике у области верских слобода. У Србији су послови вођења регистра поверени Министарству правде, док се сви остали административни послови налазе у надлежности посебног

¹⁵⁶Закон о министарствима, *Службени гласник РС*, бр. 44/2014, 14/2015, 54/2015 и 96/2015.

државног органа - Управе за сарадњу са црквама и верским заједницама. У Србији не постоји мешовита комисија или орган састављен од представника државе и цркава и верских заједница чији би задатак био да утиче на креирање владине политике у домену верских слобода.

9.4. Регистрација цркава и верских заједница

Поступак и услови регистрације цркава и верских заједница прописани су Законом о црквама и верским заједницама из 2006. године. Најпре треба истаћи да је поступак регистрације верских организација у Србији јединствен и да цркве и верске заједнице регистрацијом код надлежног органа стичу правни субјективитет. У већини држава региона примењује се сличан поступак регистрације, док је у неким од њих присутан двостепени поступак регистрације (Мађарска, Румунија, донекле Грчка). Двостепени систем подразумева постојање више различитих регистара. Новоосноване верске организације региструју се најпре да би стекле нижи правни статус (углавном верског удружења), па тек након протекла одређеног временског периода или испуњавања строгих условастичу право да поднесу захтев за поновну регистрацију након које стичу повољнији правни положај. Јединствена регистрација која се примењује у Србији у начелу је једноставнија, бржа и повољнија за мале и новоосноване верске организације. Из тих разлога јединствен поступак регистрације може се сматрати усклађенијим са европским и међународним стандардима у области заштите слободе вероисповести. Његова примена обезбеђује повољан правни третман новооснованих верских организација, при чему се избегава стварање више њихових категорија са различитим правним положајем.

У вези са јединственим поступком регистрације налази се и чињеница да све регистроване верске организације у Србији имају идентичан правни положај. Наиме, у случајевима када закон предвиђа вишестепени поступак регистрације, нужно је да регистрација у првом и у другом степену нема исте правне последице. У супротном не би имало сврхе уводити вишестепени поступак регистрације цркава и верских заједница. Такав систем подразумева постојање најмање две категорије регистрованих верских организација. У региону се те две категорије разликују тако што нижа категорија представља неку врсту верског удружења, за чије оснивање су услови слични као за оснивање удружења грађана, док вишу категорију чине регистроване цркве. Услови за промену статуса верског удружења у признату цркву су обично вишеструко строжији од услова за оснивање верског удружења. Тако се у Мађарској разликују верске организације и регистроване цркве, у Румунији верска удружења и признате вероисповести, а у Грчкој верско правно лице и црквено правно лице. За све њих је карактеристично да виша категорија верских организација ужива шири обим права и привилегија од ниже категорије. Осим тога, често се прави разлика у врсти правног субјективитета који те категорије верских организација поседују. Регистрованим црквама признаје се јавноправни субјективитет, док се верским удружењима углавном признаје приватноправни субјективитет. Све ово указује да се ради о групама верских организација које имају различит правни и фактички положај.

Субјекти верске слободе у складу са Законом о црквама и верским заједницама су традиционалне цркве и верске заједнице, конфесионалне верске заједнице и друге верске организације (чл. 4). Традиционалне цркве и верске заједнице су оне које у Србији имају вишевековни историјски континуитет и чији је правни субјективитет стечен на основу посебних закона (чл. 10 ЗЦВЗ). Конфесионалне заједнице су све оне цркве и верске организације чији правни статус је био регулисан пријавом у складу са Законом о правном положају верских заједница из 1953. и 1977. године (чл. 16 ЗЦВЗ). Треба истаћи да се законска подела верских организација на традиционалне и конфесионалне не може поистовећивати са поделом верских организација на више категорија која настаје као последица система вишестепене регистрације. То је из разлога што традиционалне, конфесионалне и све остале цркве и верске заједнице у Србији имају идентичан правни статус, при чему ниједна од поменутих категорија не ужива посебна права или привилегије. Након регистрације новоосноване верске организације, она стиче својство правног субјекта, при чему се *de jure* изједначава са традиционалним црквама и верским заједницама.

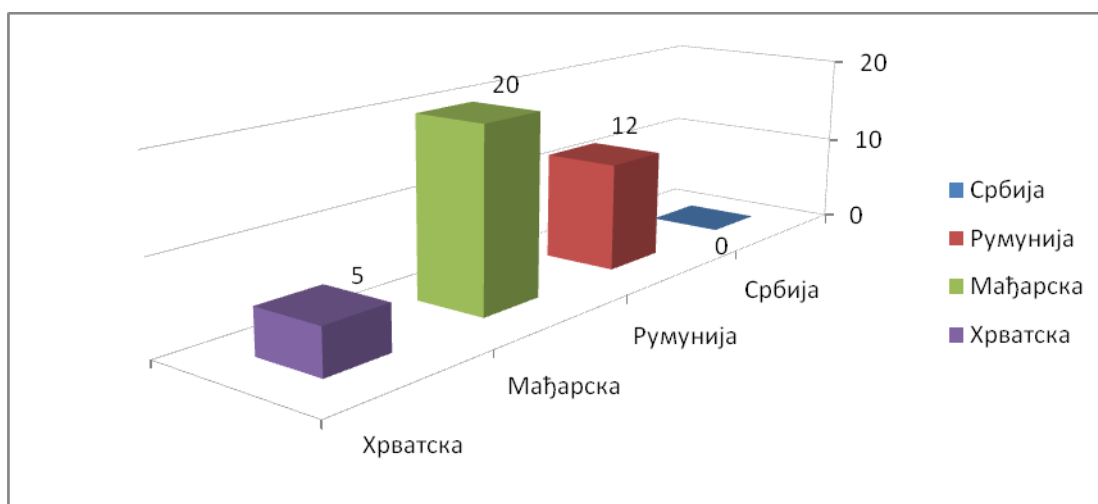
Законом о црквама и верским заједницама одређено је да статус традиционалних имају следеће цркве и верске заједнице у Србији: Српска Православна Црква, Римокатоличка Црква, Словачка Евангеличка Црква а.в., Реформатска Хришћанска Црква, Евангеличка Хришћанска Црква а. в., Исламска верска заједница и Јеврејска верска заједница. У већини држава региона један број верских организација сврстан је у посебну категорију: у Мађарској постоје 32 цркве признате законом, у Румунији је 18 признатих вероисповести стекло тај статус *ex lege*, Бугарска православна црква је на основу Устава Бугарске и закона стекла статус традиционалне вероисповести у Бугарској, док су у Грчкој православна црква, исламска и јеврејска заједница на основу посебних закона стекле својство правног лица јавног права. Дакле, уобичајено је да се законима прецизира које верске организације припадају одређеној категорији црква и верских заједница.

Традиционалне цркве и верске заједнице у Србији имају повлашћен третман када се ради о поступку регистрације. За упис у Регистар оне су Министарству поднеле само пријаву која садржи назив цркве или верске заједнице, адресу њеног седишта и име, презиме и својство лица овлашћеног да је представља и заступа. Из анализе поступка регистрације види се да слична пракса постоји у свим државама региона. у Словенији цркве и верске заједнице које су биле пријављене при Канцеларији за верске заједнице на дан ступања на снагу актуелног Закона о верским слободама, задржале су статус правног лица и уписане су у Регистар *ex officio*. У Хрватској верске заједнице које су постојале у тренутку доношења актуелног Закона подносе надлежном министарству само пријаву која садржи назив верске заједнице, њено седиште, функцију особе овлашћене за заступање и отисак печата и штамбиља.¹⁵⁷ У Мађарској и Румунији законима који уређују област верских слобода додат је списак верских организација које су признате *ex officio*. У Бугарској верске организације које су

¹⁵⁷Чл. 20 Закона о правном положају верских заједница.

регистроване у складу са Законом из 1949. године задржале су статус правног субјекта и након ступања на снагу Закона из 2002. године.¹⁵⁸ У Грчкој је, осим три традиционалне вероисповести чија су правна лица стекла правни субјективитет раније, Законом из 2014. године признат правни субјективитет 9 цркава чија су сва правна лица и организационе јединице експлицитно побројане у поменутом Закону. Дакле, у свим државама региона један број верских организација које су биле признате ранијим законодавством стекао је правни субјективитет по скраћеном или олакшаном поступку. Не постоји јединствен критеријум када се ради о одабиру ових организација и управо ту се отвара простор за дискриминацију. Може се тврдити да је српско решење које уважава једну објективну чињеницу, а то је постојање посебних закона којима је признат правни субјективитет тих организација у прошлости, најбоље решење којим се избегава произвољно одлучивање државе приликом установљавања традиционалних цркава и верских заједница.

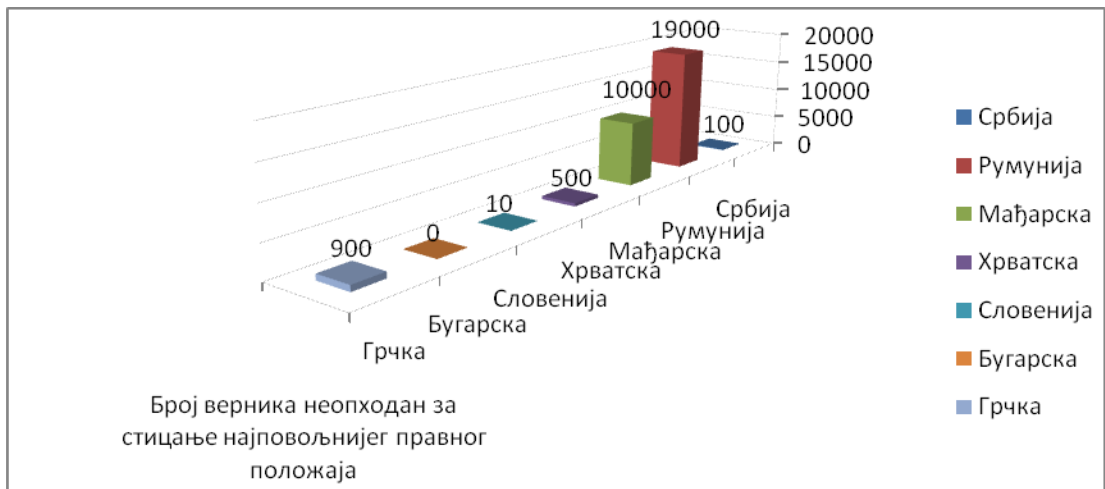
Када се ради о условима за регистрацију верских организација, они се могу поделити на временске, квантитативне и квалитативне. Што се тиче временских услова, они српским ЗЦВЗ нису установљени. Дакле, да би се нека верска организација регистровала у Србије није неопходно да постоји одређени временски период пре подношења захтева за регистрацију. У државама региона такав услов на неки начин постоји у Хрватској, Мађарској и Румунији. Непостојање таквог услова олакшава регистрацију новооснованих верских организација и пружа им могућност да стекну правни субјективитет без непотребног чекања да протекне одређени временски период.

Најважнији квантитативни услов свакако је број верника чије потписе треба да достави верска организација која се уписује у регистар. Законом о цркава и верским заједницама прописано је да оне приликом подношења захтева за упис у регистар достављају одлуку о оснивању верске организације са именима, презименима, бројевима идентификационих докумената и потписима оснивача од најмање 0,001% пунолетних држављана Републике Србије који имају пребивалиште у Републици

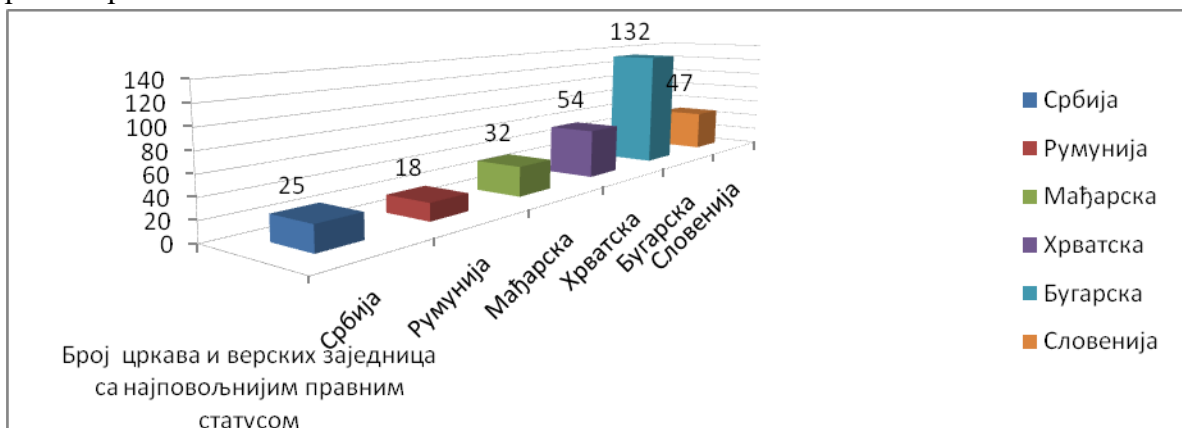
¹⁵⁸ Закон за изповеданија, *Државен вестник* бр. 48/1949.

Србији према последњем званичном попису становништва или страних држављана са сталним боравком на територији Републике Србије. У државама региона једино у Бугарској се могу регистровати верске организације без обзира колико чланова или оснивача имају. У свим осталим државама у окружењу верске организације које подносе захтев за упис у регистар достављају акте који садрже потписе једног броја верника, односно оснивача. У државама у којима постоји вишестепени поступак регистрације квантитативни услови за стицање статуса више категорије увек су строжији од услова за стицање статуса ниже категорије. Најлибералнији услови су у Словенији где је за регистрацију верске заједнице довољно 10 потписа, затим у Србији 100, у Хрватској 500, у Грчкој за верско правно лице 300, у Мађарској за верско удружење 10 а за регистровану цркву око 10 000, у Румунији за верско удружење 300 а за регистровану вероисповест око 19 000 потписа. Из наведеног се види да је квантитативни услов који поставља ЗЦВЗ један од најблажих у региону, али уједно и не претерано либералан. Проблеми са којима се суочавају законодавства која не постављају квантитативни критеријум углавном се тичу злоупотреба правног положаја цркава и верских заједница. Тако се у Бугарској велики број храмова и заједница које припадају истој вероисповести региструју као посебне верске заједнице, јер им то омогућава да самостално конкуришу за државне субвенције. Дакле, уместо да се региструју као организационе локалне јединце одређене цркве или верске заједнице, често се региструју као потпуно засебне верске организације. Наравно, слобода вероисповести подразумева слободу да свака верска организација сама одреди свој правни однос и положај у односу на друге верске организације. Са друге стране законодавство не треба да подстиче стварање посебних верских организација тамо где оне фактички не постоје, већ делују у оквиру једне кровне организације. Са те стране српски модел се може сматрати средњим решењем. Постављен је клизни критеријум који зависи од укупног броја становништва, при чему није претерано строг, али ни претерано благ. У сваком случају лако је достижан за сваку новоосновану верску организацију.

Када се ради о квалитативним условима за стицање правног субјективитета цркава и верских заједница треба истаћи да већих разлика међу државама региона нема. Слично као и у окружењу српски законодавац захтева од верских организација да приликом подношења захтева за упис у регистар поднесу статут или други документ верске организације који садржи опис организационе структуре, начин управљања, права и обавезе чланова, начин оснивања и гашења организационе јединице, списак организационих јединица са својством правног лица, приказ основа верског учења, верских обреда, верских циљева и основних активности верске организације, податке о сталним изворима прихода верске организације и друге податке од значаја за верску организацију (чл. 18 ЗЦВЗ). Једина значајнија разлика налази се у чињеници да у једном броју земаља проверу поднетих докумената врши парламент (Мађарска) или влада (Румунија). У Србији цео поступак обавља министарство надлежно за послове вера.

Један од квантитативних показатеља стања слободе вероисповести јесте број регистрованих цркава и верских заједница. У Србији је тренутно регистровано 25 цркава и верских заједница, што је нешто мање од просека у окружењу. Разлог за то не треба тражити у условима и поступку регистрације који су међу најблажим и најједноставнијим у овом региону. Чињеница је и да орган надлежан за вођење регистра није одбацио велики број захтева за упис у регистар.

9.5. Позитивна искуства из региона примењива у Србији

Може се на крају закључити да су услови регистрације новооснованих верских организација у Србији блажи од услова које су поставиле остале државе у окружењу. И поред тога поједина решења која примењују органи тих држава у области верских слобода су веома иновативна и могу допринети ефикаснијој примени законских норми. На основу анализе њихових искустава може се препоручити:

- оснивање међуресорног владиног тела које би сачињавали министри који се налазе на челу ресора који су значајни за остваривање свих аспеката слободе вероисповести;
- оснивање савета или комисије која би учествовала у формирању државне политике према црквама и верским заједницама. У раду таквог тела било би пожељно да учествују представници традиционалних цркава и верских заједница, али и мањи број представника нетрадиционалних регистрованих цркава и верских заједница, као и експерти за заштиту људских права. Уз то тело пожељно би било основати и канцеларију која би обављала техничке и административне послове за рачун тог тела. Наравно, у ту сврху могле би послужити и службе при Управи за сарадњу са црквама и верским заједницама;
- вођење Регистра цркава и верских заједница у електронском облику. На тај начин подаци би били трајно сачувани, док би се истовремено олакшала њихова употреба. Било би пожељно повезивање Регистра цркава и верских заједница са осталим електронским сервисима Владе Р. Србије, како би се обезбедио јавни приступ основним подацима који се у њему налазе преко софтверских решења која се већ налазе у примени;
- освежавање података на интернет презентацији Управе за сарадњу са црквама и верским заједницама и то посебно са релевантним информацијама о процедури регистрације. Било би пожељно објавити необавезан образац захтева за регистрацију, као и износе административних такси које се том приликом плаћају;
- било би пожељно објавити публикацију у којој би детаљно био приказан систем односа државе и цркава и верских заједница у Србији и пружени аргументи који оправдавају одабир таквог система. Публикацију би обавезно требало превести на енглески језик.
- пружити могућност новооснованим верским организацијама да захтев за упис у Регистар цркава и верских заједница подносе у месту у којем се налази њихово седиште. Тиме би се смањили трошкови на страни подносиоца захтева, али би се истовремено омогућило локалним органима да имају увид у њихов захтев и документацију.
- увести праксу да се након спроведеног поступка уписа у регистар у дневној штампи објављују основни подаци о регистрованој верској организацији. На тај начин шира јавност добија могућност да се упозна са њеним верским учењем и циљевима. Такође, било би позитивно да се ти подаци објављују и у локалној

штампи, према месту у којем се налази седиште регистроване цркве или верске заједнице. На тај начин би се и локална заједница упознавала са верским организацијама које се оснивају и могла би да реагује уколико дође до неких злоупотреба.

- увести законску забрану да се трећим странама објављују подаци о члановима верских организација, што би допринело заштити негативног аспекта слободе вероисповести.
- требало би омогућити органу надлежном за послове вера да врши редовне и ванредне контроле рада цркава и верских заједница. Такве контроле треба да буду ограничене искључиво на проверу постојања чињеница које воде ка губљењу статуса регистроване цркве или верске заједнице.